

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Melita Šinkovec

**POSTMODERNI TRENDI V VARNOSTNIH SISTEMIH
INDUSTRIJSKO RAZVITIH DRŽAV
(PRIMERJAVA S SLOVENSKO VOJSKO IN POLICIJO)**

Diplomska naloga

**Mentor:
red. prof. dr. Anton Bebler**

Vrhnika, 2003

1	Uvod	4
2	Metodološko-hipotetični okvir	8
2.1	Oprelitev predmeta proučevanja _____	8
2.2	Cilji proučevanja _____	8
2.3	Hipoteze _____	8
2.4	Struktura naloge _____	9
2.5	Metodološki pristop _____	9
3	Oprelitev temeljnih pojmov	10
3.1	Postmoderna in njeno obdobje _____	10
3.2	Varnost _____	11
3.3	Nacionalnovarnostni ustroj _____	12
3.4	Policija _____	15
3.5	Oborožene sile _____	16
4	Postmoderni trendi v oboroženih silah industrijsko razvitih držav	19
4.1	Dojemanje groženj _____	24
4.2	Glavne naloge _____	27
4.3	Struktura sil _____	28
4.4	Dominantni tip profesionalnega vojaka _____	29
4.5	Odnos javnosti do oboroženih silah _____	30
4.6	Odnos med mediji in oboroženimi silami _____	31
4.7	Civilni uslužbenci _____	31
4.8	Vloga žensk v oboroženih silah _____	32
4.9	Vloga družine v oboroženih silah _____	32
4.10	Homoseksualci v oboroženih silah _____	33
4.11	Ugovor vesti _____	33
5	Postmoderni trendi v Slovenski vojski	35
5.1	Dojemanje groženj _____	36
5.2	Nove naloge _____	38
5.3	Odnos med mediji in slovensko vojsko _____	39
5.4	Odnos javnosti _____	40
5.5	Ženske v Slovenski vojski _____	42
5.6	Družina _____	44
5.7	Ugovor vesti _____	46
5.8	Struktura _____	47
5.9	Civilni uslužbenci _____	48
5.10	Dominantni tip profesionalnega vojaka _____	49
5.11	Homoseksualnost _____	54

6	<i>Postmoderni trendi v Slovenski policiji</i>	57
6.1	Nove naloge policije	59
6.2	Ženske v policiji	60
6.3	Družina	61
6.4	Dominantni tip profesionalnega policista	62
6.5	Odnos med mediji in Slovensko policijo	64
6.6	Dojemanje groženj	65
6.7	Struktura	66
6.8	Odnos javnosti do policije	67
6.9	Civilni uslužbenci	68
6.10	Homoseksualnost	69
6.11	Ugovor vesti	69
7	<i>Primerjava trendov v Slovenski vojski in Slovenski policiji</i>	72
8	<i>Literatura</i>	81
8.1	Knjige	81
8.2	Članki	82
8.3	Internet	85
8.4	Zakoni in podzakonski akti	85
8.5	Priloga 1: Nestrukturiran intervju z brigadirjem Antonom Turkom	87
8.6	Priloga 2: Nestrukturiran intervju z doc. dr. Andrejem Anžičem	93
	Tabela 1: Razlike med policijo in vojsko	18
	Tabela 2: Armed forces in Three Eras: The United States	22
	Tabela 3: Temeljne spremembe v organizaciji in strukturi vojske do leta 2005	52
	Tabela 4: Izobrazbena struktura SV leta 2003	53
	Tabela 5: Temeljne spremembe v organizaciji in strukturi vojske do leta 2010	49
	Tabela 6: Delež in število žensk v nekaterih oboroženih silah	44
	Tabela 7 : Število zaposlenih v MNZ glede na zahtevano izobrazbo od leta 1991 do 1999	63
	Tabela 8: Število pooblaščenih in nepooblaščenih delavcev MNZ od leta 1991 do 1999	69
	Tabela 9: Zasedba mest po spolu in starosti v letu 2002	61
	Shema 1 : Prvine nacionalnovarnostnega ustroja sodobne družbe	14
	Shema 2 : Izobrazbena struktura zaposlenih v letu 2002 (%)	64

1 Uvod

Mednarodno okolje se je po koncu hladne vojne s padcem berlinskega zidu leta 1989 močno spremenilo. Sovjetski imperij je propadel, nastale so nove države in v njih notranje spremembe. Železna zavesa, ki je delila razviti svet od manj razvitega, se je dvignila, s čimer je dvopolna delitev sveta postala preteklost. Nekateri odnosi in strukture v mednarodni skupnosti, ki so izhajali iz komunistične ureditve, so izginili. V Evropi je zaznati pospešen proces povezovanja držav, vloga že obstoječih mednarodnih organizacij, OZN, NATO, Evropske unije (EU), Zahodnoevropske unije (ZEU), Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) ter drugih, se redefinira. Pojavljale so se tudi optimistične napovedi, da bi nacionalne cilje uresničevali brez sile, torej bi se uporaba orožja v kulturno-civilizacijskih razmerah po koncu hladne vojne odpravila. Vendar se te težnje niso uresničile predvsem zaradi krepitve disjunktivnih in konfliktnih procesov ter destruktivnega in na uporabi sile zasnovanega reševanja meddržavnih in medetničnih nasprotij in sporov, ki so relativizirali in ogrozili ter tudi povsem izničili omenjene pozitivne težnje v mednarodni skupnosti¹. Kot posledico vseh teh procesov lahko v evropskem okolju identificiramo tako elemente miru, stabilnosti in varnosti kot tudi elemente nestabilnosti, negotovosti in nevarnosti. Posledice takšnega okolja se zrcalijo v varnosti evropskih držav. Med pozitivne prvine evropskega varnostnega okolja za varnost evropskih držav lahko štejemo:²

- med evropskimi velikimi silami se pojavlja splošno popuščanje napetosti, ki omogoča višjo stopnjo sodelovanja med državami ter mirno reševanje sporov in nesoglasij, poleg tega pa zmanjšuje nevarnost izbruha širšega vojaškega spopada ter neposredno vojaškega ogrožanja držav. Na splošno danes medsebojna tekmovalnost in/ali notranji pritiski ne spodbujajo velikih sil k uporabi orožja v mednarodnih odnosih;³
- sodelovanje držav v mednarodnih varnostnih organizacijah temelji na večstranskosti, kar omogoča državam določen vpliv na politično in varnostno dogajanje v Evropi. S tem imajo možnost izogibanja preveliki odvisnosti od samo ene varnostne organizacije ali zveze;
- v procesu regionalizma nastajajo regionalne povezave med državami (npr.: v okviru Nordijskega sveta, Konference o varnosti in sodelovanju v Sredozemlju CSCM idr.), v okviru katerih sicer države ne morejo rešiti svojih temeljnih varnostnih dilem območnega značaja, imajo pa priložnost in možnost o njih se pogovarjati in najti skupne smernice za reševanje le-teh;

- prisotnost ZDA v evropskem varnostnem prostoru prispeva k varnosti evropskih držav. ZDA tako prispevajo k uravnoteženju odnosov med državami (npr.: francosko-nemško sodelovanje, poseben položaj evropskih jedrskih sil, odnosi med Veliko Britanijo in ZDA idr.) in zmanjšujejo strah pred nadvlado posameznih evropskih držav ali skupine držav;⁴
- povečevanje in krepitev dvostranskega in večstranskega vojaško-političnega sodelovanja med evropskimi državami odpira nove možnosti za krepitev zaupanja na evropski celini kot celoti.

Med negativnimi prvinami sedanjega evropskega varnostnega okolja je potrebno omeniti:⁵

- mnoge evropske države se soočajo z grožnjami, ki izvirajo iz njihovega notranjega razvoja (npr.: večina postsocialističnih držav), in tudi z lokalnimi grožnjami, ki temeljijo na dolgotrajnih območnih nesoglasjih in/ali tekmovalnosti (npr.: Hrvaška - Srbija, Grčija - Turčija, baltiške države - Rusija idr.);
- nepredvidljivost in negotovost, ki prihajata v Evropo z bližnjih območij, npr. severna Afrika, Srednji vzhod. Iz teh dveh regij je npr. zahodna Evropa leta 1994 nadomestila kar 60-odstotni delež razlike v svoji proizvodnji in porabi nafte;⁶
- pojav disfunkcionalnih držav, ki si niso sposobne zagotavljati lastne nacionalne varnosti in suverenosti (npr. Albanija);
- evropsko združevanje zbuja poleg pozitivnih razsežnosti tudi zaskrbljenost držav udeleženk glede nacionalne suverenosti, predvsem pri malih državah v njihovih socialno-kulturnih razsežnostih;
- ponovna delitev interesnih območij med velikimi silami, zlasti v srednjevzhodnem in jugovzhodnem delu Evrope ter Sredozemlju;
- posodobitev in profesionalizacija oboroženih sil predvsem močnejših držav nakazujeta, da ostaja uporaba sile še naprej pomembno sredstvo politike sodobnih držav.

Pod nastajajočimi spremembami se spreminja tudi individualna, nacionalna, mednarodna in globalna varnost. Mnogi poznavalci razmer in raziskovalci varnostnih študij so ugotavljali in napovedovali možne razplete na nacionalni in mednarodni ravni. Akademik na področju varnosti Hedley Bull je na primer zapisal, da lahko pride do ponovne vzpostavitve srednjeveškega mednarodnega sistema, ki bi prevzel mesto westfalskega državnega sistema.

V tem sistemu bi države delile svojo avtoritarnost z ostalimi zvezami, njegove značilnosti pa je opisal kot vsesplošno avtoritarnost prežeto z lojalnostjo. Države v opisani srednjeveški ureditvi bi bile bolj nestabilne kot v trenutno obstoječi westfalski ureditvi. Barry Buzan na drugi strani meni, da mednarodna družba držav ne nasprotuje svetovni družbi, ki je osnovana na posamezniku, nedržavnih organizacijah in na populaciji kot funkcionalno diferenciranih akterjev s porazdeljeno identiteto, ki delujejo v simbiozi in dopolnjevanju. Andrew Moravcsik vidi posameznika in posamezno skupnost kot osnovno celico svetovne politike. Vlade bi tako snovale podskupine domačih družbenih akterjev. Mark Zacher trdi, da je westfalski sistem kot sistem neodvisnosti držav in državne avtonomije direktno povezan s povečano stopnjo sodelovanja med državami. Pravi, da se države vse bolj vpletajo v mrežo dvostranskih in večstranskih sporazumov in režimov. Charles Kegley trdi, da tak proces zahteva aktivno moralno zavezo držav k večstranskim sporazumom, saj prostovoljno žrtvovanje suverenosti za skupno reševanje problemov zahteva od države, da obravnava oziroma razume tako sodelovanje kompatibilno s svojimi nacionalnimi interesi.⁷ Omenjeni avtorji podajajo svoja videnja sveta v postmodernem obdobju. Vsi pa se strinjajo v tem, da prihaja do rekonstruiranja nacionalne in mednarodne skupnosti.

Možne posledice globalizacije so lahko raztopitev suverenosti držav in postmoderna oblika neteritorialne politike, ki po mnenju Gaertnerja in Hyde-Prica nikakor ne bi prinesle globalne varnosti, reda in pravice. Izginotje držav ne bi privedlo do družbe s skupnimi interesi, deljeno identiteto in enakimi možnostmi, ampak bi prav nasprotno lahko privedlo do novih oblik hierarhije in hegemonije. Tako bi se nove meje snovale na etnični, kulturni, nacionalistični, jezikovni osnovi, kar bi prineslo nove, še večje konflikte.⁸

V strokovni literaturi še vedno prevladuje mnenje, da država tudi v procesih globalizacije ostaja pomembna za razvoj narodov.⁹ Tako se v tej povezavi pojavlja pojem »nove vojne«, ki se dogajajo vzporedno s procesom erozije držav. Dezintegracija državnih struktur vodi v nove vojne, kjer politične institucije izgubljajo svojo legitimnost, s tem pa tudi legitimnost monopolne uporabe organiziranega nasilja. Kot posledica prihaja do fragmentacije vojske in policije, do razvoja organiziranega kriminala, do pojava paravojaških skupin, do neposredne dosegljivosti orožja in vojaških plačancev. Tako so v novih vojnah glavni akterji nedržavne narave.¹⁰

V nalogi bo poudarek predvsem na prisotnosti postmodernih trendov v dveh delih nacionalnovarnostnega sistema Republike Slovenije, in sicer v varnostnem in obrambnem. Skušala bom ugotoviti, ali se tudi v slovenskem varnostnem prostoru pojavljajo postmoderni trendi, ki so značilni za zahodne industrijsko razvite države, in koliko so prisotni. Pri tem se bom omejila na slovensko policijo in slovensko vojsko. Pričakujem, da se postmoderni trendi pojavljajo v slovenskem nacionalnovarnostnem sistemu, policiji in vojski, ugotoviti pa moram, v kolikšni meri se pojavljajo. Glede prisotnosti njihove številčnosti predvidevam, da se pojavlja vsaj polovica obravnavanih trendov po Moskosovi teoriji ali celo več kot polovica.

2 Metodološko-hipotetični okvir

2.1 *Opredelitev predmeta proučevanja*

Spremenjeno varnostno okolje, ki se je pojavilo po koncu hladne vojne, in s tem nove grožnje, zahteva od posameznika, nacionalne države in mednarodnih organizacij drugačen pristop k pojmovanju in zagotavljanju varnosti. Države redefinirajo svoje strateške varnostne dokumente, katere skušajo čim bolj prilagoditi trenutnim razmeram ter jih približati prihodnosti. Kot posledica tega prihaja v varnostnih sistemih držav do sprememb v strukturi in organizaciji posameznih elementov sistema. Tako se je večina držav z nastopom postmoderna obdobja odločila za reformo vojske. Obvezno služenje vojaške službe prehaja v prostovoljno služenje, struktura vojske se vse bolj profesionalizira. Pojavlja se vedno večja interakcija z okoljem. Kot posledica tega se pojavljajo nove naloge vojske, struktura se spreminja, povečuje se profesionalnost, spreminja se odnos javnosti do vojske in tudi drugi elementi: odnos med mediji in vojsko, številčnost civilnih uslužbencev, številčnost žensk med uslužbenci vojske, vloga družine, odnos do homoseksualcev, odnos do ugovora vesti.

Osredotočenost moje naloge ne bo le na obrambnem oziroma vojaškem delu varnostnega sistema razvitih držav, ampak tudi na ožjem varnostnem oziroma policijskem področju. Skušala bom identificirati že zgoraj omenjene postmoderne trende evropskih vojsk v slovenski vojski in policiji.

2.2 *Cilji proučevanja*

Posledično iz predmeta proučevanja sledi cilj proučevanja. V nalogi bom skušala prepoznati in opredeliti postmoderne trende v slovenski vojski in policiji. Predvsem, ali so prisotni, na kakšen način se izražajo in ali se pojavlja več kot polovica trendov.

2.3 *Hipoteze*

Hipoteza 1: Postmoderni trendi, ki se pojavljajo v OS zahodnih industrijsko razvitih držav, so prisotni tudi v Slovenski vojski in policiji.

Hipoteza 2: Slovensko vojsko in policijo lahko označimo kot postmoderni.

Hipoteza 3: Z vidika prisotnosti postmodernih trendov je Slovenska policija bližja policijam industrijsko razvitih držav kot pa Slovenska vojska armadam industrijsko razvitih zahodnih državah.

2.4 *Struktura naloge*

V uvodu podajam nekatere ugotovitve glede spreminjanja varnostnega okolja v mednarodnem okolju in vpliv le-tega na spreminjanje družbe in države ter njenih institucij. V metodološko hipotetičnem okviru najprej opredeljujem predmet proučevanja, cilje ter hipoteze. Nato pa pojasnim metodološki pristop k diplomski nalogi. Za lažje razumevanje celotnega dela opredelim še temeljne pojme. V nadaljevanju predstavljam Moskoso tipologijo postmodernih trendov, ki se pojavljajo v oboroženih silah industrijsko razvitih držav, ki mi služi kot osnova za primerjavo s Slovensko vojsko in policijo ter za primerjavo Slovenske policije z vojsko. Nato podam stanje v Slovenski policiji in vojski glede na prisotnost postmodernih trendov in ju primerjam s postmodernimi trendi v IRD. V zaključku podajam ugotovitve primerjave.

2.5 *Metodološki pristop*

V prvi fazi sem si izbrala predmet raziskovanja in ob tem postavila cilje. Na podlagi tega sem izbrala deskriptivno metodo, na podlagi katere sem podala opis pojavov, to so postmoderni trendi, ki so predmet naloge. Sledila je uporaba metode operacionalnega definiranja s katero sem predmetu proučevanja (posamezen postmoderni trend) definirala značilnosti, indikatorje, ki kažejo na prisotnost pojava. Na podlagi teh indikatorjev sem sestavila vprašalnik za nestrukturiran intervju, s katerim sem preverila prisotnost pojavov v Slovenski vojski in policiji ter obliko njihovega izražanja. S pomočjo nestrukturiranega vprašalnika in analize sekundarnih strokovnih virov sem pridobila podatke kvalitativne narave za Slovensko vojsko in policijo in jih nato z uporabo primerjalne analize primerjala s postmodernimi trendi, ki se pojavljajo v vojskah industrijsko razvitih držav. Vir kvalitativnih podatkov sta bili dve osebi na primerljivi (strokovni instanci) stopnji. To sta bila namestnik Generalštaba Slovenske vojske Anton Turk in namestnik Generalnega direktorja Slovenske policije Andrej Anžič.

3 Opredelitev temeljnih pojmov

Nekateri pojmi se v nalogi pojavljajo pogosteje in so ključnega pomena za njeno razumevanje, zato bom v nadaljevanju opredelila obdobje postmoderne, pojem varnosti, pojma policije in vojske ter njuno mesto v nacionalnovarnostnem ustroju.

3.1 *Postmoderna in njeno obdobje*

Pri študiju literature sem naletela na precejšnjo zmedo glede uporabe pojma postmoderna, zato sem se odločila, da ta pojem vključim v to poglavje. Menim, da je za razumevanje celotne diplomske naloge in tudi druge podobne literature pomembno razločevanje med pojmom postmoderne in postmodernizma. Velikokrat je v literaturi zaznati napačno rabo pojmov ali celo zamenjavo postmoderne s postmodernizmom in obratno.

Postmodernizem označuje umetnostno smer, stil, obdobje, medtem ko postmoderna označuje epoho, družbo in kulturo te epohe. Eno odločilnih razlag pojava postmoderna doba je prispeval Lyotard s svojo knjigo *La Condition postmoderne* (1979). Avtor v svojem delu dosledno uporablja pojem postmoderne, kar je tudi glavni predmet njegove razprave, to je »sodobna družba in kultura«. Iz tega je razvidno, da gre za pojav postmoderne dobe in ne za umetnostna gibanja in zato tudi ne omenja postmodernistov, arhitektov, pisateljev ali slikarjev, ki predstavljajo postmodernizem v pravem pomenu besede.¹¹

Že leta 1917 je Pannwitz povezal pojem »postmoderen« z kulturnozgodovinskim pomenom in se s tem ločil od umetnostnega pojma postmodernizem. Po drugi svetovni vojni se je pojem dokončno uveljavil v zvezi z zgodovinopisjem A. Toynbeeja v pridevniški obliki »postmoderne«. Pravi avtor novega pojma je bil sicer D.C. Somervell, ki je leta 1947 pripravil krajšo izdajo prvih knjig Toynbeejevega osrednjega dela *A Study of History*. Toynbee je v svojih delih uporabljal izraz »Western IV«, ki je označeval zadnje obdobje v razvoju zahodne civilizacije (od 1875 naprej). Somervell je v omenjeni izdaji izraz nadomestil s pridevkom »postmoderne« kot oznako za postmoderno obdobje, ki ga je Toynbee v nadaljnjih zvezkih svojega dela prevzel. To obdobje mu je pomenilo zadnjo fazo v zgodovini evropskega novega veka. Obdobje moderne naj bi s tega stališča bila renesansa, sledila naj bi ji moderna doba v pravem pomenu besede, segajoča od 17. do 19. stoletja, po tej pa se začne postmoderna, ki je obdobje razkroja, anarhije, vojn in revolucij, množične družbe, proletarizacije in nihilizma.

Po letu 1970 je prišlo do preskoka, ko je začel prevladovati občutek, da se s t.i. postindustrijsko družbo začenjajo v razvoju evropske in ameriške civilizacije uveljavljati nove kvalitete, ki pa jih še zajema obdobje postmoderne.¹²

3.2 *Varnost*

»Varnost lahko opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni, duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov in družbenih skupnosti in narave. Tako varnost zajema stanje oziroma določeno lastnost stanja kot tudi dejavnost oziroma sistem, ki to stanje vzpostavlja.« Varnost se torej nanaša na družbo/državo v celoti, zato govorimo o nacionalni oziroma notranji in zunanji varnosti, ki se nanaša na mednarodno varnost, v okviru katere govorimo o mednarodni, svetovni oziroma univerzalni varnosti.¹³

Iz zgoraj navedene definicije je razvidno, da je s pojavom pojma varnost povezana kognitivna dilema. Že Maslow je opredelil pet temeljnih vrednot, brez katerih človek ne more normalno funkcionirati v družbi. Ena izmed njih je varnost. Posameznik zaznava okolje okoli sebe in ga ocenjuje kot varnega ali nevarnega. To pomeni, da pojem varnosti temelji na subjektivnih prvinah. Že Aristotel je v Metafiziki opozarjal na neujemanje med resnico, izgledom resnice in njenim zaznavanjem. Izpostavil je tudi nesmiselnost trditve, da je res le tisto, kar zaznavamo, saj se prej ali slej utegne zgoditi nekaj, česar nismo pričakovali.¹⁴ Iz tega sledi, da realne grožnje varnosti niso nujno tudi zaznane grožnje varnosti, prav tako pa tudi realno varnostno stanje izbranega referenčnega objekta (posameznika, družbe, države, mednarodne skupnosti itd) ne ustreza nujno njegovi zaznani varnosti.¹⁵

Skozi zgodovino se je oblikovalo veliko različnih pogledov na obravnavanje varnostne problematike na ravni države in mednarodne varnosti. Do 80. let prejšnjega stoletja sta prevladovala realistični in idealistični pristop. Realisti razumejo varnost kot cilj, moč države pa kot sredstvo za doseg cilja. Idealisti utemeljujejo varnost predvsem kot posledico, da bo trajen mir v mednarodni skupnosti zagotovil varnost vsem državam. Skupno obema pristopoma je, da sta obravnavo problematike zožila na problem moči pri realistik in na problem miru pri idealistik ter s tem utrdila pojmovanje, da je varnost v glavnem vojaško-politični problem.¹⁶ V današnjem času lahko prepoznamo štiri temeljne pristope k proučevanju varnostne problematike v okviru varnostnih in mednarodnovarnostnih študij. Te

so:¹⁷ *proučevanje varnosti na ravni nacionalne države* (osredotoči se na problem varnosti, blaginje in preživetja posamezne države; grožnja in/ali uporaba vojaške sile se razlagata kot ključni sredstvi za zagotavljanje obstoja države); *varnost na mednarodni ravni* (pristop upošteva varnostno dilemo sodobne države in sprejema spoznanje, da je varnost ene države povezana z varnostjo drugih držav; kolektivna uporaba sile je pomemben instrument politike v mednarodnih odnosih); *regionalni pristop* (teoretično ni različen od drugega); *globalni pristop* (poskuša celostno zajeti pojav sodobne varnosti v vsebinskem in prostorskem smislu).

Sodobni pristopi torej opredeljujejo varnost referenčnega objekta kot stanje in dejavnost, ki se odraža na vojaškem, političnem, gospodarskem, socialnem, okoljskem, zdravstvenem, humanitarnem in kulturnem področju itn..

3.3 *Nacionalnovarnostni ustroj*

Pojem nacionalna varnost ima že skozi stoletja podobno definicijo. Vendar se mora tudi njena definiranost spreminjati in se prilagajati varnostnim in drugim spremembam v okolju. Tem spremembam morajo slediti tudi varnostni instrumenti, tako nacionalni kot varnostni, za spopadanje s starimi in »novimi« grožnjami.¹⁸

Za zagotavljanje nacionalne varnosti država postavi svoj lastni nacionalnovarnostni sistem zato, da z učinkovitim delovanjem le-tega zagotavlja uresničevanje temeljnih družbenih funkcij (družbeno gospodarske, družbeno politične, psihosocialne, kulturne, ekološke idr.).¹⁹ Sistem je naravnan tako, da omogoča zadovoljevanje potrebe po varnosti na ravni celotne družbe. Torej gre za zagotavljanje varnosti v najširšem smislu.

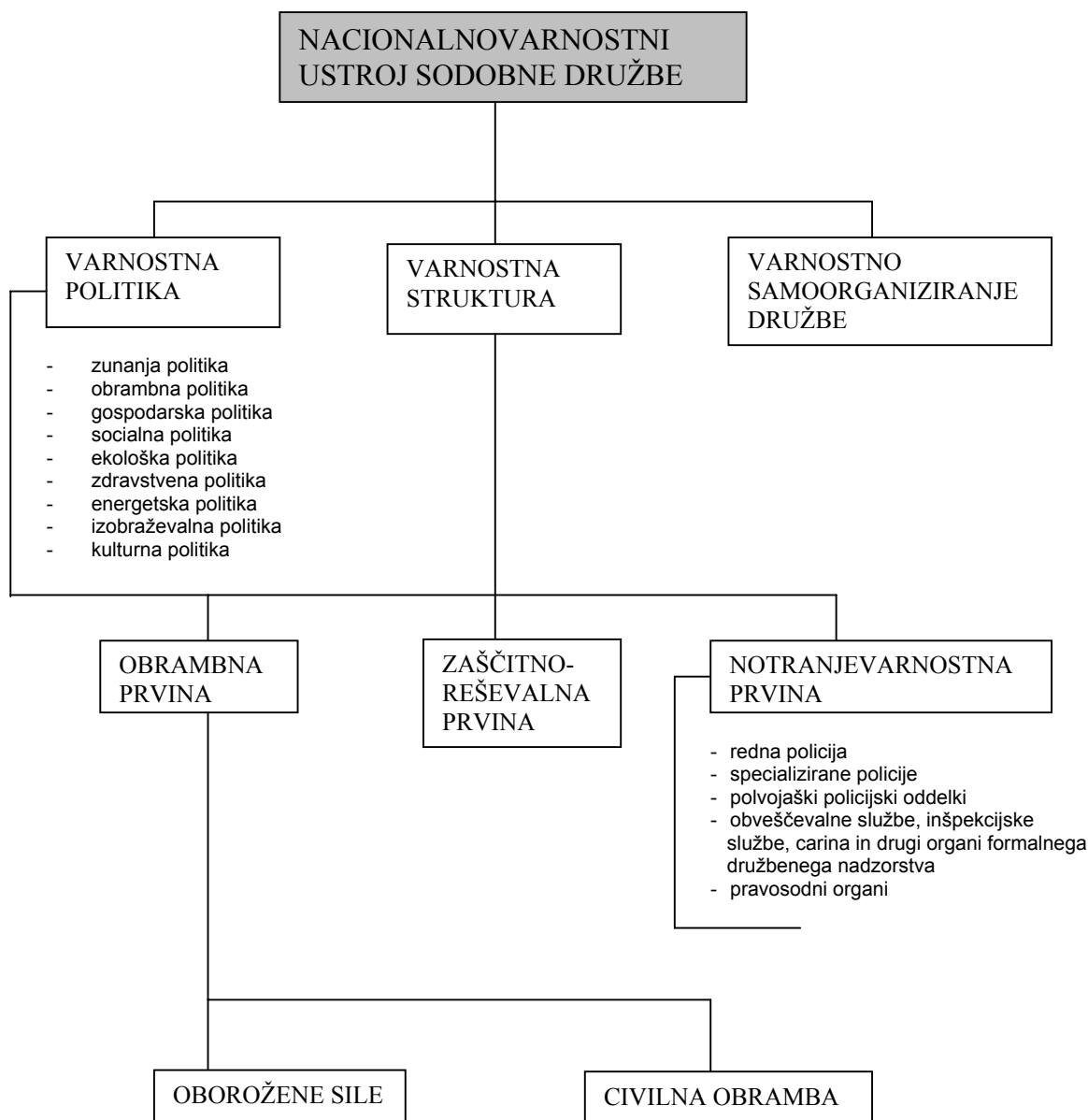
Sodobnim družbam so skupne naslednje nacionalnovarnostne prvine:²⁰

- a) Varnostna politika v širšem pomenu besede opredelimo kot dejavnost države za vnaprejšnjo pripravo pred viri ogrožanja v naravi, družbi in med družbami. V ožjem pomenu predstavlja skupek vseh ukrepov in ravnanj, ki so namenjeni vzpostavitvi in delovanju nacionalnovarnostnega sistema. Z njo se zagotavlja notranja in zunanja varnost družbe in omeni konkretizacijo političnih, organizacijsko-tehničnih in drugih načel varnostne politike.
- b) Varnostna struktura zagotavlja varnost na ravni celotne družbe in je specifična za vsako državo posebej. Večini držav sta skupni dve prvini tega sistema, to je obrambna

in varnostna prvina. Temeljna elementa za uresničevanje obrambne prvine so oborožene sile in civilna obramba, za uresničevanje varnostne prvine pa so pomembni policija, obveščevalne službe, inšpekcijske službe, carina in drugi organi formalnega družbenega nadzorstva ter pravosodje.

- c) Varnostno samoorganiziranje civilne družbe je namenjeno zagotavljanju varnosti na individualni in skupinski ravni. Gre za spontano obrambno in samozaščitno delovanje posameznikov in držbenih skupin.

Shema 1 : Prvine nacionalnovarnostnega ustroja sodobne družbe

Vir: Grizold, 1999b.

Torej policija in oborožene sile industrijsko razvitih držav spadajo pod varnostno strukturo nacionalnovarnostnega ustroja. Policija organizacijsko spada pod notranjevarnostno strukturo, ki z učinkovitim delovanjem tudi ostalih pripadajočih sestavin, kot so specializirane policije, polvojaški policijski oddelki, obveščevalne službe, inšpekcijske službe, carina, pravosodni organi zagotavlja notranjo varnost v državi. Oborožene sile pa organizacijsko spadajo pod obrambno prvino, kjer s sodelovanjem civilne obrambe nudi vojaško podporo ter zagotavlja zunanjo obrambo države.

3.4 *Policija*

Vojska in policija se v svoji socialni funkciji razlikujeta,²¹ imata pa vsaj eno skupno funkcijo. Sta instituciji, ki utrjujeta in vzdržujeta državno oblast.²² Obe sta del nacionalnovarnostnega sistema sodobnih držav in predstavljata instrumenta za izvajanje dveh javnih politik – kriminalitetne oziroma notranjevarnostne in obrambne. To je tradicionalna vloga obeh družbenih represivnih institucij, ki se nikoli ni bistveno spremenila. V nekem zgodovinskem obdobju razvoja države je policija začela od vojske prevzemati vlogo čuvaja javnega reda in miru. Tako se je začel proces, ki je pripeljal do natančne delitve dela, profesionalizacije, specializacije in novih družbenih vlog obeh represivnih institucij. Vojska je postala skrbnica zunanje varnosti, policija pa notranje varnosti.²³

Glavni nalogi policije sta še vedno vzdrževanje javnega reda in miru ter boj s kriminalom. Ob tem ne smemo pozabiti, da je poslanstvo policije definirano tudi z naravo političnega sistema in naravo vloge policije v določeni družbi, obe pa sta neločljivo povezani z vprašanjem politične kulture določene družbe. Značilnosti, ki definirajo policijo in jo s tem ločijo od vojske, so naslednje:²⁴

- ne izvaja svojih nalog v drugih družbah,
- ima svoje osebje razmeščeno na celotnem nacionalnem ozemlju,
- deluje v relativno majhnih enotah,
- je pod civilno oblastjo (lokalnih oblasti ali ministrstev za notranje zadeve),
- ima glavne nasprotnike, ki so največkrat iste narodnosti kot policisti,
- prepušča definiranje prestopkov nepolicijskim oblastem, ponavadi zakonodajnim telesom,
- je uniformirana na način, ki jo vizualno razlikuje od civilnih uradnikov in vojakov,
- podeljuje posameznim policistom pooblastilo za prijetje civilistov,
- svoje naloge opravlja permanentno, ne pa na osnovi mobilizacije,
- redko kdaj popolnjuje svoje sile na osnovi splošne naborne dolžnosti,
- dovoljuje svojim pripadnikom, da živijo kot civilisti, kadar niso v službi.

Danes bi že lahko oporekali nekaterim zgoraj naštetim značilnostim (npr. glede omejenosti policijskega delovanja zgolj na lastno državo, saj jo že presegata sodelovanje v mirovni operacijah pa tudi čezmejno delovanje po »schengenskem« zgledu ipd.), kar kaže na skladen razvoj policije z družbo in varnostnimi spremembami. Omeniti je potrebno še pomembno

značilnost, ki ločuje policijo od vojske,²⁵ to je način njene notranje organiziranosti in način delovanja »od spodaj navzgor« (angl. bottom-up).²⁶

3.5 *Oborožene sile*

Oborožene sile se za svoj obstoj in vlogo v družbi borijo z (ne)doseganjem njihove legitimnosti. Huntington (1957) meni, da obstajata dve vrsti legitimnosti oboroženih sil in da sta ključni za vlogo vojske v družbi. Cilje prve je moč dosežati z izpolnjevanjem funkcionalnega imperativa, ki izhaja iz varnostnih groženj družbi. V vsakdanjem praktičnem življenju to pomeni, da bodo oborožene sile legitime, če bodo uspešne v boju s takšnimi grožnjami, ki prihajajo iz zunanjega okolja, ob tem, da se mnoge oborožene sile ukvarjajo tudi z "notranjimi" grožnjami (terorizem, množični javni nemiri, trgovanje z drogo ...), ki naj bi bile predvsem skrb policije. Drugo vrsto legitimnosti oborožene sile poizkušajo dosežati z izpolnjevanjem socialnega imperativa, ki izhaja iz dostokrat konfliktnih zahtev, ki s strani družbe prihajajo pred oborožene sile in so rezultat ideologij, vrednot in kulturnih norm.²⁷ Tako se oborožene sile znajdejo v konfliktni situaciji, ker za njihov obstanek in delovanje ni dovolj, če izpolnijo zgolj enega od obeh imperativov. Vojaška organizacija, ki bi odsevala zgolj družbene vrednote, bi lahko bila neuspešna v izvajanju svojih temeljnih funkcij (odvrčanje napadalca, izvajanje oborožene obrambe, zmaga v vojni ...). Po drugi strani bi zgolj izpolnjevanje funkcionalnega imperativa, brez upoštevanja temeljnih družbenih vrednot, norm in pričakovanj, prav tako ogrozilo legitimnost oboroženih sil v očeh civilnega okolja kakor tudi politične države. Torej reševanje te konfliktno situacije leži v prilagajanju in uravnavanju obeh imperativov. Neskladje pa še povečujejo vplivi drugih neodvisnih dejavnikov (npr. intenzivnost potrebe po varnosti in narava in moč vrednostnega sistema v družbi).²⁸

Glavne značilnosti oboroženih sil so:²⁹

- glavni »*raison d'etre*« oboroženih sil je obramba nacionalne države pred zunanjimi grožnjami,
- vojaško osebje ponavadi ni skoncentrirano samo v eni ali dveh bazah, toda zelo malo je verjetno, da bo razpršeno po celotnem ozemlju,
- vojaške enote so relativno velike in štejejo stotine in ne desetine mož,

- oborožene sile se soočajo z nasprotniki, ki ponavadi prav tako delujejo v velikih enotah in to pogosto z določene razdalje, kar povečuje odvisnost od orožja in zelo zmanjšuje možnost "prijetja" nasprotnika,
- oborožene sile so notranje diferencirane skladno z namenom in tehnično orientacijo, v osnovi pa se delijo na kopensko vojsko, vojaško mornarico in vojaško letalstvo,
- oborožene sile imajo uniformirane uradnike, ki bodo, tudi kadar niso člani izvršilnih kabinetov, zelo verjetno prisotni v krogih, ki oblikujejo politiko na nacionalni ravni,
- oborožene sile imajo stalno sestavo, ki ji lahko na osnovi posebne mobilizacije dodajajo rezerviste ali civilne nabornike,
- oborožene sile sestavlja redno vojaško osebje, ki ponavadi živi ločeno od civilnega okolja in ima svoje lastne službe.³⁰

Ne smemo pa pozabiti na značilnost notranje organiziranosti in delovanja oboroženih sil »od zgoraj navzdol«.³¹

Kakor lahko sklepamo iz obeh opisov, obstajajo precejšnje razlike med policijo in vojsko. Te razlike so shematsko prikazane v spodnji tabeli.

Naloga policije je že od nekdanj ohranjanje vzpostavljenega reda znotraj lastne države. Za doseganje tega cilja ima na razpolago vrsto instrumentov, kot so kontrola prometa, identifikacija oseb, odkrivanje kriminalnih dejanj, preprečevanje kriminalitete, pomoč državljanom in drugi. Vojska na drugi strani s svojim delovanjem ogroža red (potencialnega) nasprotnika. Skušga ga prisiliti v določeno vedenje ali držo, ki bi bila v korist državi, ki izvaja pritisk. Tudi preprečevanje znotrajdružbenega mikronasilja je vidnejša naloga policije. Mikronasilje se odvija med državljani zaradi nepravilnih medosebnih odnosov, ki kalijo življenje prilagojeno določenim splošno sprejetim družbenim normam. Naloga policije je, da skuša preprečevati izbruhe mikronasilja s svojo prisotnostjo ali pa jih v nasprotnem primeru skuša čim bolj učinkovito razrešiti. Vojska se ob izvajanju svojih nalog sooča z meddružbenim makronasiljem. Le-to se odvija na meddržavni ravni, med družbami različnih narodnosti. Pri delovanju policije je strategija in hierarhija manj pomembna. Policist se pri opravljanju svojih nalog obrača na sodržavljana. Njegovo ukrepanje bo odvisno od osebe, s katero je v postopku, in situacije. Za svoje delo direktno odgovarja svojemu nadrejenemu. Vojska pripisuje strategiji velik pomen, odločitve za delovanje se sprejemajo na najvišji ravni, vojak pa je instrument za izvrševanje ukaza. Policijske naloge zajemajo večji obseg (varovanje, pomoč, reševanje, zaščita), ob tem policisti način izvedbe naloge prilagodijo

situaciji, medtem ko so naloge vojaka visoko specializirane, ob njihovem izvrševanju pa je vojak nefleksibilen. Policisti so tako bolj avtonomni in posledično tudi bolj odgovorni, vojaki pa so pri izvrševanju svojih nalog manj avtonomni in tudi manj odgovorni. Policija mora biti v postopkih z državljani nepristranska in mora v dani situaciji izbrati primernost ukrepanja, medtem ko vojska za kriterij delovanja postavlja nedvoumno razlikovanje med »prijatelji« in »nasprotniki«. Zaradi različnih situacij, v katerih deluje policija, ima nizko stopnjo formaliziranosti, vojska pa mora biti zaradi poenotene in predvidljivega delovanja pod stresnimi dejavniki visoko formalizirana. Razlika med policijo in vojsko je tudi v sami organizaciji. Policijska organizacija je bolj odprta in vključena v civilno okolje, saj mora neprestano spremljati dogajanja, da lahko učinkovito ukrepa. Na drugi strani pa je zaprta vojaška organizacija, ki je bolj rigidna in tudi bolj odmaknjena od civilnega okolja.

Tabela 1: Razlike med policijo in vojsko

POLICIJA	VOJSKA
ohranjanje vzpostavljenega reda	ogrožanje reda (potencialnega) nasprotnika
preprečevanje znotrajdružbenega mikronasilja	preokupacija z meddružbenim makronasiljem
majhen pomen strategije in hierarhije; velika odgovornost najnižjih hierarhičnih ravni in posameznega policista	velik pomen strategije; visoka stopnja instrumentalizacije najnižjih hierarhičnih ravni
večnamembnost in fleksibilnost (različnost vlog in nalog – varovanje, pomoč, reševanje, zaščita ...)	visoka stopnja specializacije in nefleksibilnosti
višja stopnja avtonomije in odgovornosti (naj)nižjih ravni	nižja stopnja avtonomije in odgovornosti (naj)nižjih ravni
npristranskost in primernost kot kriterij delovanja	nedvoumno razlikovanje med »prijatelji« in »nasprotniki« kot kriterij delovanja
relativno nizka stopnja formaliziranosti	visoka stopnja formaliziranosti, ki naj bi zagotavljala predvidljivo in poenoteno obnašanje pod stresom
vključenost v civilno okolje (odprta organizacija)	izključenost iz civilnega okolja (zaprta organizacija)

Vir: Prirejeno po Haltinerju, (Kotnik-Dvojmoč, 2000: 365).

4 Postmoderni trendi v oboroženih silah industrijsko razvitih držav

V oboroženih silah industrijsko razvitih držav se odvijajo procesi, ki so jih proučevali vodilni analitiki in strokovnjaki za varnostna in obrambna vprašanja. V državah zahodne Evrope se pospešeno razvija demokracija, ki s seboj prinaša razvojne spremembe na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem in tudi varnostnem oziroma obrambnem področju. Vojaška organiziranost se spreminja in razvija skladno z družbenimi spremembami.

V razvitih industrijskih družbah se z razvojem pojavljajo kompleksna ekonomska, socialna, zdravstvena, varnostna vprašanja, ki vedno bolj stopajo v ospredje. Z varnostnimi oziroma obrambnimi vprašanji se ukvarjajo večinoma strokovnjaki s tega področja, medtem ko civilno okolje ne posveča veliko pozornosti tej temi. Ob tem se pojavi neskladnost z zahtevami civilnega okolja in zahtevami varnostnega okolja, tako nacionalnega kot mednarodnega. Posledica je, da strokovnjaki za varnostna vprašanja težko opravičijo zahteve, ki jih postavljajo instrumenti za zagotavljanje notranje in zunanje varnosti. Te instrumente predstavljajo policija, ki zagotavlja notranjo varnost, in oborožene sile, ki imajo nalogo zagotavljati zunanjo varnost države. Da pa lahko svoje naloge učinkovito izvršujejo, morajo slediti trendom v civilnem okolju tako na informacijskem, znanstvenem, vrednostnem, tehnološkem okolju kot drugod.

Tehnologija, kombinirana s spremembami v vojaški doktrini in taktiki, vpliva na spremenjen karakter in vodenje vojaških operacij. V literaturi se piše o novem načinu uporabe vojaške sile. Prva oblika so operacije za stabilizacijo območja, pri čemer ima vojska nekoliko razširjene naloge, druga oblika pa je takojšnja reakcija vojaških sil na pojav krize. Obe obliki uporabe vojaške sile zahtevata specializirane, dobro pripravljene enote, ki imajo čim krajši reakcijski čas in samozadostno sposobnost.³²

Sodobne družbe so močno odvisne druga od druge in visoko tehnološko razvite, zaradi česar se skušajo v čim večji meri, če je le mogoče, izogniti fizičnemu vojaškemu spopadu. Poleg tega tudi politični cilj družbe ni več zavzetje oziroma fizična zasedba ozemlja druge države, ampak bo poskušala konfliktne odnose s tekmeci reševati s poskusi dezorganizacije njenega gospodarskega, političnega, vrednostnega sistema. Gre za to, da s čim manj žrtvami dosežejo

kar najvišjo stopnjo destabilizacije v izbrani državi. S tem že stopamo na področje konfliktov nizke intenzivnosti. Reševanje le-teh se seli iz fizične v intelektualno sfero, pri čemer pridobivajo na veljavi varnostne in obveščevalne institucije. Vojaška sila bo kljub temu ostala realnost, njena uporaba se bo omejila na »kirurško« uporabo oboroženih sil.³³ Ob tem ne smemo pozabiti tudi na zelo pomembno javno mnenje, tako znotraj države kot tudi v mednarodni skupnosti, od katerega je v veliki meri odvisna uporaba oboroženih sil. Vse zgoraj omenjene okoliščine oboroženim silam narekujejo, da morajo biti disperzivne, visoko mobilne, elastične, opremljene s sodobnimi bojnimi sredstvi in predvsem učinkovite. Torej gre reforma oboroženih sil v smeri njene redukcije, modernizacije in dviga kvalitete.³⁴

Tako je C. Moskos za lažje razumevanje in sledenje spremembam v oboroženih silah oblikoval tipologijo oboroženih sil. Po njej ločimo moderne, pozno moderne in postmoderne oborožene sile. Shematsko tipologijo prikazujem tudi v spodnji tabeli.

V devetnajstem stoletju se pojavijo oborožene sile, katere Moskos imenuje *moderni tip oboroženih sil*. Vojske so se že tudi v prejšnjih obdobjih imenovale moderne vojske, vendar niso imele vseh značilnosti, ki označujejo prave moderne vojske. Te se dokončno pojavijo šele v devetnajstem stoletju. Časovno nastajanje moderne vojske poteka od devetnajstega stoletja do konca druge svetovne vojne. Potrebno je omeniti, da moderna doba sega še nazaj, do westfalskega sporazuma 1648, vendar so značilnosti modernih OS bolj vidne šele od francoske revolucije dalje 1793, ko se pojavijo množične armade. Njihov razvoj je bil tesno povezan z razvojem nacionalne države. Osnovne značilnosti so bile kombiniranje vojaške obveznosti s profesionalnimi vojaki, naloge so bile bojne narave, prevladujoči spol je bil moški, struktura znotraj vojske in njena kultura se je zelo razlikovala od civilnega okolja. Drugi tip je *pozno moderni tip OS*, od sredine dvajsetega stoletja do zgodnjih devetdesetih let, ki sovpada z obdobjem hladne vojne. Poleg množičnosti armad so se pojavljali tudi profesionalni vojaki v častniškem razredu. Profesionalnost je bila takrat bolj določena z linijo napredovanja kot z akademsko in vojaško izobrazbo. Tretji tip je *postmoderni tip OS*, ki se pojavi nekje po letu 1990 oziroma s koncem hladne vojne in v nasprotju z modernim tipom izgublja prej omenjeni tesni stik z nacionalno državo. Razpad komunizma v nekdanji Sovjetski zvezi in vzhodnih državah je pospešil smer razvoja proti postmodernemu modelu OS, ki se z izginotjem nevarnosti invazije s strani Sovjetske zveze ne zapira več tako strogo pred civilnim okoljem. OS sicer še vedno poudarjajo nacionalni patriotizem, vendar se z globalizacijo finančnega, gospodarskega trga, komunikacije, humanitarnimi dejavnostmi

spodkopavajo tradicionalni temelji nacionalne suverenosti. Če povzamemo karakteristike postmodernih OS, jih strnemo v pet najpomembnejših. Te so: *povečanje interakcije in izmenjave med vojaškim in civilnim okoljem*, tako v strukturalnem kot v kulturnem smislu; *zmanjševanje razlik med vojaki* v različnih zvrsteh vojske, različnih činov ter bojavniki in vojaki v podpornih službah; *sprememba vojaških nalog* iz prevladujočih bojnih v naloge, ki po naravi niso vedno bojne, v tradicionalnem vojaškem pomenu; *uporaba vojske v mednarodnih misijah*, odobrenih s strani naddržavnih mednarodnih subjektov; *internacionalizacija* (multinacionalizacija) *vojske* s pojavom evro enot in mednarodnih enot, na podlagi mednarodnega sodelovanja med NATO državami. Opisane spremembe se ne pojavljajo samo na vojaškem področju, ampak so le-te dejansko posledica sprememb v civilnem okolju, ki vedno bolj dobiva značilnosti postindustrijskih družb.³⁵

Tabela 2: Armed forces in Three Eras: The United States

Spremenljivka oboroženih sil	Moderna (obdobje pred hladno vojno, 1900-1945)	Pozna moderna (obdobje hladne vojne, 1945-1990)	Postmoderna (po hladni vojni, od 1990)
Zaznavanje groženj	Oborožen napad nasprotnika	Jedrska vojna	Subnacionalna (notranji medetnični konflikti, terorizem)
Struktura OS	Množične armade; naborništvo	Večja poklicna vojska	Manjša poklicna vojska
Glavne naloge OS	Obramba nacionalne države	Podpora državam v zavezništvu	Nove naloge: mirovne, humanitarne operacije in druge
Prevladujoči vojaški profesionalc	Vodja oboroženega boja	Manager, tehnik ali strokovnjak	Vojak državnik, vojak akademik
Odnos javnosti do OS	Podpirajoč	Dvoličnost (ambivalentnost)	Indiferentnost (nezanimanje)
Odnos medijev in OS	Inkorporirani	Manipulirani	Snubljeni, dvorjeni
Civilni uslužbenci v OS	Manjša komponenta	Srednja komponenta	Večja komponenta
Vloga žensk v OS	Posebne enote ali izključene	Delna vključitev	Popolna integracija
Zakonci in OS	Integralni del	Delna vključenost	Odstranjeni
Homoseksualci v OS	Kaznovani	Odpuščani	Sprejeti
Ugovor vesti	Omejen ali prepovedan	Formalno dovoljeno	Podrejen civilni službi

Vir: Moskos, 2000: 14.

Podobno kot Moskos tudi Haltiner (2003) v svoji raziskavi³⁶ ugotavlja spremembe v oboroženih silah industrijsko razvitih držav po koncu hladne vojne. Predvsem skuša ugotoviti obseg teh sprememb, njihove vodilne sile, katere skuša tudi empirično dokazati ter raziskuje

možnost obstoja množičnih oboroženih sil še v prihodnje. Iz te raziskave me zanimajo predvsem ugotovitve o vrstah sprememb v sodobnih oboroženih silah in njihova kvantiteta.

- a) Haltiner je ugotovil, da so imele vse analizirane države v obdobju od leta 1970 do 2000 vojaško obveznost. Spremembe so se pojavile po letu 1991, ko je Belgija (1992) kot prva evropska država odpravila vojaško obveznost. Sledila ji je Nizozemska leta 1993, leta 1996 Francija, leta 1997 Španija in Portugalska. Italija jo bo odpravila do leta 2005.
- b) V obdobju od 1970 do 2000 je bilo v teh 15 državah aktivno in v rezervi vključenih okoli 5 % za vojaško službo sposobnih državljanov.³⁷ Po letu 1990 se je ta delež stalno zmanjševal, dosegel približno 3 % do leta 2000 in se še zmanjšuje.
- c) Delež vojaških obveznikov je tudi eden od pokazateljev sprememb v oboroženih silah. Velikost tega deleža kaže na notranjo strukturo vojaške organizacije. V primeru večjega deleža nabornikov označimo take oborožene sile kot množične. V obdobju hladne vojne od leta 1970 do 1989 je delež vojaških obveznikov v oboroženih silah dosegal čez 50 %. Po letu 1989 je delež pričel upadati in je do leta 2000 padel pod 50 %. Kljub temu, da so države odpravile vojaško obveznost, imajo v svojih vrstah še vedno obveznike. Haltiner oblikoval tipologijo glede na strukturo sil. Ta zajema štiri tipe, in sicer: tip 0 (ang. All-Volunteere-Forces), za katerega so značilne popolnoma prostovoljne oborožene sile; tip I (ang. Pseudo Conscript Forces), pri katerem vojaški obvezniki predstavljajo manj kot 50 % vseh OS; tip II (ang. Soft Core Conscript Forces), kjer se procent vojaških obveznikov giblje med 50 % in 60 %; tip III (ang. Hard Core Conscript Forces) so OS, kjer vojaški obvezniki predstavljajo več kot 65 %. Trenutno prvemu tipu ustrezajo OS Velike Britanije in Irske, drugemu tipu OS Nemčije, Danske, Belgije, Nizozemske in Francije, tretjemu tipu OS Švedske, Norveške in Avstrije, četrtemu tipu pa ustrezajo OS Grčije, Turčije, Finske ter Švice. Kljub temu, da so obvezniki še prisotni v OS, se njihov delež zmanjšuje. Države svoje OS vedno več popolnjujejo prostovoljno in s tem dosegajo manjše, bolj mobilne OS z več funkcionalne in tehnične raznolikosti, ki se tako lažje spoprimejo s sodobnimi zahtevami mednarodnega varnostnega okolja.
- d) Delež žensk v OS je pokazatelj, v kakšni meri so OS popolnjene prostovoljno, saj njihov vstop v OS temelji izključno na tem. Poleg tega kaže tudi strukturne spremembe, kar pomeni, da večji delež žensk v OS pomeni manjšo množičnost OS. Če prevedemo v tipe OS, pomeni, da je delež žensk največji v OS tipa 0 in I, manj jih je v OS tipa II in III, vendar narašča z opuščanjem vojaške obveznosti.

4.1 *Dojemanje groženj*

Razvita industrijska družba zahteva vedno več od posameznika, družbe in države. Vsak posameznik si je primoran zagotoviti blagostanje, kar pa prinese tudi trenja znotraj družbe in med družbami na meddržavni ravni. Tako prihaja do trenj in groženj, ki do sedaj niso bile v ospredju.

Grožnje se v sodobnem svetu spreminjajo, kar pomeni, da v nekem obdobju stopajo v ospredje ene vrste groženj, drugič druge vrste. Le-te so tudi ključni element za obstoj oboroženih sil. S spremembo groženj se spreminja tudi pomen in vloga oboroženih sil v državi. Okolje je tisto, ki vpliva na spreminjanje groženj in tako otežuje identificiranje starih in novih groženj. Dodatni razlogi, ki še povečujejo nepreglednost sodobnih virov ogrožanja, so naslednji:³⁸ (1) globalna vojaška grožnja ni več primarna, zamenjale so jo regionalne grožnje; (2) jedrsko grožnjo zamenja konvencionalna; (3) po koncu hladne vojne so se okrepili varnostni problemi v okoljih, ki so bila politično in ekonomsko marginalizirana zaradi nekdanje preokupacije z zagotavljanjem strateškega ravnotežja med obema konfliktima svetovnima sistemoma; (4) grožnje svetovni stabilnosti in varnosti so dokaj nerazpoznavne in obsegajo širok spekter virov ogrožanja (vojaških, ekoloških, ekonomskih, socialnih ...). Ravno zaradi utemeljevanja obstoja oboroženih sil najrazvitejše industrijske države sprožajo proces iskanja »novih virov ogrožanja«. Tako poimenovanje se je ustalilo v strokovni literaturi, vendar menim, da ni povsem pravilno. Grožnje nastanejo kot posledica nevarne uporabe že obstoječih misij, ki jih človeška roka prilagodi za uporabo. V mislih imam jedrsko orožje, ki je narejeno iz misij, ki naravno obstajajo v okolju. Lahko bi rekli, da grožnje obstajajo, vendar v določenem okoliščinah stopijo v ospredje in so bolj zaznavne. Spet drugič se potuhnejo v ozadje in v ospredje stopijo druge vrste groženj. Zato bi težko rekli, da nastanejo nove grožnje.

Pomembna značilnost sodobnih varnostnih groženj je, da se njihovo število nenehno povečuje, spreminja se tudi raznolikost, kar zapleta iskanje mehanizmov za njihovo omejevanje, nadzorovanje in odpravljanje. Z raznolikostjo groženj je potrebno najti multifunkcionalne varnostne protimehanizme, kar posledično zmanjšuje njihovo učinkovitost. Med njimi so tudi oborožene sile, ki morajo biti visoko specializirane in multifunkcionalne, kar je v industrijsko razvitih državah težje, ker se za njih namenja vedno manj finančnih sredstev. Zaradi univerzalizacije, globalizacije in posledično visoke soodvisnosti držav je v

sodobnem svetu vedno težje klasificirati grožnje na manj in bolj pomembne, na dolgoročne in kratkoročne, zunanje, notranje, nacionalne, mednarodne.³⁹ Zato jih v nalogi ne bom razvrščala, ampak bom njihove vire navedla in na kratko opisala. Sodobni viri groženj so naslednji:⁴⁰

1. Preoblikovanje sistemov vrednot (že Huntington je opozarjal, da se bodo sodobne vojne odvijale med različnimi civilizacijami, poleg njega drugi avtorji ugotavljajo, da je tehnična sposobnost povezovanja posameznih delov sveta presegla našo sposobnost medsebojnega razumevanja.⁴¹
2. Populacijska eksplozija v državah v razvoju in neenakomerna rast prebivalstva.
3. Razlike v dostopnosti do življenjsko pomembnih naravnih virov so po naravi globalne in konfliktno. Države sveta se vedno bolj soočajo in spopadajo z naravnimi in tehnološkimi nesrečami, ki so verjetno posledica prevelikega poseganja človeka v naravo. Pojavlja pa se tudi vprašanje pogojev izrabe »skupne lastnine«, kot so oceani, vesolje, Antarktika, atmosfera.
4. Neenakost med ekonomijami RID⁴² in držav v razvoju pogloblja razkorak med tistimi, ki imajo, in tistimi, ki nimajo.
5. Globalnost ekonomskih problemov se kaže prek nacionalne in mednarodne ekonomske nestabilnosti in negotovosti, v kateri se tudi RID soočajo z resnimi ekonomskimi izzivi in krizami (povečanje stopnje brezposelnosti, neuravnoteženost v trgovinski menjavi, inflacija, nacionalni dolg ...), ki jih spremljajo tudi socialni problemi.
6. Množična migracijska gibanja, ki jih sestavljajo »bogati nomadi«, katerih namen je izpolnitev prostega časa in ugodja, ter »revni nomadi«, ki želijo pobegniti iz svetovnega obrobja.
7. Regionalni konflikti, nasilni etnični spori in spopadi ter državljanske vojne so posledica politične nestabilnosti posameznih držav in območij, regionalnega neravnotežja vojaške moči, staranja diktatorjev, delovanja verskih ter političnih ekstremistov in militantnih nacionalističnih gibanj.
8. Notranje napetosti v postsocialističnih državah. Te prehajajo iz totalitarnih družbenih sistemov v pluralne in demokratične, s tem pa se pojavljajo težave pri prehodu na tržno gospodarstvo, brezposelnost, inflacija, nestabilnost domačih političnih razmer, ekstremistična gibanja, nemoč, apatija ter odtujenost državljanov od nastajajočega političnega sistema.
9. Organiziran kriminal je nekdanj spadal v domeno posamezne države, danes pa se je zaradi okrepljene ekonomske soodvisnosti, razvoja komunikacijskih in transportnih sistemov,

povečanja obsega mednarodne trgovine in oblikovanja globalnega finančnega trga povsem spremenilo njegovo referenčno okolje.

10. Islamski fundamentalizem je postal za NID⁴³ izrazit varnostni problem predvsem zaradi konca hladne vojne. Italijanski general Carl Jean navaja dva razloga za to: med hladno vojno je potekala delitev sveta Vzhod-Zahod, po koncu hladne vojne pa poteka Sever-Jug, kar delno sovпада z razmejitvijo med islamom in krščanstvom; med hladno vojno je Zahod podpiral islamski fundamentalizem proti sekularni državi v Severni Afriki in na Bližnjem vzhodu, saj so bili režimi v Libiji, Alžiriji in Siriji prosovjetski.
11. Terorizem. Grožnja varnosti v Evropi predstavlja pet glavnih tipov terorizma: separatistični ali nacionalistični, marksistično-leninistični, radikalno desni (fašistični), imigrantski in muslimansko-fundamentalistični. Terorizem vedno bolj postaja instrument držav, narodov, etničnih manjšin in drugih družbenih struktur za vplivanje na tok mednarodne politike ter doseganje ciljev v mednarodni skupnosti. Vse večkrat je usmerjen tudi proti vojaški infrastrukturi in osebju, tako da vse bolj postaja tudi ena od oblik konflikta nizke intenzivnosti. Povsem novo obliko terorizma predstavlja t.i. infoterorizem, ki se pojavi z razvojem informacijskih sistemov. Leta 1998 je takratna ameriška zunanja ministrica Madeline Albright terorizem, voden s strani nedržavnih subjektov, poimenovala kot vojno prihodnosti.⁴⁴
12. Širjenje izrabe jedrske energije v miroljubne namene, kar sproža skepso v varno delovanje jedrskih elektrarn ter možnosti nadzora uporabe njihovih stranskih produktov.
13. Širjenje orožja za množično uničenje. Grožnja jedrske vojne med velesilami je zamenjala grožnja zlorabe jedrskega orožja in radioaktivnih materialov v državah tretjega sveta.
14. Nenadzorovano širjenje dvonamenske (civilno-vojaške) tehnologije predstavlja povsem novo vrsto ogrožanja. Tovrstno tehnologijo je mogoče uporabiti pri izvajanju vrste vojaških nalog (izvidovanju, navigaciji, usmerjanju oborožitvenih sistemov, vodenju in poveljevanju ...).
15. Mednarodna trgovina z najsodobnejšim konvencionalnim orožjem povečuje zmožnosti tretjega sveta za izvajanje vojaških akcij na večjih razdaljah z večjo natančnostjo, kar lahko povzroči velike premike v razmerju moči med državami.
16. Zdravstveni problemi zaradi širjenja nalezljivih bolezni.
17. Globalno onesnaževanje okolja in zlovešče pojavljanje ekoloških groženj, ki presegajo raven posameznih mest, regij in držav, kažejo potrebo po postopnejšem industrijskem razvoju.

18. Zmanjševanje biološke raznolikosti življenjskih oblik na Zemlji je posledica množičnega izumiranja življenjskih vrst, kar bo privedlo do zmanjševanja raznolikosti genetske baze.
19. Zmanjševanje kulturne raznolikosti oziroma nevarnost uničenja znatnega dela kulturnih temeljev človeštva.
20. Neizobraženost in nepismenost sta v varnostnem kontekstu pomembna, ker zmanjšujeta možnosti za uspešnejše izvajanje korenitejših sprememb pri nadzorovanju in omejevanju varnostnih tveganj in groženj.

Najpomembnejše značilnosti novih groženj in tveganj so: nepredvidljivost, razpršenost, multispektralnost (teritorialni spori, etnični spopadi, mednarodni terorizem itd.), nizka intenzivnost, dolgotrajnost in trend v eskaliranju in mutiranju v regionalne spopade. Kot posledica teh značilnosti se po hladni vojni pojavljajo zahteve po:⁴⁵

- prusmerjanju namembnosti oboroženih sil (reorientation of armed forces),
- iskanju novih nalog, ki naj bi jih opravljale oborožene sile (retasking of armed forces),
- omejevanju oziroma zmanjševanju oboroženih sil (reduction of armed forces).

Sredstvo za doseg le-tega je odprava obvezniškega in uvajanje poklicnega popolnjenja oboroženih sil.

4.2 *Glavne naloge*

Spremembe v nacionalnem in mednarodnem okolju narekujejo spremembe tudi v oboroženih silah. Gre za podsistem varnostnega sistema države, ki se mora prilagajati spremembam in zahtevam okolja, če želi preživeti. Omenjene spremembe v sodobnem civilnem okolju narekujejo spremembe v oboroženih silah. Spremembe potekajo tako zunaj oboroženih sil, govorimo o funkcionalnem vidiku, kot tudi znotraj oboroženih sil, kjer gre za organizacijski vidik. Na makro ravni so v ospredju opredelitve vojaških doktrin in vlog oboroženih sil v družbi in mednarodni skupnosti, na mikro ravni pa opredelitve konkretnih operativnih nalog.⁴⁶

Nove naloge, na katere se bodo morale pripraviti oborožene sile sodobnih držav v t.i. »povojaškem obdobju« (ang. post-military era), so:⁴⁷

- humanitarne operacije in operacije reševanja in zavarovanja ljudi ter imetja na ogroženih območjih,
- operacije vzpostavljanja miru (ang. peace-making operations),

- operacije krepitev miru (ang. peace-reinforcing operations),
- operacije ohranjanja miru (ang. peace-keeping operations),
- operacije graditve miru (ang. peace-building operations),
- operacije v sklopu nadzora nad krizami (ang. crisis management).

Poleg naštetih nalog naj bi bili vojaki NATO še posebej usposobljeni tudi za izvajanje:

- izvidovanja,
- demonstriranja sile,
- opazovalnih akcij,
- vojaško-policijskih operacij OZN, na primer za zavarovanje volitev,
- operacije krepitev miru (ang. peace-reinforcing operations),
- klasičnih vojaških operacij.⁴⁸

Tudi v besedišče Pentagona so se vpeljale nekatere nove ključne besede: »nevojne operacije« (operations other than war), »druge nevojaške operacije« (other military operations), »operacije za oskrbo (podpora) in stabilizacijo« (sustainment and stability operations). Od tod se pojavijo tudi kratice OOTW, OMO in SASO. Misije s temi imeni odražajo temeljni premik v poudarku oboroženih sil iz obrambe domovine na večnacionalno mirovno ali človekoljubno operacijo. V bistvu je ena izmed naraščajočih debat znotraj vojaških krogov stopnja, do katere »nevojne operacije« prikazujejo odklik od zmogljivosti »bojevnika« oboroženih sil.⁴⁹

4.3 *Struktura sil*

Glede na spreminjanje groženj v postmodernem obdobju se spreminja tudi struktura oboroženih sil z namenom obvladati grožnje, ki stopajo v središče zaznavanja. V zgodnje modernem obdobju, pa tudi še v času hladne vojne, so se države zanašale na lastne množične oborožene sile, ki so se popolnjevale na osnovi obveznega služenja vojaškega roka. Kadrovske so bile sestavljene iz častnikov, podčastnikov in tehničnega osebja. V modernem obdobju, do konca hladne vojne, so se oborožene sile postopoma profesionalizirale, vendar so bile še vedno množične. Konec hladne vojne je pospešil proces preusmerjanja popolnjenja k prostovoljnemu načinu vstopanja v oborožene sile. Spreminjati se prične tudi množičnost, ki upada, ohranja ali celo povečuje pa se profesionalnost. Poleg tega večjo vlogo dobiva tudi rezervna sestava.⁵⁰

Tako se uresničuje napoved Kelleher,⁵¹ da naj bi nacionalne oborožene sile držav zahodne Evrope v obdobju 1990 do 2000:

- Bile manjše po obsegu tudi za 30 %,
- vključevale manj obveznikov na osnovnih obrambnih nalogah, če sploh, vsekakor pa ne več kot 25-30 %,
- zaradi visoko specializirane strukture nalog v sodobnih oboroženih silah vključevale več specialistov in tehnikov,
- razvile notranje organizacijske oblike in avtoriteto podobno tisti, ki jo pozna profesionalna elita ali civilna birokracija,
- bile usmerjene tudi k nalogam tradicionalnih nacionalnovarnostnih funkcijah,
- spodbujale uporabo zapletene jedrske in konvencionalne tehnologije,
- jih v bistvenih nevojaških ali neborbeno usmerjenih funkcijah podpirale civilne službe ali pogodbeni delavci.⁵²

Poklicne oborožene sile glede na strukturo osebja niso homogene. Diferenciranost je prisotna tako med zvrstmi, rodovi in službami kot tudi znotraj njih. Tako lahko govorimo o »intracervice« in »interservice« razlikah. Poglavitni razlog za to je vojaška tehnika, ki je vojaško osebje razdelila v dve večji skupini – prvo skupino predstavljajo tehniki v uniformi, drugo pa »klasični vojaki«, ki ohranjajo poudarjanje vojaških vrednot in tradicij. Kot posledice se v sodobnih vojskah pojavljajo vsaj tri vojaške vloge – bojevniki, delavec in tehnik.

Prevladuje predvsem osebje, ki je namenjeno izvajanju nebojnih nalog. Oetting⁵³ navaja mnenje Uhle-Wettlerja, da bo v sodobnih razmerah na bojišču bojno angažiranih samo 10 % vojakov ali celo samo 5 do 6 %, zato naj bi sodobne oborožene sile postajale vse bolj »armade nebojevnikov«, v katerih bo bojevanje samo občasna »motnja« običajnih nalog večine vojakov.

4.4 Dominantni tip profesionalnega vojaka

Nove grožnje, naloge oboroženih sil in sprememba strukture sil v industrijsko razvitih državah zahteva tudi spremembo pomena profesionalnega odnosa. Struktura se spreminja v smeri zmanjševanja množičnosti oboroženih sil, kar na drugi strani zahteva večjo specializacijo in s tem profesionalnost skrčenega dela sil.

V obdobju pred hladno vojno je v oboroženih silah prevladovala potreba po vojaških vodjih na bojišču, ki so bili večji predvsem bojne taktike, torej govorimo o vojaku bojevniku. V obdobju hladne vojne je prišlo do napredka tehnologije in je tako marsikaterega vojaka bojevnika zamenjala tehnika. V postmodernem obdobju po hladni vojni je sicer še prisoten bojevniški duh, vendar v ospredje stopa alternativni tip profesionalnega vojaka: vojak akademik, ki poleg vojaške izobrazbe dosega tudi visoko stopnjo civilnih strokovnih nazivov in vojak državnik, častnik, usposobljen za delo z mediji in vešč reševanja zapletov v mednarodni diplomaciji.⁵⁴ Profesionalne vojake štejemo v častniški zbor. Jelušič⁵⁵ navaja Abrahamssona, ki pravi: »Vojaška profesija je skupina tehnično in organizacijsko usposobljenih ekspertov v upravljanju z nasiljem, ki jih povezuje skupno izobraževanje, skupna (korporativna) praksa in profesionalna etika«. ⁵⁶ Torej lahko povzamem, da so značilnosti vojaške profesije strokovnost, odgovornost in korporativnost.⁵⁷

4.5 *Odnos javnosti do oboroženih sil*

Oborožene sile so sestavni del nacionalne države, uživajo določeno mesto, kar jih postavlja tudi na oči javnosti. Ta je v določenih obdobjih bolj kritična v določenih manj, vedno pa spremlja dogajanje tudi v tem delu varnostnega sistema.

V modernem obdobju je javnost v veliki meri podpirala oborožene sile. To je bilo obdobje prve in druge svetovne vojne, ko so bile oborožene sile edina rešilna bilka za obstanek mnogih držav. V poznem modernem obdobju je bil odnos javnosti do oboroženih sil ambivalenten oziroma dvoličen. Javnost je podpirala obstoj oboroženih sil, podpirala je tudi delež denarja, ki se je namenjal za oborožene sile, vendar je bila na drugi strani javnost tudi kritična do njih, predvsem kadar je šlo za naborništvo. Čeprav je bilo služenje vojaškega roka obvezno, se je marsikateremu potencialnemu naborniku uspelo izmuzniti naboru. V postmodernem obdobju se je odnos javnosti do oboroženih sil prevesil v indiferentnost.⁵⁸ V industrijsko razvitih državah je zaznan trend zmanjševanja množičnih oboroženih sil, ukinja se naborniški sistem, katerega nadomesti prostovoljni način vstopanja v oborožene sile in njihova profesionalizacija, zmanjšuje se delež denarja namenjen za obrambne stroške. Javnost postaja vedno bolj kritična, v ospredje stopajo vprašanja racionalnosti obstoja oboroženih sil, predvsem v okoliščinah, ko je dolgo obstoječa grožnja komunizma izginila.

4.6 *Odnos med mediji in oboroženimi silami*

Podobno kot javnost spremljajo razvoj oboroženih sil tudi mediji. Ti predstavljajo pomembno vez med oboroženimi silami in javnostjo. Mediji skrbijo, da je javnost informirana, s tem posledično oblikujejo podobo oboroženih sil v javnosti in poleg tega tudi oblikujejo javno mnenje do oboroženih sil.

V modernem obdobju so bili civilni mediji integralni del obrambnega sistema. Novinarji so celo nosili uniforme in imeli formalno določen status v oboroženih silah. Lahko bi rekli, da so bili mediji in oborožene sile na »isti strani«. V pozno modernem obdobju so se mediji oddaljili od oboroženih sil in bili večkrat z njihove strani tudi nadzorovani. Le določenim osebam ali medijskim hišam je bil dovoljen dostop do določenih in s strani oboroženih sil cenzuriranih informacij. Formalno sicer določbe za cenzuro niso obstajale, vendar so bili mediji kljub temu predmet manipuliranja.

V postmodernem obdobju je nastopila demokracija in s tem tudi drugačen odnos medijev in oboroženih sil. Mediji so postali neodvisni, saj se morajo ravnati po načelih demokracije, ki narekuje neodvisnost in predvsem nepristranskost. Mediji so se v tem obdobju tehnično opremili in se tako pojavili na bojnem polju še preden je bila tam zbrana vojska. To je pomenilo, da vojska ni mogla več po svoji presoji prikazovati dogajanja. Velikokrat so mediji celo poročali neposredno z bojišča.⁵⁹

4.7 *Civilni uslužbenci*

Civilni uslužbenci so bili že od nekdanjih del oboroženih sil, vendar se njihov pomen v oboroženih silah neprestano spreminja. V modernem obdobju je bil njihov delež v operativnih obrambnih silah minimalen. Kasneje, v poznem modernem obdobju, se je njihovo število povečalo in se še povečuje tudi v postmodernem obdobju. Vzrok naraščanju civilnih uslužbencev v pretežni meri leži v porastu tehnologije in prehodu na uporabo kompleksnih oborožitvenih sistemov. Tako je narasla potreba po visoko specializiranih tehničnih strokovnjakih, ki so bili usposobljeni za njihovo zahtevno vzdrževanje. Porast te komponente je še izrazitejši viden v postmodernem obdobju.⁶⁰

4.8 *Vloga žensk v oboroženih silah*

Ženske so bile v oboroženih silah vedno prisotne, skozi obdobja pa se je spreminjal pomen njihove vloge. V množičnih armadah moderne dobe so bile v večini izključene iz služenja v oboroženih silah, tam kjer so lahko služile, pa so bile ločene od njihovih moških kolegov in so služile v posebnih oddelkih. V poznem modernem obdobju so bili ločeni oddelki v večini odpravljeni, vendar je kljub temu ostalo število žensk majhno. V Združenih državah Amerike so bile ženske integrirane v oborožene sile, predvsem v podporne enote, v 70-ih letih. Velik korak glede ženske vloge v oboroženih silah je bil storjen leta 1976, ko so v vojaške akademije sprejeli prve predstavnice ženskega spola. Kljub temu je politika omejevanja vstopa žensk v bojne vrste ostala aktualna še celotno obdobje hladne vojne. Po hladni vojni se je povečal pritisk, katerega cilj je bil povečati vlogo žensk v oboroženih silah, med drugim tudi v bojnih nalogah. Združene države Amerike sicer niso bile najbolj naklonjene sprejemanju žensk na bojne pozicije, vendar so se kljub temu začele počasi odpirati. Edina zvrst oboroženih sil, ki je bila še vedno zaprta za ženske, so bile enote marincev. Leta 1995 je bilo ženskam dovoljeno služiti tudi na bojnih ladjah in bojnih letalih.

Vse te spremembe so imele za oborožene sile tako dobre kot slabe posledice. Predvsem so stopile v ospredje slabe, ki so se kazale v spolnem nadlegovanju nad bojevniciami, kar kaže še na eno izmed značilnosti oboroženih sil v postmodernem obdobju.⁶¹

4.9 *Vloga družine v oboroženih silah*

S spreminjanjem tipa oboroženih sil, se je poleg tega spreminjal tudi njihov odnos do družine. V določenem obdobju je družina predstavljala pomembno podporno dejavnost pri graditvi vojaške kariere posameznika, spet v drugem obdobju predstavlja celico, ki ni vezana na vojaško življenje.

V modernem obdobju bi lahko rekli, da je bila med profesionalnimi vojaki zakonska zveza zelo zapostavljena. Oborožene sile so imele v tem obdobju velik vpliv na tem področju, saj so celo zbirale zakonske partnerje tistim vojakom, ki so želeli stopiti v zakonsko zvezo. S tem se vpliv oboroženih sil ni zmanjšal, ampak celo razširil tudi na zakonskega partnerja. Le-ta je moral aktivno sodelovati v vojaškem življenju, saj je bilo tudi napredovanje zaposlenega v oboroženih silah celo odvisno od tega, kako dobro se je odrezal zakonski partner v predvideni vlogi, ki so jo določale oborožene sile. V postmodernem obdobju je viden trend naraščanje

odklanjanja aktivnega sodelovanja drugega partnerja. Večina zakonskih partnerjev si je našla zaposlitev neodvisno od oboroženih sil in se je tako oddaljila od vojaškega življenja.⁶²

4.10 *Homoseksualci v oboroženih silah*

Homoseksualci so že od nekdaj del družbe. Njen odnos do te marginalne skupine se je spreminjal, kar se je odražalo tudi v odnosu oboroženih sil do homoseksualcev. Status homoseksualcev v oboroženih silah ostaja še vedno sporen, vendar gre trend v smeri vse večjega toleriranja in sprejemanja. V obdobju moderne in množičnih oboroženih sil, so bili vojaki, ki so bili prepoznani kot homoseksualci, pogosto poslani v zapor med vojno ali pa so bili nečastno odpuščeni iz oboroženih sil v mirnem času. Tudi kasneje v poznem modernem obdobju homoseksualci niso bili zaželeni v oboroženih silah, pogostost kaznovanja pa se je vseeno zmanjšala. V tem obdobju so bili homoseksualci odpuščeni iz oboroženih sil zaradi zdravstvenih razlogov, ki pa so bili navedeni na način, da niso prekrili pravega razloga. Kljub temu, je bil opazen trend zmanjševanja stigmatizacije odpuščenih na prej omenjen način. V postmodernem obdobju se je pojavil trend toleriranja homoseksualnosti v civilnem socialnem življenju, kar je tudi vplivalo na pričetek toleriranja homoseksualnosti v oboroženih silah. Leta 1994 se je v Združenih državah Amerike pojavila politika »ne sprašuj, ne povej« (ang. don't ask, don't tell), kar je pomenilo, da ob vstopu v oborožene sile osebje prostovoljcev ni spraševalo po spolni orientaciji, oni pa naj ne bi o tem govorili. Če je do tega prišlo, je bil vojak odpuščen iz oboroženih sil.⁶³

4.11 *Ugovor vesti*

Ugovor vesti je v demokratični družbi pravica vsakega državljana, ki ima naborno dolžnost, kar pa ni veljalo v prejšnjih družbenih sistemih. V modernem obdobju so v oboroženih silah poznali ugovor vesti, ki je zajemal zelo ozek krog nabornikov. Veljal je le za pripadnike t.i. mirovnik (npr. Jehovove priče). V primerih, kjer ugovor vesti ni bil dovoljen, so vojake, ki so se za to kljub temu odločili, zaprli ali pa so jih poslali na nebojno mesto. V poznem modernem obdobju je ugovor vesti sprejel, če so za to obstajali verski razlogi. V postmodernem obdobju pa so se razlogi za upoštevanje ugovora vesti iz verskih razlogov razširili še na humanitarne in posvetne. Pomembno je, da glavni razlog ni le verski razlog. Kot posledica tega trenda se je pojavila nadomestna civilna služba za vse tiste, ki so služenje

v oboroženih silah zavrnili iz prej omenjenih razlogov. Zelo zanimivo je tudi to, da se je ugovor vesti pojavil ne samo med naborniki, ampak tudi med profesionalnimi vojaki.⁶⁴

Evropske vojske v postmodernem obdobju doživljajo spremembe. To predvsem narekuje razvoj postmoderne družbe in njene zahteve. Ker je vojska en od pomembnih atributov države in s tem družbe, se mora v skladu s to tudi razvijati in ji slediti. Mnogi razvojni trendi civilnega okolja in civilnih institucij se uveljavljajo v vojski in jo s tem le-temu približujejo.

5 Postmoderni trendi v Slovenski vojski

Slovenski družbeni prostor, v katerem je Slovenska vojska dobila svoje novo ime in demokratično postavljene zakone, je nekoliko drugačen od evropskega. V evropskem prostoru poteka proces razvoja in spreminjanja postmoderne družbe, medtem ko se v slovenskem prostoru odvija proces vzpostavljanja demokracije in s tem postmoderne družbe. Kljub temu, določeni vplivi, ki so značilni za postmoderne evropske države, že prodirajo v slovenski družbeni prostor. Tako se slovenska družba srečuje z mnogo tegobami vzpostavljanja demokracije in spopadanja s postmodernimi vplivi.

Slovenija je na varnostnem področju po osamosvojitvi preživela dve obdobji. Prvo obdobje se je pričelo leta 1991 z osamosvojitvijo in končalo marca 1994. Zaznamovano je bilo z nastajanjem varnostne doktrine, na podlagi katere naj bi se formirale vse enote za obrambo države v primeru oboroženega napada nanjo. Drugo obdobje se je pričelo leta 1994 in sta ga zaznamovala dva procesa. Prvi je zajemal nadaljnji razvoj nacionalnovarnostnega sistema, drugi pa reforme, ki so jih narekovali notranji družbeni in zunanji mednarodni pritiski.⁶⁵

Neposredno po osamosvojitveni vojni je bil nad takrat še Teritorialno obrambo razglašen mednarodni embargo na uvoz orožja in druge vojaške opreme. Zaradi tega je Teritorialna obramba namenjala pozornost predvsem organiziranosti enot in poveljstev, ureditvi novih vojašnic in druge infrastrukture ter izboljšanju bivalnega standarda vojakov. Po ukinitvi embarga leta 1994, se je pričela postopna posodobitev oborožitvenih sistemov na podlagi temeljnih razvojnih programov (TRP). Razvoj sodobne Slovenske vojske povezujemo tudi s sprejetjem vrste dokumentov in zakonov. V parlamentu je bila decembra 1993 sprejeta resolucija o zasnovi nacionalne varnosti, leto dni kasneje pa je bil sprejet nov Zakon o obrambi, s katerim se je Teritorialna obramba preimenovala v Slovensko vojsko. Leta 1995 je bila sprejeta doktrina vojaške obrambe, pomembno pa je bilo tudi sprejetje skupnega stališča parlamentarnih strank o pripravah za vstop Slovenije v zvezo NATO. Aprila 1997 je bila sprejeta deklaracija o vključevanju Slovenije v zvezo NATO, leta 1994 pa je Slovenija dobila povabilo za sodelovanje v programu Partnerstvo za mir (PfP). Januarja 1997 se je začel oblikovati 10. bataljon za sodelovanje v mednarodnih operacijah. Na podlagi zahtev po uveljavljanju načel povezljivosti in standardov zveze NATO se je začela prenova Slovenke vojske. Sprejete so bile usmeritve za prenovo in izhodišča o njenem obsegu in strukturi. Za izdelavo srednjeročnega programa razvoja Slovenske vojske sta bila sprejeta tudi strategija

vojaške obrambe in načrt reorganizacije Slovenske vojske.⁶⁶ Pri reorganizaciji gre za bistvene spremembe v strukturi vojske. Potrebno je spremeniti razmerje med prostorsko in manevrsko strukturo v korist manevrske. Potrebno je tudi kadrovske prestrukturiranje, kjer je treba predvsem spremeniti številčno razmerje med častniki, podčastniki in vojaki v korist vojakov in podčastnikov. Nenazadnje je potrebno tudi zagotoviti sile, s katerimi bo Slovenija sodelovala v mirovnih in drugih operacijah, pri čemer ne bo zanemarjala temeljne naloge Slovenske vojske, to je obramba države.⁶⁷

Slovenski obrambni sistem se je spreminjal iz sistema totalne obrambe, v obliki t.i. splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, v pretežno profesionaliziran obrambni sistem.⁶⁸ Za učinkovito izvedbo profesionalizacije Slovenske vojske je bil sprejet projekt Poklicna vojska, dopolnjena s pogodbeno rezervo (PROVOJ), katerega namen je oblikovanje vojaške organizacije, ki bo temeljila na prostovoljni, stalni in rezervni sestavi in bo sposobna izvajati vse naloge znotraj nacionalne obrambe ter zaveznitva. S preoblikovanjem in profesionalizacijo se bo uskladila njena struktura ter obseg s spremenjenim načinom popolnjevanja, izboljšala se bo pripravljenost z organizacijskimi in strukturnimi spremembami ter spremembami načina delovanja, krepil se bo mirnodobni del vojske za delovanje v miru in kriznih razmerah v širšem strateškem oziroma regionalnem okolju, zmanjšal se bo obseg vojne sestave glede na spremenjeno ogroženost ter dejanske kadrovske in materialne zmožnosti, izboljšala se bo struktura osebja s postopnim kadrovskim prestrukturiranjem, posodobil se bo sistem poveljevanja in kontrole ter vojaške logistike, povečala stopnja usklajenosti med vojaško in civilno obrambo, predvsem v logistični podpori, podpori države gostiteljice in podpori v mednarodnih mirovnih ter humanitarnih dejavnostih.⁶⁹ Z zgoraj omenjenimi reformami se bo Slovenska vojska približala vojskam industrijsko razvitih držav. Tako skladno s ciljem naloge v nadaljevanju razvrščam trende v SV po stopnji podobnosti s trendi v vojskah industrijsko razvitih držav.

5.1 Dojemanje groženj

Republika Slovenija je z odpravo socialističnega sistema pričela postavljati temelje demokratični družbi. To je pomenilo zadržanje proti industrijsko razvitim državam z odpiranjem notranje in zunanje politike, gospodarstva ter s tem tudi odpiranje vrat novim grožnjam, ki so že pestile industrijsko razvite države. S tem se je Slovenija povsem postavila ob bok

industrijsko razvitim državam in je v enaki meri izpostavljena podobnim grožnjam kot ostale industrijsko razvite države. Tako je podobnost pri tem trendu zelo velika.

»Ob upadanju pomena vojaških virov ogrožanja se vedno jasneje kažejo nevojaški viri ogrožanja, tveganja in izzivi, ki pa lahko, prav tako kot vojna, močno ogrozijo sodobne države in družbe. Ti so pogosto medsebojno povezani in soodvisni ter učinkujejo transnacionalno. Zadevajo predvsem politično, vojaško, ekonomsko, informativno, okoljevarstveno in notranjevarnostno raven.

Vire ogrožanja predstavljajo subverzivna dejavnost, grožnja z agresijo, vojaški napad, množične migracije, terorizem, organizirani kriminal, uničevanje okolja, gospodarske blokade vključno z energetske krizo, informacijske oziroma kibernetične blokade ali delovanje, zdravstveno-epidemiološka ogrožanja ter naravne in druge nesreče.

Uresničevanje interesov Republike Slovenije je lahko izpostavljeno posrednemu delovanju, ki sega od delovanja obveščevalnih služb do ukrepov gospodarskega, tehnološkega, finančnega, trgovinskega in informacijskega delovanja, od demonstrativne uporabe oboroženih sil do individualnega, skupinskega ali državnega terorizma.

Oboroženi spopadi večjih razsežnosti, ki bi neposredno ogrozili tudi Republiko Slovenijo, so možni le ob pojavu globoke evropske ali svetovne krize, čeprav je možno poslabšanje varnostnih razmer v regiji jugovzhodno od ozemlja Republike Slovenije.

Zaradi svoje lege se Republika Slovenija sooča s transnacionalnimi grožnjami v obliki organiziranega kriminala, ilegalnih migracij, trgovanja z belim blagom, trgovanja z mamili, ilegalne trgovine z orožjem in materiali, terorizmom in pranjem denarja«. ⁷⁰

Analiza dokumenta kaže, da se vir vojaških groženj varnosti Republike Slovenije nahaja v jugovzhodni Evropi ali pa v širši destabilizaciji razmer po svetu. Resolucija med vojaškimi grožnjami varnosti izpostavi grožnjo z agresijo in vojaški napad, kar pa je v drugih dokumentih s področja vojaške obrambe še natančneje razdelano na grožnje z vojaško silo brez poseganja na ozemlje Slovenije, udare iz razdalje, uporabo sile in sredstev za nekonvencionalno vojskovanje, agresijo s teritorialno, časovno in vojaško omejenimi cilji in agresijo z radikalnim ciljem ob širši destabilizaciji razmer v Evropi. ⁷¹ Poleg teh obstajajo še okoljske grožnje, kot so naravne in antropogene nesreče, onesnaževanje okolja, globalno segrevanje, pomanjkanje vode; gospodarske grožnje, kot so nizka stopnja gospodarskega razvoja, nizek BDP, revščina, visoka stopnja brezposelnosti, velika odvisnost od uvoza materialnih dobrin; kriminal, informacijske grožnje, kot je vdor v ključne informacijske mreže

in njihova onesposobitev; politične grožnje; identitetne in kulturne grožnje; zdravstvene grožnje, terorizem.⁷²

Tudi javnost ima svoj pogled in občutenje ogrožanja varnosti. Tako raziskava javnega mnenja, ki je bila opravljena konec leta 2001, kaže, da se večina državljanov počuti varne, kar 72 odstotkov. 11 odstotkov se počuti ogrožene, med njimi je več žensk in tistih z nižjo izobrazbo. Anketiranci so na lestvico dejavnikov ogrožanja varnosti Slovenije najvišje uvrstili mamila, kriminal, prometne nesreče in brezposelnost, pa tudi sicer prevladujejo okoljski, socialni, zdravstveni in notranjevarnostni dejavniki. Vojaški viri ogrožanja, med njimi tudi terorizem, so na dnu lestvice. Dr. Malešič glede na raziskavo ugotavlja, da se večina državljanov Slovenije počuti varne, »zaznavanje vojaške ogroženosti upada, vedno večje pa je zaznavanje nevojaških virov ogrožanja«. Predvsem imajo viri ogrožanja ekonomski predznak, kar po mnenju dr. Malešiča kaže na »ekonomski determinizem.⁷³

5.2 *Nove naloge*

Pojav novih groženj je zahteval od slovenske vojske tudi sprejem novih nalog, s katerimi naj bi se jim učinkovito zoperstavljale. Enako kot je ta trend novih nalog prisoten pri industrijsko razvitih državah, obstaja velika podobnost s SV pri tem trendu.

Slovenska vojska je dobila formalno zakonsko osnovo za svoj obstoj in delovanje s sprejetjem Zakona o obrambi RS leta 1994, v katerem so opredeljene naloge slovenske vojske:

- izvaja vojaško usposabljanje za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe;
- zagotavlja bojno pripravljenost;
- ob napadu na državo izvaja vojaško obrambo;
- ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo sodeluje pri zaščiti in reševanju;
- izvršuje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah.

Zgoraj omenjene naloge se razlikujejo od nalog pred letom 1991, ki so bile usmerjene v izključno nalogo obrambe domovine. Vse je bilo pretežno podrejeno bojni pripravljenosti za eventuelni napad na samostojno republiko Slovenijo.⁷⁴ Z reformami so se naloge spremenile in zadnja alineja že nakazuje nove naloge slovenske vojske, ki zajemajo tudi sodelovanje v mednarodnih mirovnih operacijah.⁷⁵ Leta 1997 se je slovenska vojska prvič vključila v

mirovno operacijo v Albaniji (operacija Alba) z majhno vojaško enoto. Sledila je mirovna operacija Unficip na Cipru, nato je se je težišče operacij preusmerilo na območje nekdanje Jugoslavije. Slovenska vojska je sodelovala v operacijah Guardian v Bosni in Hercegovini, KFOR na Kosovem in v Makedoniji.⁷⁶

Za nadaljnji razvoj in posodabljanje slovenske vojske je pomemben Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske,⁷⁷ kjer so opredeljene bodoče naloge vojske. Te so:

- zagotavljanje pripravljenosti za delovanje;
- preprečevanje ogrožanja ter zaščita vojaških objektov, opreme in osebja;
- sodelovanje v zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah;
- sodelovanje v operacijah v podporo miru in humanitarnih operacijah;
- ustvarjanje zaupanja s sodelovanjem v bilateralnih in multilateralnih partnerskih programih ter v verifikacijskih postopkih pri nadzoru oborožitve.

Naloge Slovenske vojske v kriznih razmerah v širšem strateškem oziroma regionalnem okolju bodo:

- preventivna razmestitev sil z ukrepi za zaščito in pripravljenost;
- pripravljenost za posredovanje z ustreznimi silami;
- priprave za dopolnitev angažiranih sil in mobilizacijo;
- sodelovanje v operacijah v podporo miru in v humanitarnih operacijah.

Naloge Slovenske vojske v primeru obrambe bodo:

- izvedba operativnega razvoja;
- izvajanje vojaške obrambe na težiščnih smereh oziroma objektih;
- priprava in zagotavljanje pogojev za prihod in namestitev zavezniških sil;
- izvajanje vojaške obrambe v okviru zavezništva ali ob podpori prijateljskih držav.

5.3 Odnos med mediji in slovensko vojsko

Trend odnos med mediji in SV se po stopnji podobnosti s trendom v OS industrijsko razvitih držav uvršča tik za trendi dojemanja groženj, novih nalog, ker je podobnost velika.

Odnos med mediji in Slovensko vojsko se je oblikoval dalj časa. Mediji so Slovensko vojsko predstavljali v pozitivni luči, saj je zmagala v osamosvojitvenem procesu, ki je Slovenski

vojski prinesel velik ugled. Sistem dela z mediji se je v vseh teh letih dograjeval tako, da je sedaj ta odnos med mediji in vojsko korekten. Mediji se zelo zanimajo za dogajanje v Slovenski vojski, vendar nič bolj kot se zanimajo za druge državne institucije. Sodelovanje med mediji in Slovensko vojsko oziroma njihovimi predstavniki za javnost je odprto.⁷⁸ Njihovo poročanje je korektno in resnično, so pa primeri, v katerih so uporabljene pol resnice, vendar ne gre za množičen pojav.⁷⁹

Sistem obveščanja je v slovenskem obrambnem sistemu dokaj centraliziran. S tem je preprečena možnost neupravičenega ali nesprejemljivega vstopa vojaških oseb v javnost in javne zadeve. V javnih občilih smejo nastopati minister, državni sekretarji in predstojniki uprav, pooblastilo ministra pa za ta namen potrebujejo predstavnik za tisk, višji upravni delavci, vodje posameznih enot. Informacije, pojasnila, podatke lahko v pisni obliki pripravi za javnost Služba za stike z javnostjo, ki je organizacijsko vezana na Kabinet ministra za obrambo. Slovenski vojaški podsistem je v stikih z javnostjo nekoliko bolj omejen. Poveljniki enot, poveljniki pokrajin in območij, učnih centrov ali zavodov morajo za posredovanje informacij in pojasnil v javnost dobiti pooblastilo načelnika Generalštaba SV, ta pa mora o tem obvestiti Kabinet ministra za obrambo in sicer Službo za odnose z javnostjo.⁸⁰

L. Jelušič⁸¹ ugotavlja, da so mediji v zadnjih dvanajstih letih odigrali pomembno vlogo v obliki civilnega nadzorovanja obrambnih in vojaških aktivnosti in s tem opozarjali na napake in nepravilnosti.

5.4 *Odnos javnosti*

Trend odnosa javnosti do SV sem uvrstila na začetek razvrstitve, ker obstaja podobnost s trendom v OS industrijsko razvitih držav.

Naklonjenost javnosti do slovenske vojske je po letu 1991 nihalo. Politbarometer, ki prikazuje gibanje zaupanja javnosti v institucije oziroma vojsko, kaže spreminjajoče se zaupanje javnosti Slovenski vojski. Zaupanje se giblje od 3,49 odstotka v novembru 2000, 3,6 odstotka januarja 2001, leta 2002 je zaupanje v SV izreklo 3,57 odstotka javnosti in v maju 2003 pa je bilo zaupanje 3,46 odstotno.⁸²

Stališča do reformiranja Slovenske vojske kaže javnomnenjska raziskava, ki je bila narejena novembra leta 2001.⁸³ Glede naborniške ali poklicne vojske je v javnosti zaznati velik

preobrat. Kar 48 odstotkov anketiranih podpira izključno poklicno vojsko, več kot tretjina pa meni, naj ohranimo vojaško obveznost v zdajšnji obliki. Še v raziskavi iz leta 1999 je bilo razmerje obratno. Anketirani so se opredeljevali tudi glede načina pridobivanja kandidatov za služenje vojaškega roka in njegovi dolžini. Več kot tretjina je podpirala prostovoljno služenje, le nekaj manj pa se zavzema za obvezno služenje kot do sedaj. O dolžini vojaškega roka so si bili anketirani bolj enotni. Kar 60 odstotkov jih meni, naj ostane dolžina vojaškega roka nespremenjena, 15 odstotkov vprašanih bi rok skrajšalo, podaljšalo pa 12 odstotkov. Glede civilnega služenja se je 65 odstotkov vprašanih opredelilo za civilno služenje, dobra četrtina pa ne. Večina se strinja (58 odstotkov), da ostane civilno služenje enako dolgo kot služenje vojaškega roka, četrtina pa temu nasprotuje in je naklonjena daljšemu roku civilnega služenja in strogemu preverjanju. Javnost je bila tudi vprašana glede sodelovanja Slovenske vojske na mirovnih operacijah. Večinoma podpira sodelovanje v mednarodnih operacijah (69 odstotkov). Najbolj so naklonjeni sodelovanju v humanitarnih operacijah (84 odstotkov), nekoliko manj operacijam za vzdrževanje miru, manj kot polovica pa podpira sodelovanje v bojnih operacijah zunaj države.⁸⁴

Zanimivi so tudi rezultati raziskovalnega projekta »Slovenska mladina in vojaški poklic 2000«, kjer so raziskovali odnos slovenske mladine, tako fantov kot deklet, do vojaškega poklica. Anketirani srednješolci dokaj pozitivno vrednotijo pomen izpolnjevanja vojaške obveznosti⁸⁵ za širšo slovensko družbo. Izmed vseh možnosti služenja vojaškega roka, se jim kot najbolj koristno zdi služenje vojaškega roka z orožjem (26 odstotkov).⁸⁶ Glede sistema popolnjevanja Slovenske vojske so anketiranci najbolj privrženi (36,7 odstotkov) do sedaj obstoječemu načinu, to je obvezno služenje vojaškega roka za vse moške v Republiki Sloveniji. Več kot polovica anketiranih, ki podpirajo splošno vojaško obveznost, meni, da naj bi služenje roka trajalo enako dolgo kot do sedaj. Tudi civilno služenje naj bi bilo po mnenju več kot polovice anketiranih (54 odstotkov) enako dolgo kot doslej, za podaljšanje se zavzema 28 odstotkov, za skrajšanje pa 18 odstotkov anketiranih.

Po letu 1991 si je slovenska politika za cilj postavila aktivno vključevanje v evropske integracije. V strateškem dokumentu Resolucija strategije nacionalne varnosti Republike Slovenije je zapisala med drugim tudi aktivno vključevanje SV v zvezo NATO. To dejstvo in spreminjajoče se družbeno okolje s postmodernimi vplivi je narekovalo potrebo po reformiranju SV v manjšo, bolj mobilno, hitro odzivajočo se moderno vojsko. Delno je SV cilj že dosegla, saj je na Vrhu v Pragi 2002 dobila uradno povabilo v zvezo NATO. Ta dva

dogodka sta v teh dvanajstih letih osamosvojitve postavila Slovensko vojsko v središče medijskega prostora. Na drugi strani se javnost ni odzvala zelo burno. V večini je sicer kritizirala reforme v vojski, češ ali so sploh potrebne. Pogosto je bilo slišati tudi nasprotovanje obstoju vojski, saj je le velik proračunski porabnik. Javnost je sicer bila zelo kritična, kar se tiče vstopanja v zvezo NATO, vendar ni pokazala veliko zanimanja za reforme, ki so se takrat izvrševale v SV. Javne razprave, ki so bile organizirane predvsem s strani študentskih krogov so bile slabo obiskane, sama javnost pa ni zahtevala kakšnega večjega zanimanja, da bi dobila celovitejši vpogled v reforme. Tudi časopisi niso kazali zanimanja za objavo strokovnih člankov na temo SV, zaradi tržne vrednosti, ki pa je delno odvisna tudi od javnosti. Tako vidimo, da je postal odnos javnosti do Slovenske vojske indiferenten.

5.5 *Ženske v Slovenski vojski*

Trend ženske v SV uvrščam med trende na začetnem delu razporeditve, saj se kaže velika podobnost zastopanosti žensk v SV enako kot v OS industrijsko razvitih držav.

Ženske v zadnjih tridesetih letih vedno bolj prodirajo v vojske zahodnoevropskih držav, po koncu hladne vojne pa tudi v vzhodnoevropske. Slovenija je dosegla 13 odstotno zastopanost žensk v Slovenski vojski, kar jo postavlja ob bok najbolj feminizirani svetovni vojski Združenih držav Amerike (14,6 %) ter kanadski vojski (13 %). Vidik zastopanosti žensk v oboroženih silah pomeni korak k socialni reprezentativnosti le-te in njeni legitimnosti v spreminjajoči se družbeni ureditvi.⁸⁷

Ženskam so v Slovenski vojski formalno dostopne vse vojaške dolžnosti. To jim omogoča 1. člen Zakona o vojaški dolžnosti, kjer je zapisano, da lahko ženske sodelujejo pri izvrševanju vojaške dolžnosti in Zakon o obrambi, ki v 88. členu predpisuje pogoje za vstop v poklicno sestavo slovenske vojske.

Ženske so po podatkih, zbranih leta 2000, v mirnodobni sestavi Slovenske vojske zastopane s 13,3 odstotno udeležbo. Največ jih opravlja pomožne in podporne naloge na področju logistične podpore poveljstev in enot SV. Te predstavljajo skoraj 6 odstotkov vseh. Drugačna slika o zastopanosti žensk se pojavi v poklicni sestavi SV. Po podatkih zbranih leta 2000 je število podčastnic 4,7 odstotkov na število vseh zaposlenih v SV. Med vsemi zaposlenimi na podčastniških dolžnostih je 11 odstotkov žensk. Največji odstotek podčastnic (26) je v

Generalštabu SV, najmanjši pa v enotah 52. brigade. Razmerje med nižjimi in višjimi podčastniškimi čini kaže, da so ženske postavljene predvsem na nižje podčastniške dolžnosti, in sicer jih je na mestu vodnic in višjih vodnic skoraj trikrat več kot na mestih štabni vodnik in praporščak. Še bolj neugodno razmerje je med moškimi in ženskami na ravni častniških činov. V SV je bilo po zadnjih podatkih leta 2002 2,5 odstotkov častnic. Med vsemi zaposlenimi na častniških dolžnostih je v SV malo manj kot 9 odstotkov žensk. Največ častnic je na stotniških, poročniških in podporočniških položajih, precej manj pa je majork, podpolkovic, polkovic in brigadir. Zadnja dva položaja zasedajo samo tri pripadnice poklicne sestave.⁸⁸

Zanimanje žensk za delo v SV je visoko. Zanimanje se povečuje pri popolnjevanju v poklicnih enotah. Pojavljajo se na vseh vojaških dolžnostih. V poklicnih enotah kot vojakinje, v drugih enotah kot podčastnice in častnice, nekaj podpolkovic, ena polkovnica, večje število majork na različnih dolžnostih. Formalno-pravno imajo enake možnosti za doseganje položajev kot njihovi moški kolegi, res pa je, da včasih ženske težje dosegajo nekatere kriterije kot moški pripadniki.⁸⁹ Slovenija se na področju vključevanja žensk v oborožene sile ne razlikuje veliko od drugih držav članic zveze NATO. Različnost vključevanja žensk izhaja iz razlik med izkušnjami iz preteklosti in sedanjo prakso. Na primer v ZDA ženske tvorijo 12 % sestave oboroženih sil. Vloga žensk v oboroženih silah je omejena v ZRN, Luksemburgu, Portugalski, Grčiji, Turčiji, v Italiji in Španiji pa so oborožene sile rezervirane za moške.

Tabela 3: Delež in število žensk v nekaterih oboroženih silah

Država	Število	Delež (%)
Belgija	3200	7,1
Češka republika	1935	2,7
Danska	1200	4,8
Francija	28500	6,3
Nemčija	4493	1,3
Grčija	6300	4
Italija	0	0
Kanada	6900	11
Madžarska	2600	4,9
Nizozemska	4000	7,2
Norveška	1400	4,6
Poljska	120	0,3
Portugalska	2600	5,1
Španija	4300	2,6
Turčija	6900	0,9
Velika Britanija	15750	7,4
ZDA	201800	14
Slovenija		13

Vir: [www.bundeswehr.ge/Frauen in der Bundeswehr/Frauen in den Streitkräften anderer Staaten](http://www.bundeswehr.ge/Frauen%20in%20der%20Bundeswehr/Frauen%20in%20den%20Streitkräften%20anderer%20Staaten), 1999, (Brodnik, 2002: 89).

V državah, kjer so ženske integrirane v oborožene sile, splošna zakonodaja prepoveduje diskriminacijo po spolu. Izjema so Portugalska, VB, ZDA, kjer so oborožene sile iz tega izvzete. V nekaterih državah vojaški predpisi posebej prepovedujejo diskriminacijo po spolu (Belgija, Luksemburg, ZDA, Turčija). V večini teh držav vojaški predpisi ženske izključujejo iz bojnih nalog in enot, vendar tudi znotraj tega obstajajo razlike v stopnji izključenosti teh predpisov. Diferenciacija po spolu je najbolj izrazita pri pogojih vojaške službe. Formalno predpisi ženskam ne omejujejo napredovanja po hierarhični lestvici, dejansko pa te omejitve obstajajo. V večini zahodnih držav obstajajo načrti za popolnejšo institucionalno in socialno integracijo žensk v oborožene sile, saj se stopnja njihove vključitve giblje glede na vlogo žensk v drugih ustanovah v družbi.⁹⁰

5.6 Družina

Družina v Slovenski vojski postaja pomemben del vojaškega življenja. Zakonec, ki ni vojaška oseba, sicer ni zavezan vojaškemu načinu življenja, je pa od njega v določeni meri odvisen.

To zahteva ritem vojaške službe, ki je vedno manj vezan na osemurni delavnik, kot so ostale civilne zaposlitve.

V slovenski vojski je kar nekaj primerov zakonskih zvez, v katerih sta oba zakonca zaposlena v slovenski vojski. Največ je primerov, ko je eden od zakoncev zaposlen v slovenski vojski, drugi pa ima od vojske neodvisno službo. Ta ni vezan na vojaško službo zakonca, njegova vojaška služba pa prav tako ni odvisna od zanimanja in udeleževanja v vojski zakonca s civilno službo.

Obstaja korelacija med karierno potjo in med zakonskim življenjem v vojski. Delo v vojski je specifično, ker zaposleni niso državni uslužbenci in zato delavnik ne obsega le osem ur na dan. Problemi se pojavljajo tudi pri odhodih v tujino, pri ločenem življenju ali pa pri daljši vsakodnevni vožnji na delovno mesto. Pri tem ministrstvo nudi določene rešitve, ki pa so na žalost največkrat odvisne od finančnih zmožnosti.⁹¹ Primerjava urejenosti tega področja z drugimi državami, na primer z ZDA, je skoraj nemogoča. Za svoje delavce in njihove družinske člane poskrbijo na vseh področjih, saj v vojaških bazah organizirajo varstvo predšolskih otrok, pomoč pri učenju, športu in rekreaciji. Družinam pomagajo pri selitvah, zdravstveni oskrbi, zavarovanjih, nabavi raznih osnovnih sredstev z množico specializiranih služb in servisov.⁹² Za Slovensko vojsko je to področje, tako imenovano vlaganje v mehke resorje organizacije oziroma v ljudi, še dokaj nerazvito. Projekt, ki postavlja temelje tej oskrbi, se imenuje »Celostna skrb za pripadnike SV« (CSP SV). Dve področji iz tega že delujeta, to sta religiozna duhovna oskrba in psihološka dejavnost. Celostna skrb obsega vsebine, povezave in izvajanje programov v organizaciji, s katerimi podpira posameznikovo pripadnost kolektivu in organizaciji, ga vsak dan motivira za kakovostno opravljanje delovnih nalog in ga usmerja v osebnem razvoju. Ta projekt je v SV oblikovan na podlagi značilnosti Slovenije in Slovenske vojske. Zaradi majhnosti obeh se ne ustanavljajo posebne vojaške socialne ustanove, saj ob tako razvejani socialni mreži ustanov v Sloveniji za to ni razloga. Slovenec je zelo navezan na svoje okolje, službo partnerja, šolo otrok, zemljo in vikend, poleg tega je pripadnik SV državni uslužbenec z določenim delovnim časom. Vse to oblikuje razvoj celostne oskrbe za pripadnike SV in njihove družinske člane. Kljub temu je razvoj tega področja pomemben zaradi:

- pripravljenosti za reševanje socialnih težav in zaradi zaupanja v to pripravljenost;
- krepiteve vezi med SV in pripadniki, torej zaradi graditve zaupanja v organizacijo in pridobivanje lojalnosti do organizacije;

- vključevanje družinskih članov, da razumejo posebnosti dela v vojski in tako pomagajo pripadnikom, da bolj zavzeto opravljajo naloge;
- ponudbe programov sproščanja in druženja;
- ponudbe programov izobraževanja in usposabljanja na področjih, ki jih izbere pripadnik ali njegovi družinski člani;
- dobrega mnenja okolja o SV glede odgovornosti do svojih delavcev; krepitev socialnih izmenjav med SV in zaposlenimi oblikuje visoko percepcijo podpore: večja pripadnost, boljše delo in pripravljenost na večja delovna vlaganja kot vojska formalno zahteva.⁹³

Opisan trend nam kaže veliko stopnjo podobnosti s trendom v OS industrijsko razvitih držav, kjer je družina pomemben del vojaškega življenja, vendar zakonec ni nujno vezan na delo zakonca, ki je zaposlen v vojski.

5.7 *Ugovor vesti*

Trend ugovor vesti se pridružuje skupini trendov uvrščenih na začetku razporeditve, ker se kaže velika stopnja podobnosti s trendom v OS industrijsko razvitih držav, kjer je število oporečnikov visoko.

V nekdanji jugoslovanski vojski je bil ugovor vesti kaznovan z zaporno kaznijo, v slovenski vojski pa je kot v vsaki demokratični državi omogočen ugovor vesti in v primeru odobritve napotitev na civilno služenje v za to namenjene civilne institucije. Po letu 1995 je opazen trend povečevanja števila ugovora vesti.⁹⁴ Leta 1995 je bilo 264 takih, ki so služenje vojaškega roka opravili v civilnih ustanovah. Leta 1996 jih je bilo že trikrat več (759), leta 1997 jih je bilo že 1038 in leta 1998 1937 kar pomeni vsak peti nabornik tistega leta. Enega izmed razlogov za to lahko verjetno pripišemo temu, da je šele leta 1996 stopila v veljavo uredba o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe, ki pravno formalno ureja to področje. Drugi razlogi so tudi demografski, saj se število moških v Sloveniji zmanjšuje po stopnji 3,8 odstotka na leto. Na drugi strani se povečuje število zdravstveno nesposobnih za vojaško službo, vedno močnejša so v zadnjih letih tudi mirovniška gibanja. Zanimivo bi bilo tudi spremljati mladino, ki po raziskavi Slovenska mladina in vojaški poklic 2000 daje zelo spodbudne rezultate naklonjenosti služenju vojaškega roka,⁹⁵ kakšni razlogi nasprotovanja služenju vojaškega roka se pokažejo po

končanju srednje šole oziroma v obdobju, ko postanejo naborniki in dobijo vpoklic za služenje vojaškega roka.⁹⁶

5.8 *Struktura*

Posledično s pojavom novih groženj in s spreminjanjem nalog Slovenske vojske se je morala spremeniti tudi njena struktura. Ta sprememba še ni dokončna, saj proces reformiranja zahteva določeno obdobje spreminjanja in nato tudi prilagajanja spremembam. Kljub temu novo nastajajoča struktura kaže veliko podobnost s strukturami v OS industrijsko razvitih držav, predvsem v načinu vstopanja v vojsko, številčnosti OS, stopnji profesionalizacije, pomembnosti rezervne sestave. Manjša podobnost pa je glede notranje diverzifikacije.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije kot temeljni nacionalnovarnostni akt v grobem opredeljuje smer razvoja strukture SV. »S preoblikovanjem in modernizacijo Slovenske vojske bo postopno zmanjšan njen obseg, povečan delež poklicne sestave, izboljšana kadrovska struktura ter opremljenost s sodobnimi oborožitvenimi sistemi in vojaško opremo ter omogočeno vključevanje prostovoljcev v vojaške enote«.

Cilje, ki jih postavlja ReSNV, so dosegljivi s postopnim prehajanjem slovenske vojske iz obveznega služenja na prostovoljno oziroma poklicno popolnjevanje. V tej smeri so zastavljene tudi reforme, ki bodo s tem zmanjšale obseg vojske in povečale njeno učinkovitost. Sestavni del obrambnih reform je postopen in načrten prehod na profesionalno vojsko s prostovoljno rezervo, kar je povezano tudi z varnostnimi garancijami znotraj sistema kolektivne obrambe. Vlada je sprejela odločitev, da se obvezno služenje vojaškega roka konča do junija 2004, medtem ko obveznost služenja v rezervi ostane do 2010. Odločitev vlade o ukinitvi nabornišтва se je 15. oktobra že realizirala. Dejansko je prišlo do razpada naborniškega sistema zaradi množičnega uveljavljanja ugovora vesti in se je obrambni minister odločil predčasno zaključiti obvezno služenje vojaškega roka. Tako je postala Slovenska vojska popolnoma prostovoljna, nadalje pa bo svojo polno poklicno mirnodobno sestavo dosegla do leta 2008, hkrati se bo do leta 2010 oblikovala tudi prostovoljna rezerva.⁹⁷

Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske tako predvideva krepitev mirnodobnega dela vojske za delovanje v miru in kriznih razmerah v širšem strateškem oziroma regionalnem okolju. Obseg vojne sestave je treba zmanjšati glede na

spremenjeno ogroženost in dejanske kadrovske in materialne zmožnosti za oblikovanje enot do največ 26.000 pripadnikov.

Slovenska vojska ima mirnodobno in vojno sestavo. Mirnodobna sestava šteje od 8000 do 9500 pripadnikov, od tega okoli 4200 pripadnikov stalne sestave in od 4000 do 5500 vojakov na služenju vojaškega roka. Vojna sestava, ki vključuje tudi pripadnike mirnodobne sestave, šteje približno 67.000 pripadnikov, od katerih jih je 93,7 % iz rezervne sestave in vojakov na služenju vojaškega roka ter 6,3 % iz stalne sestave (častnikov, podčastnikov in poklicnih vojakov).⁹⁸ Struktura stalne sestave vojske je trenutno neustrezna, saj je razmerje med častniki, podčastniki in vojaki 1 : 1,5 : 0,9. Do leta 2008 naj bi se stanje izboljšalo na razmerje 1 : 2 : 4, kar bi bilo primerljivo z razmerji v sodobnih oboroženih silah.⁹⁹

5.9 *Civilni uslužbenci*

Trend civilni uslužbenci uvrščam na rep razporeditve, saj se v nasprotju s trendom v OS industrijsko razvitih držav število civilnih uslužbencev v SV zmanjšuje.

Civilni uslužbenci so kategorija zaposlenih, ki so bili v vojaških vrstah prisotni že v skupni državi Jugoslaviji. Z osamosvojitvijo je ta kategorija uslužbencev ostala, le da se je uvrstila pod novo ime. Kategorijo civilnih uslužbencev zasledimo v Slovenski vojski pod nazivom vojaški uslužbenci.¹⁰⁰ Opravljajo pravne, kadrovske, tehnično-finančne, zdravstvene, informacijske, glasbene in druge podobne naloge v Slovenski vojski določene s formacijami, za kar pa ne potrebujejo vojaško strokovne izobrazbe.

Tabela 4: Temeljne spremembe v organizaciji in strukturi vojske do leta 2010

		Stanje	Načrtovano ob koncu leta							
civilne osebe	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
mirno-dobna formacija	762	747	645	623	606	591	576	564	553	542
redni odliv	25	15	15	13	12	12	12	11	11	11
nove in nadomestne zaposlitve	14	NP ¹⁰¹								

Vir: povzeto po Bricu, 2002: 19.

V strukturi Slovenske vojske se stanje civilnih uslužbencev spreminja. Leta 2001 je bilo v mirnodobni formaciji 762 civilnih uslužbencev. Njihovo število se načrtno zmanjšuje, saj do leta 2010 načrtujejo le še 542 civilnih uslužbencev. temu je ustrezen tudi redni odliv civilnega kadra iz Slovenske vojske. Leta 2001 jih je odšlo 25, leta 2003 pa je načrtovan odliv 15 civilnih uslužbencev.¹⁰²

Število civilnih uslužbencev se zmanjšuje z uvedbo kategorije vojaški uslužbenec, vzrok pa leži v procesu profesionalizacije vojske. Trend gre v smer, da bi večino formacijskih dolžnosti opravljali uniformirani ljudje, predvsem vojaki, častniki, podčastniki, vojaški uslužbenci, nedvomno pa je, da nekatere dolžnosti v SV ne morejo opravljati uniformirani pripadniki, ampak jih opravljajo civilisti.

5.10 Dominantni tip profesionalnega vojaka

Glede na predhodno opisane trende (dojemanje groženj, nove naloge, odnos z mediji) SV pri tem trendu ne kaže velike podobnosti z enakim trendom v industrijsko razvitih državah. Trenutno v SV prevladujejo zaposleni s srednjo stopnjo izobrazbe, po činu pa prevladujejo podčastniki nad častniki.

Nove grožnje in nove naloge od oboroženih sil zahtevajo vedno bolj profesionalen odnos tako do oborožitvenih sistemov, ki so vedno bolj sofisticirani, kot tudi do sovojakov. Profesionalno subkulturo v oboroženih silah predstavlja častniški zbor. Pri natančnem opazovanju Slovenske vojske je zaznati navzočnost zelo različnih profesionalnih identitet. Posledica tega je dejstvo, da so v vojaško službo vstopili posamezniki iz različnih delovnih okolij, z različno splošno in vojaško strokovno izobrazbo, kar pomeni, da so bili izpostavljeni različnim socializacijskim procesom in vplivom, ki kasneje niso bili dovolj poenoteni. V Slovenski vojski je tako opazno prepočasno sledenje splošnemu trendu v razvoju prevladujočega častnika v oboroženih silah najrazvitejših industrijskih držav, ki nakazuje potrebo po prehodu iz herojskega poveljnika prek poveljnika tehnika oziroma menedžerja do poveljnika znanstvenika in diplomata.¹⁰³

Častniški zbor Slovenske vojske trenutno tvorijo naslednje kadrovske skupine:¹⁰⁴

- nekdanji aktivni oficirji JLA, ki so vojaško izobrazbo pridobili na vojaških šolah v nekdanji SFRJ;
- nekdanji častniki stalne sestave TO, ki so vojaško izobrazbo izjemoma pridobili na vojaških šolah v nekdanji SFRJ praviloma pa v kateri od šol za rezervne oficirje;
- nekdanji rezervni oficirji bivših jugoslovanskih OS (JLA in TO) s činom, pridobljenim v kateri od šol za rezervne oficirje in z različnimi stopnjami splošne izobrazbe ter različnimi civilnimi poklici;
- častniki z različnimi stopnjami formalne izobrazbe in civilnimi poklici, ki so častniški čin pridobili šele prek usposabljanj v izobraževalnem sistemu TORS in SV;
- častniki, ki so v TORS prišli iz slovenske milice in kasneje policije,
- diplomirani obramboslovci, ki so častniški čin pridobili prek stažiranja v enotah JLA ali kasneje že pred univerzitetnim študijem v kateri od šol za rezervne oficirje.

Dodatno stanje zapletajo še posamezniki, ki so napoteni na izobraževanje v tujino v tuje vojske in s seboj prinašajo različen sistem vrednot, različno profesionalno etiko, različne strukturne koncepte. Do takega stanja je prišlo v Slovenski vojski predvsem zaradi primanjkljaja vojaške inteligence, saj so zelo visoke položaje takoj po osamosvojitvi zasedli herojski poveljniki s pomanjkljivo splošno in vojaško strokovno izobrazbo. Kotnik - Dvojmoč ob tem poudarja, da to ni bila napaka, ker se s takšnimi okoliščinami srečujejo bolj ali manj vse novonastale vojaške organizacije. Napaka je bila storjena v nadaljevanju, ker slovenski herojski poveljniki po letu 1991 niso videli potrebe po pridobitvi dodatnega znanja niti jim to

ni bilo dovolj jasno sugerirano, da bi se iz heroja po strokovni plati preoblikovali v poveljnika mendžerja oziroma diplomata.¹⁰⁵

Slovenska vojska je v svojem desetletnem razvoju izobraževala svoje častnike predvsem za usposabljanje in vodenje vojakov pri obrambi države. Spremenjeno varnostno okolje je povzročilo, da se je Slovenska vojska s svojimi enotami pričela aktivno udeleževati mednarodnih mirovnih operacij, sodelovanje v multilateralnih enotah, na tujih vojaških vajah in usposabljanjih v tujini. To posledično zahteva spreminjanje vojaškega izobraževalnega sistema v smeri izobraževanja častnikov za nove naloge in misije SV. Vse oblike izobraževanja in usposabljanja častnikov Slovenske vojske potekajo na Centru vojaških šol in na šolanju v tujini. Za izobraževanje častniškega kadra sta pomembni dve šoli: poveljniško-štabna šola in šola za častnike. Center vojaških šol ima stike s fakultetami in visokimi šolami, saj z njimi izmenjujejo učiteljski kader, poleg tega nekatere fakultete in visoke šole izobražujejo prihodnje kandidate za Šolo za častnike v SVŠ. Tak primer je smer politologija – obramboslovje na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Na tej smeri pripravljajo vojaški modul obramboslovja, ki naj bi zagotavljal šolanje kariernega častnika za najvišje položaje v SV, šolanje za nevojne operacije, kot ga vpeljujejo druge evropske države, in primerljivost obramboslovnih študentov častniških kandidatov z drugimi študenti častniškimi kandidati v Evropi (primerljivost po starosti, akademski izobrazbi in stopnji vojaške izurjenosti).¹⁰⁶

Iz spodnje tabele je razvidno trenutno stanje v SV in stanje, ki ga SV načrtuje do let 2005.

Tabela 5: Temeljne spremembe v organizaciji in strukturi vojske do leta 2005¹⁰⁷

	Stanje	Načrtovano ob koncu leta			
	2001	2002	2003	2004	2005
MIRNODOBNA FORMACIJA POPOLNJENO					
Častniki	1521	1476	1285	1256	1241
Podčastniki	2011	1951	1795	1784	1789
Profesionalni vojaki	667	1207	2119	3055	3503
KADROVSKA NESKLADJA					
Častniki	NP ¹⁰⁸	NP	160	174	186
Podčastniki	NP	NP	119	125	134
Profesionalni vojaki			11	11	12
REDNI ODLIV					
Častniki	26	40	39	34	34
Podčastniki	46	50	49	46	45
Profesionalni vojaki	30	20	37	64	91
NOVE IN NADOMESTNE ZAPOSLOTITVE					
Častniki	37	NP	20	20	30
Podčastniki	28	NP	40	40	60
Profesionalni vojaki	186	600	1000	1000	540
VOJNA FORMACIJA					
Častniki	4743	4188	2880	2880	2878
Podčastniki	8011	6857	5317	5171	5166
ŠTEVILO REDNE REZERVNE SESTAVE					
Častniki	3691	2707	1575	1424	1437
Podčastniki	7289	4891	3482	2887	2577
Vojaki	37468	27575	15366	12921	11471
ŠTEVILO PROSTOVOLJNE REZERVNE SESTAVE					
Častniki	0	5	20	200	200
Podčastniki	0	80	1000	2000	3000
Vojaki					

Vir: povzeto po Bricu, 2002: 19.

Iz spodnje tabele je razvidna izobrazbena struktura SV v letu 2003. Glede na reforme, ki se odvijajo v SV, je izobrazbena struktura spreminjajoča se. Rdeča nit zaposlovanja in

transformiranja je ustrezna popolnitev delovnih mest z ustrezno izobrazbo in ob tem pritegnitev čim večjega števila visoko izobraženih ljudi.

Tabela 6: Izobrazbena struktura SV leta 2003

		doktorat	magisterij	univerzitetna izobrazba	visoka	višja	srednja	nižja
Št. prip. vojske	6091	5	49	611	414	349	2961	1702
Ustrezna izobr.			10 ¹⁰⁹	127	791	139	2751	2273

Vir: Ministrstvo za obrambo

Vseh poklicnih pripadnikov SV je 6091. Od tega je 800 civilnih oseb, ki še nimajo statusa vojaškega uslužbenca. Od poklicnih pripadnikov SV ima pet pripadnikov doktorat (0,08 %), 49 pripadnikov magisterij (0,8 %), univerzitetno izobrazbo ima 611 pripadnikov (10 %), visoko izobrazbo jih ima 414 (6,8 %), višjo izobrazbo jih ima 349 (5,7 %), srednjo izobrazbo ima 2961 pripadnikov (48,6 %) in nižjo izobrazbo ima 1702 pripadnika (27,9 %). Glede na stopnjo izobrazbe, ki jo zahteva določeno delovno mesto, ima 4953 (81 %) poklicnih pripadnikov vojske ustrezno izobrazbo, katero zahteva delovno mesto. Od tega ima 10 pripadnikov ustrezno ali celo višjo izobrazbo na delovnem mestu, ki zahteva magisterij ali doktorat, 127 poklicnih pripadnikov SV ima ustrezno izobrazbo na delovnem mestu, ki zahteva univerzitetno izobrazbo, 791 poklicnih pripadnikov ima ustrezno izobrazbo na delovnem mestu, ki zahteva visoko izobrazbo, 139 pripadnikov ima višjo izobrazbo na delovnem mestu, ki to zahteva, 2751 pripadnikov ima srednjo izobrazbo na delovnem mestu, ki zahteva srednjo izobrazbo.¹¹⁰

Pogled v dogajanje pri drugih evropskih vojskah nam prikaže predvsem indiferenten odnos javnosti do vojske, kar velja tudi za Slovenijo. Vzrok za to vidim v različnem družbenem dogajanju v Sloveniji in v Evropi. Slovenija je v obdobju po letu 1991 šele postavljala demokratične osnove, prehajala je iz socialističnega sistema v demokratični in to so pretežni vzroki za spremembe v vojski, medtem ko v evropskih vojskah prihaja do sprememb zaradi družbenih sprememb v že demokratičnih sistemih.

5.11 Homoseksualnost

Trend homoseksualnosti sem uvrstila čisto na konec razporeditve, ker dejansko ne obstajajo javno objavljene raziskave glede stanja homoseksualcev v SV.

Homoseksualci so bili v preteklosti zelo preganjena marginalna družbena skupina. V slovenski javnosti ne obstajajo javni rezultati raziskav, zelo verjetno je, da tudi niso bile opravljene, saj je SV dokaj mlada in se bolj ukvarja s statusnimi in organizacijskimi vprašanji svojega profesionalnega dela kot pa s problemi, ki zadevajo relativno omejeno število ljudi.¹¹¹

V literaturi ni zaslediti raziskav na temo homoseksualcev v slovenski vojski. Družba to skupino ljudi prišteva k marginalnim skupinam, kar se kaže tudi v vojaških profesionalnih vrstah, saj vanje zaradi selekcijskih meril ne morejo vstopiti pijanci, narkomani, nekdanji kaznjenci in ljudje z aidsom. Še bolj nejasno stanje je s homoseksualci.¹¹² Verjetno se bodo v bližnji prihodnosti raziskave na to temo morale narediti, saj se bo SV zaradi potrebe po preživetju in učinkovitem profesionalnem delu vedno bolj povezovala s slovensko družbo.

Po pregledu primerjave podobnosti trendov v OS industrijsko razvitih držav in SV ugotovimo, da je pri osmih trendih moč najti podobnost s trendi v OS industrijsko razvitih držav. To so grožnje, nove naloge, odnos med mediji in OS, odnos javnosti do OS, ženske v OS, družina, ugovor vesti in struktura OS. Pri treh trendih civilni uslužbenci, dominantni tip profesionalnega vojaka in homoseksualnost pa je podobnost relativno majhna.

Vzrok za obstoj podobnosti pri dojetanju groženj v OS industrijsko razvitih držav in SV vidim v približevanju slovenskega varnostnega prostora mednarodnemu varnostnemu prostoru. Večja odprtost mej za ljudi in kapital povzroči večjo pretočnost kriminala, kriminalnih združb, etičnih skupin, ki netijo medetične konflikte. Industrijski in tehnični razvoj povečuje negativno tekmovalnost, onesnaževanje okolja, množična migracijska gibanja, brezposelnost itn.. Tako so grožnje, ki pestijo industrijsko razvite države, prisotne tudi v Sloveniji. Posledično spremembam groženj sledi tudi sprememba nalog OS, da bi se učinkovito zoperstavila novim grožnjam. Ravno v spremembah groženj v državah in mednarodnem prostoru leži tudi vzrok za spremembo nalog tako v OS IRD kot tudi v SV. Vzrok, da je odnos med mediji in OS IRD ter SV podoben, leži v stopnji razvite demokracije. Slovenija je v desetih letih razvoja uspešno ujela IRD glede stopnje demokracije, kjer so si tudi mediji našli svoj prostor. S pravno ureditvijo so določena pravila načina komuniciranja

med OS in mediji preko za to določenih služb v vojaških organizacijah. Vzrok neposrednega komuniciranja s kraja dogodka leži v razvoju tehnologije, ki ni dostopna le oboroženim silam, kot je bila nekdanj, ampak širši javnosti in največkrat ta tudi uspešneje in hitreje pride do nje ter tako izkoristi prednost pred OS. V IRD se je pojavil trend nezanimanja javnosti za OS. Podobno se kaže tudi v odnosu javnosti do SV. Vzrok za stanje vidim v pojavu mirovništva in vedno večjega nasprotovanja vojski v IRD kot tudi v Sloveniji, ki se kaže lahko ravno skozi nezanimanje. Drugi razlog za nezanimanje bi lahko bilo pomanjkanje varnostne kulture, kjer ni več zaslediti obrambnih vrednot, ki so bile v nekdanji skupni državi Jugoslaviji zelo izpostavljene in skrbno negovane. SV se OS IRD približuje tudi v trendu povečevanja števila žensk v vojski. Razlogi za to so v visoki stopnji emancipacije žensk, ki se želijo dokazati kot enakovredne tako v IRD kot v Sloveniji. Ob tem obstaja tudi želja po razbitju predsodka, da je poklic vojaka rezerviran za moško populacijo. Eden izmed vzrokov, zakaj se ženske vedno bolj zanimajo za poklic vojakinje, je, ker predstavlja določen izziv, ki ga nudi organizacija, ki je bila dolgo časa ženski populaciji nedostopna. Vzrok za pojav trenda oddaljitve družine od SV in OS IRD vidim v potrebi po čim večji finančni neodvisnosti družine. Za kvaliteten življenjski standard je potrebna zaposlitev obeh staršev, zato se največkrat drugi partner odloči za samostojno zaposlitev v vojski ali pa drugo neodvisno zaposlitev. Drugi razlog je verjetno tudi v spremembi vrednot, kjer vojaška služba ne spada več med elitno družbo, ampak je enakovredna drugim zaposlitvam na trgu zaposlovanja. Prav tako je tudi trend povečanja ugovora vesti v OS IRD prisoten v SV. Razloge lahko iščemo v pojavu mirovništva, kjer se pripadniki gibanja zavzemajo za mirno reševanje sporov, pa tudi v pojavu ideje popolne demilitarizacije, kjer se njeni zagovorniki postavljajo na stališče, da naj bi se vojska v državi ukinila. Pomemben razlog je tudi upad rodnosti moške populacije in v vedno večji zdravstveni nesposobnosti moških za vojaško službo. Vzroke za to naj bi poiskalo zdravstvo in zdravstvena politika. Še zadnji trend, kjer obstaja podobnost med SV in OS IRD, je struktura OS. Struktura OS se posledično spreminja s spremembo groženj in nalog v OS, zato tudi razlog za spremembo strukture iščemo v pojavu novih groženj in nalog. Civilni uslužbenci so prvi trend v SV, ki se razlikuje od trenda v OS IRD. V SV se število civilnih uslužbencev zmanjšuje, medtem ko se v OS RD njegovo število povečuje. Razlog za to je v profesionalizaciji z uvedbo kategorije vojaških uslužbencev, ki so vojaške osebe in opravljajo pravne, administrativne, zdravstvene in druge strokovne naloge, za to pa ne potrebujejo vojaške izobrazbe. Njihovo napredovanje je vezano na Pravila vojaške službe. Razlog njihovega zmanjševanja je tudi v tem, da jih je SV veliko podedovala še iz jugoslovanske ljudske armade, sedaj pa skuša njihov status urediti. Potrebno jih bo verjetno tudi došolati ali

kasneje dodatno na novo zaposliti zaradi velikega napredka tehnologije in razvoja oborožitvenih sistemov. Zadnji trend homoseksualnost ostaja neopredeljen, ker žal ni na razpolago javno objavljenih raziskav o načinu obravnavanja homoseksualcev. Vzroke za to lahko najdemo v izogibanju obravnavanja teme, ker lahko napačen pogled na to marginalno skupino povzroči v javnosti preobrat v zaupanje in ugled SV, čeprav tudi v javnosti še vedno obstaja nesprejemanje in netolerantnost do homoseksualcev.

6 Postmoderni trendi v Slovenski policiji

Policija je del sistema notranje varnosti kot del nacionalne varnostne strukture (glej Shema 1, str. 14), katere naloga je zagotavljanje notranje varnosti države. Sem spadajo naloge policije, ki so na splošno opredeljene v strateškem dokumentu, podrobneje pa jih določajo zakoni, podzakonski predpisi in usmeritveni dokumenti. Policija je znotraj podsistema notranje varnosti, gledano z vidika nacionalne varnosti, del pravosodnega sistema v najširšem smislu, čeprav obstajajo tudi drugačni pogledi, da policija ne sodi v kaznovalno pravosodno ureditev. Policija uresničuje in zagotavlja vrednote, ki jih štiti kazensko pravo, v funkcionalnem smislu zato ji ne smemo odvzeti lastnosti represije na splošno, saj poleg represivnih nalog danes opravlja še druge dejavnosti socialnega značaja. V zgodovini je imela policija najrazličnejše vloge, ki so bile prilagojene trenutnim družbenim razmeram. Z razvojem družbe je prišlo do stanja, v katerem danes opravlja svoje naloge glede na družbeni razvoj, gospodarski položaj posameznih družb, njihovo kulturo in civilizacijo, politično ureditev in sploh glede na rastoče potrebe po varnosti, vključno z nastajanjem procesov privatizacije določenih policijskih opravil. Stopnja družbene neposlušnosti in nekonformizma, naraščajoča kriminaliteta in javni nered, mednarodni terorizem in organizirani kriminal, migracije in drugo onemogočajo t.i. »full law enforcement«, zaradi česar je policijska učinkovitost močno ogrožena in zaupanje vanjo povsod upada. Zaradi tega mora policija neprestano iskati ravnotežje med represijo in preventivo. Policija ima moč, ki jo je mogoče razločevati na fizično, strokovno in zakonito.¹¹³ Moč pomeni »možnost vplivanja na vedenje in delovanje drugih«,¹¹⁴ v policijskem kontekstu pa gre za »razkazovanje moči« po pooblastilu države.¹¹⁵ Tako mora policija nenehno iskati ravnovesje med svojo represivno vlogo in preprečevalno dejavnostjo in se spreminjati in prilagajati družbenim razmeram na način, da bi bila, kar se le da, čim manj represivna.¹¹⁶

Kljub družbenim zahtevam, katerim skuša slediti policijska organizacija, še vedno ostaja paramilitaristična organizacija. Že v zgodovini je delovala kot taka, saj so jo v to silile naloge in objektivnost pa tudi ljudje, ki so vanjo vstopali, so imeli večinoma vojaško izobrazbo. Značilnosti paramilitaristične organizacije se kažejo v centralizirani organiziranosti, v marsičem ne opušča militarističnih teženj, ki ovirajo profesionalizacijo, večina policijskih postaj goji nekakšno kolektivno samopodobo, hkrati pa še vedno ostajajo določena pričakovanja, ki izhajajo iz preteklosti in ki nenehno po nekaterih insignacijah spominjajo na »vojaškost« ustanove, temelječo na nekaterih stereotipih kljub novim policijskim standardom in prodirajočima profesionalizmu in specializaciji, razmerju višji-nižji, delovanje po poveljih,

ukazih, direktivah in splošnih pravilih, vertikalno komuniciranje pretežno od zgoraj navzdol, avtoritativni stil vodenja, sistem discipliniranja in sankcioniranja kršitev, predpisanost postopkov in prisiljevanje k njihovemu spoštovanju, omejevanje svobode pri reševanju problemov, občutki nemoči pri nižjih ravneh, izključenost razsojanja na višjih stopnjah. V zvezi s tem raziskave kažejo, da se v tej dejavnosti tako organizacijsko kot individualno upirajo spremembam in se oklepajo tradicionalizma, v upanju, da je tako najbolje za njihovo uspešnost. Ob tem ne smemo pozabiti na glavno značilnost policije, to je, da nekomu služi. Zato tudi v njenih vrstah prihaja do vse večje težnje po avtonomnosti v združenjih policijskih funkcionarjev kot v različnih oblikah unionizma, ki razglašajo potrebo po profesionalizaciji, po boljšem in ustrežnejšem usposabljanju in izpopolnjevanju, po primernem usklajevanju teoretičnega in praktičnega izobraževanja in predvsem obetajočo interdisciplinarnost moderne vsebine policijskega dela.¹¹⁷

V predelani literaturi na temo reforme v policiji doma in po svetu sem ugotovila, da se v policijskih vrstah vršijo reforme, ki izhajajo iz razmerja policija – civilna družba v smislu čim boljšega partnerskega sodelovanja, z namenom povečati občutek varnosti prebivalstva in čim bolj učinkovitega preprečevanja in odkrivanja kriminalitete. Najvidnejši trendi v policiji postmodernih družb so:¹¹⁸ demilitarizacija, ki se dojema kot prvi korak k demokratizaciji policije; decentralizacija, ki pomeni reševanje problemov na način, ki je čim bližje državljanom in uporabnikom storitev; dekoncentracija, zahteva izrazito zmanjšanje števila policijskega osebja v središču oziroma na vrhu organizacije in radikalno povečanje števila policistov za terenske, opazovalne, nadzorstvene in predvsem proaktivne dejavnosti in opravila, neposredno povezana z ljudmi in vlogami v lokalni skupnosti in soseski; privatizacija prav tako koristi (lokalni) skupnosti, saj se razširja tako zasebni kot komercialni »policing« ter državljanski samovarovalni (tudi moderni) vigilantizem; voluntarizacija je posebnost glede opravljanja policijskih dejavnosti za lokalno skupnost in sosesko. Prostovoljni vigilantizem ima prednosti, ki jih sodobna policijska organizacija podpira, saj leta brez sodelovanja ljudi ne more zadovoljivo uresničevati svojih ciljev. Policija zato potrebuje podporo javnosti, ki jo bo dobila le s pomočjo svojega približanja civilnim zahtevam.

Tudi v tem delu naloge razvrščam trende v Slovenski policiji po stopnji podobnosti s trendi v OS industrijsko razvitih držav od največje do najmanjše podobnosti.

6.1 *Nove naloge policije*

Trend nove naloge policije je v veliki meri podoben trendu, ki se kaže v OS industrijsko razvitih držav. Tako kot OS industrijsko razvitih držav za namen učinkovitega zoperstavljanja novim grožnjam vpeljujejo nove naloge, enako tudi Slovenska policija svojo učinkovitost dviguje z vpeljevanjem novih nalog.

Z grožnjami notranji varnosti države se povezujejo naloge policije. Le-te določa politični vrh, ponavadi je to ministrstvo. V Sloveniji je to Ministrstvo za notranje zadeve RS, ki določa strateške usmeritve in daje obvezna navodila za pripravo vsakoletnega načrta za delo policije. Policija je organ v sestavi ministrstva, kar mu daje določeno avtonomnost in s tem večje zaupanje javnosti.

Policija sledi temeljnim strateškim ciljem, ki jih postavi politični organ, v primeru Slovenije je to Ministrstvo za notranje zadeve, ki pa se tudi spreminjajo in morajo biti prilagojeni družbenim trendom in pojavom. Temeljni strateški cilj za leto 2001 so bili naslednji: ohranjanje visoke ravni varnosti v državi, partnerski odnos do državljanov, kakovostno upravljanje s človeškimi viri, visoka organizacijska klima in kultura ter red in disciplina v policijskih enotah.¹¹⁹ Strateški cilji in temeljne usmeritve za obdobje 2003 do 2007 so naslednji: uspešno in učinkovito omejevati kriminaliteto, uspešno in učinkovito vzdrževati javni red, uresničevati nacionalne cilje pri nadzoru cestnega prometa, uspešno in učinkovito varovati državno mejo in preprečevati nedovoljene migracije, zagotoviti varnost varovanih oseb, objektov in okolišev, v okviru policijske dejavnosti v skupnosti razvijati partnerski odnos s posamezniki in skupnostmi, razvijati ciljno usmerjeno mednarodno policijsko sodelovanje, vzpostaviti in vzdrževati visoko kakovost policijskih storitev, razviti učinkovit sistem odnosov z javnostjo, prilagoditi policijsko organiziranost in metode dela operativni problematiki, razviti in nadgraditi sistem varovanja osebnih in zaupnih podatkov ter informacij, uveljaviti in nadgraditi notranja organizacijska pravila in etične norme policijskega delovanja, zagotoviti učinkovito načrtovanje, izbiro in razvoj kadrov, razviti in nadgraditi sistem izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja za policijsko delo, zagotoviti varnost in zdravje pri delu ter pomoč policistom, smotrno načrtovati, razporejati in racionalno uporabljati materialno-tehnična sredstva, posodabljanje systemske informacijske in telekomunikacijske infrastrukture.¹²⁰ Na podlagi teh usmeritev in navodil ter nalog policije, ki

jih navaja zakon o policiji, nato Generalna policijska uprava RS določi konkretnije naloge policije.

6.2 *Ženske v policiji*

Ženske so bile dolgo časa izključene iz policijskih vrst, ker se je poklic policista smatral predvsem kot moški poklic. Ženske so si morale pravico do enakopravne možnosti pridobitve poklica policistke pridobiti same. Policijske organizacije so vrata tega poklica odprle ženskam pod pritiski skupin za pravice žensk, velikokrat šele na zahtevo sodišč, ne pa zato, ker bi organizacije same smatrale, da lahko ženske v policiji kakorkoli pripomorejo k višji kakovosti opravljanja policijskih nalog.¹²¹

Zaposlovanje žensk v policijske organizacije se je pričelo z bojem ženskih organizacij za zaposlovanje paznic v zaporih. Borke za ženske pravice so se sklicevale na številne primere zlorab in slabega ravnanja paznikov z zapornicami. Leta 1828 je bil sprejet zakon, ki je določal ločene prostore za moške in ženske zapornike. Vendar je moralo kljub temu preteči še veliko časa, preden je bila v ZDA zaposlena prava paznica (1832, državni zapor v državi New York). Temu zgledu je sledilo vse več zaporov, vendar to ni bil končni cilj bork za ženske pravice. Še vedno so bile ženske v procesu od prijete do izročitve v zapor obravnavane izključno s strani moških. Zato so ženske skupine zahtevale vključevanje žensk tudi v policijske vrste. Leta 1915 je bilo ustanovljeno mednarodno združenje policistk (IAP – International Association of Policewomen), leta 1922 pa je mednarodno združenje policijskih šefov sprejelo izjavo, da so policistke nepogrešljive pri delu sodobnih policijskih organizacij, ter podprlo standarde za izbiro in usposabljanje policistk, ki jih je zastopalo IAP.¹²² Sprejetje formalnih aktov še vedno ni zadostovalo za hitre spremembe v realnem življenju. Različne države so se različno dolgo prilagajale na nov trend in ga postopoma uveljavljale.

V Sloveniji je bilo prvih šest policistk (takrat imenovanih »miličnice«) sprejetih v policijo leta 1973. Do leta 1993 je izobraževanje zaključilo 176 miličnic, nekaj pa jih je opravilo le tečaj za pooblaščen uradne osebe, ker so že imele V. stopnjo izobrazbe. V tem obdobju se je zaposlovanje žensk v policiji nekoliko zaustavilo, tako da je bilo konec leta 1992 zaposlenih le še 152 policistk (3,2 % vseh uniformiranih). V zadnjem času se ponovno pojavljajo pobude za zaposlovanje žensk v Slovenski policiji. Na ministrstvu za notranje zadeve je bil tudi izdelan projekt za sprejem žensk. Ta proces ni tako enostaven, kot se kaže na prvi pogled. Ne

gre zgolj za to, ali so ženske sposobne opravljati policijsko delo, pač pa je problem mnogo globlji, saj postavlja pod vprašaj uveljavljena prepričanja o naravi policijskega dela, o ustreznosti policijske socializacije, selekcije, izobraževanja, usposabljanja ipd.. Vendar lahko na podlagi raziskav povemo, da so ženske enako sposobne za opravljanje policijskega dela kot moški, če k vprašanju narave in najboljšega načina za opravljanje policijskega dela pristopimo s stališča sodobnih pogledov na vlogo in pomen policije v današnji družbi.¹²³

Tabela 7: Zasedba mest po spolu in starosti v letu 2002

	Št. del. mest uniform. policista	Št. del. mest neuniform. policista	Št. del. mest delavca policije	Skupaj
Povprečna starost	27	36	38	33
Moški	5.457	1.317	358	7.132
Ženske	398	220	1.181	1.799
Skupaj	5.855	1.537	1.539	8.931

Vir: Poročilo o delu policije 2002, (2003: 59).

Med 8.931 delavci je bilo 1.799 ali 20,1 % žensk. Največji delež žensk je bil med delavci policije, ki nimajo statusa policista (76,7 %), med neuniformiranimi policisti jih je bilo 14,3 %, med uniformiranimi policisti pa 6,8 %. Opazen je trend povečevanja zaposlovanja žensk v slovenski policiji,¹²⁴ kar nam potrjuje tudi podobnost s trendom povečevanja žensk v OS industrijsko razvitih držav.

6.3 Družina

Družina predstavlja pomembno funkcijo pri učinkovitem opravljanju policijskih nalog. Narava policijskega dela zahteva od policistov mnogokrat selitev v druge kraje, čemur praviloma sledi tudi družina. To zahteva mnogo prilagajanja in kompromise. Značilnosti policijskega dela determinirajo tudi odnose med zakoncema in družinske odnose, vendar ima lahko zakonec policista popolnoma neodvisno službo. Izjema je le pri posameznih pooblaščenih uradnih osebah, ki imajo dostop do podatkov najvišje stopnje zaupnosti. V takih primerih so potem njihovi zakonski partnerji podvrženi varnostnemu preverjanju¹²⁵ enako kot zaposleni v policiji. Podobno kot v nekdanji Jugoslaviji se tudi sedaj zakonci policista praviloma niso izpostavljali in javno podpirali ugled in kariero zakonca kot policista. Lahko

rečemo, da v preteklosti Slovenska policija te značilnosti vezanosti družine na kariero vojaka oziroma policista ni poznala. Danes se omenjeni trend podobno pojavlja v obeh organizacijah.

6.4 *Dominantni tip profesionalnega policista*

Profesionalnost je v Slovenski policiji že od nekdanj prisotna in pomembna prvina pri policijskem delu. Eden izmed indikatorjev je ta, da je že v nekdanji Jugoslaviji obstajal kadetni šolski sistem za izobraževanje policistov. Sistem je leta 1998 doživel spremembo. Srednja policijska šola je postala policijska akademija in tako je ostalo strokovno usposabljanje neprekinjeno. V postmodernem okolju je opazen trend še povečevanja pomena profesionalnega policista, kar kaže na podobnost s trendom v OS industrijsko razvitih držav.

Policija je represivni organ, ki svoje naloge izvršuje med ljudmi in za ljudi, zato je potrebno, da svoje delo opravlja profesionalno. »Profesionalizacija je proces, v katerem se določena dejavnost s svojimi dejavnostmi spreminja oziroma oblikuje v poklic. Profesionalizem so na splošno prizadevanja, v katerih se nosilci sorodnih opravil povezujejo in združujejo, da bi dosegli skupni poklicni status«. ¹²⁶ Policijski profesionalizem izhaja predvsem iz petih sestavin: upanja v avtonomijo, delovanja v smislu javne službe, možnosti za samourejanje in medsebojnega nadzorovanja, priznanja poklicnih policijskih organizacij in predanosti policijskemu delu. ¹²⁷

Stopnja profesionalizma se stopnjuje s stopnjo izobraževanja. Odnos policije do univerzitetnega izobraževanja je že od Vollmerja naprej posebno vprašanje, še posebno če zadeva akademsko pripravljane policistov, zlasti policijskih funkcionarjev. Z njim se načinja konceptualna divergentnost policijskega usposabljanja in policijskega izobraževanja, ki sta v marsičem lahko posebej institucionalizirana. Dolga leta se policijskemu izobraževanju ni namenilo veliko pozornosti, sedaj pa družbeni procesi 21. stoletja zahtevajo posodobitev in spremljanje zahtev družbe tudi s strani policije. Tako se tudi v policijskih vrstah povečuje zanimanje tako za individualni kot za organizirani študij policistov na raznih stopnjah pridobivanja akademskih nazivov, še zlasti, ker prihajajo do spoznanja, da je univerzitetno izobraževanje ključna sestavina za napredovanje policijske organizacije v družbah. ¹²⁸

Iz spodnje tabele lahko razberemo, kako se je od leta 1991 naprej gibalo število izobraženih v MNZ. Tabela zajema tako zaposlene v upravnem delu ministrstva kot tudi policiste, saj je

policija postala samostojni organ v sestavi ministrstva šele leta 2000, zato iz nje ni razvidno, koliko od predstavljenih delavcev odpade na policijo.

Tabela 8 : Število zaposlenih v MNZ glede na zahtevano izobrazbo od leta 1991 do 1999

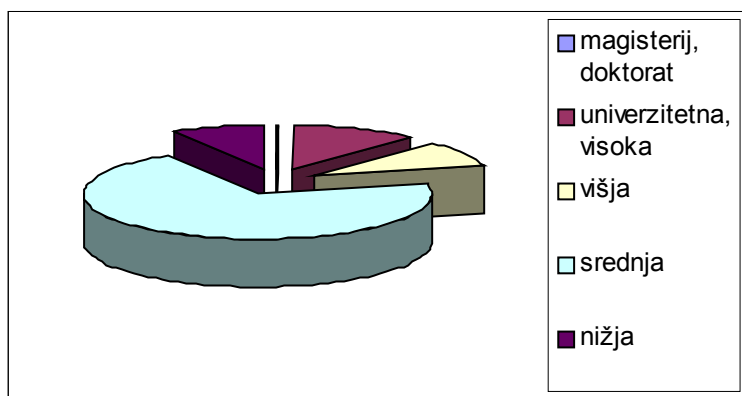
Leto	Magisterij, doktorat ¹²⁹	Visoka	Višja	Srednja	Osnovna	Skupaj
1991	27	1.002	1.038	4.766	578	7.384
1992	31	1.123	1.044	5.034	595	7.796
1993	29	984	909	5.059	624	7.576
1994	29	1.126	980	5.235	661	8.002
1995	37	1.173	1.023	5.360	636	8.192
1996	48	1.276	1.030	5.567	498	8.371
1997	59	1.303	1.030	5.636	490	8.459
1998	55	1.239	934	5.430	466	8.069
1999	57	1.340	907	5.619	470	8.336

Vir: Statistični letopis MNZ 2000, (2000: 48).

Iz tabele je razvidno, da se skozi leta dviguje izobrazbeni nivo zaposlenih. Trdimo lahko, da se je skladno s tem dvigoval tudi izobrazbeni nivo v policiji.

Leta 2000 je z reorganizacijo Ministrstva za notranje zadeve policija postala samostojni organ v sestavi in od takrat naprej vodi tudi svojo statistiko. Tako lahko v spodnji shemi razberemo trenutno stanje izobrazbe slovenskih policistov. Leta 2002 je bilo sistemiziranih 9922 delovnih mest, zasedenih pa 8931 mest ali 90,0 %. Med zaposlenimi je imelo 0,4 % delavcev magisterij ali doktorat znanosti, 11,6 % univerzitetno ali visoko izobrazbo, 9,3 % višjo, 70,0 % srednjo in 8,6 % nižjo izobrazbo.¹³⁰

Shema 2 : Izobrazbena struktura zaposlenih v letu 2002 (%)

Vir: Poročilo o delu policije za leto 2002, (2003: 8).

Od skupno 8931 zaposlenih je imelo ustrezno stopnjo izobrazbe 7728 ali 86,5 % delavcev. Na delovnih mestih, za katera se zahteva univerzitetna ali visoka strokovna izobrazba, je imelo ustrezno izobrazbo 914 ali 65,8 % delavcev, na delovnih mestih, za katera se zahteva višja strokovna izobrazba, je imelo ustrezno izobrazbo 539 ali 62,8 % delavcev, na delovnih mestih, za katera se zahteva srednja izobrazba, pa 5.914 ali 95,0 % delavcev«. ¹³¹

Profesionalnost policista je zelo pomembna pri njegovem delu, saj se v vsakem trenutku svojega dela sooča z nepredvidljivimi in nevarnimi situacijami, v katerih mora pravilno profesionalno reagirati. To zahteva narava policijskega dela, njegov nadrejeni, ki opravlja nadzor, predvsem pa družba, v kateri policisti delujejo. Eden od pomembnih elementov profesionalnosti je tudi možnost pritožbe državljana na postopek policista, ki se nato rešuje na strokovni ravni.

6.5 *Odnos med mediji in Slovensko policijo*

Z osamosvojitvijo Slovenije se je Slovenska policija bolj odprla za javnost in z njo pričela komunicirati drugače kot v preteklosti. Novinarjem preko Službe za stike z javnostjo posreduje podatke in obvestila o varnosti ljudi in premoženja. Istočasno mediji tudi izvajajo nadzor nad delom in učinkovitostjo policije. ¹³² Mediji so si spremembi družbeno-političnega sistema pridobili določeno prednost pred policijo tudi z razvojem tehnologije in komunikacijskih sredstev, saj so tako velikokrat pred policijo na kraju dogodka in od tam neposredno oddajajo.

Mediji do slovenske policije nastopajo neodvisno in korektno. Prisotne so posamezne anomalije, vendar te niso množične. Policija nima formalne moči nad mediji in njihovim poročanjem, mora pa biti zaradi narave svojega dela velikokrat zelo skopa pri posredovanju sporočil, podatkov, informacij zaradi varovanja osebnih podatkov oseb, ki so v postopku.¹³³

Kot vidimo, so si mediji izborili svoje mesto v demokratični državi in tako je podobnost s trendom v OS industrijsko razvitih držav zelo velika.

6.6 *Dojemanje groženj*

Slovenija je v primerjavi z evropskimi državami majhna država na prehodu iz socialistične ureditve v drugačen družbeno-politični sistem. Obdobja nekdanjih vplivov verjetno še ne bo tako kmalu konec. S procesi razdružbljanja premoženja, lastninjenjem, stečajji (tudi kriminalnimi), prerazdeljevanjem moči (tudi politične), bogatenjem nekaterih in siromašenjem drugih, nezaposlenostjo, hlastanjem za materialnimi dobrinami itn. se bo morala slovenska družba bistveno spremeniti. Ljudje so vedno bolj tekmovalno naravnani, brezobzirni, težijo k lahkemu in hitremu zaslužku, so pohlepni in izkoriščajoči. Deviantnost se prične pojavljati že v zgodnjih letih, kar se kasneje nadaljuje tudi v odraslosti. Ekonomska stiska sili ljudi v premoženjski kriminal. Temu sledi, da je težko pričakovati, da bo individualni premoženjski kriminal, nasilništvo in spolni kriminal upadel. »S transformiranjem v drugačno družbo tudi preko prehodnega obdobja, z vdiranjem tujega kapitala v razmerah, ko elite sebi določajo svojo odgovornost za ravnanje v družbi, z vključevanjem v mednarodne tokove, čedalje lažjim prehajanjem ljudi, blaga, kapitala, uslug itd. ne bomo izgubljali le nacionalne suverenosti, ampak tudi svojo varnost.«¹³⁴

Za predstavitev groženj, ki vplivajo na prebivalstvo države in s katerimi se ukvarja policija, se bom, kot pomoč za lažje razumevanje, poslužila raziskave »V skupnost usmerjeno policijsko delo v mestu Ljubljana: Ugotavljanje potreb za ustanovitev mestne policije ali redefiniranje dela državne policije«. Raziskava je bila narejena v mestu Ljubljana, zato ne moremo dobljenih rezultatov posploševati na celotno državo, kljub temu pa dobimo predstavo o razmišljanju in počutju prebivalstva.¹³⁵

»Iz raziskave je razvidno, da po mnenju udeležencev med najbolj moteče probleme v mestu sodijo onesnaženost, ogroženost kolesarjev v prometu, točenje alkohola mladoletnikom in

vinjenim osebam, nered in hrup ter ogroženost pešcev v prometu. Kot najmanj moteče navajajo prostitucijo, organizirani kriminal, problematiko beguncev, prebežnikov in azilantov ter nasilje in izsiljevanje na ulicah. Klasični kriminal (tatvine, vlomi, ropi ipd.) in mladoletniško prestopništvo sta na lestvici trinajstih pojavov zavzela šele sedmo oziroma osmo mesto.¹³⁶ Ti rezultati kažejo, da se praviloma doživljanje in dojemanje problemov oziroma ogroženosti med policijo in skupnostjo zelo razlikuje. Policija po svojem dojemanju ogroženosti največji pomen, čas in finančna sredstva namenja pojavom povezanih s kriminaliteto (kot so klasični, gospodarski in organizirani kriminal), skupnost pa najbolj motijo problemi povezani z neredom in neurejenostjo bivalnega okolja (onesnaževanje, nered in hrup, ogroženost kolesarjev in pešcev ipd.¹³⁷

Podobno ugotavlja tudi Kanduč.¹³⁸ da kriminal ni edini vir ogrožanja na svetu. Opozarja, da sodobnega posameznika ogrožajo različne oblike t.i. strukturnega nasilja bolj kot kazniva dejanja, še posebej na področju heteronomnega dela, potrošniških praks in družinskih razmerij.¹³⁹

Pri tem trendu je opazen razkorak med dojemanjem groženj s strani policije in s strani prebivalstva. Policija dojema predvsem grožnje, kot so organizirani kriminal, terorizem, medtem ko se prebivalstvo čuti ogroženo bolj s strani groženj, ki izhajajo iz nereda in neurejenega bivalnega okolja. Tako je ta trend delno podoben trendu dojemanja groženj v industrijsko razvitih državah, zato ga uvrščam na konec razporeditve.

6.7 *Struktura*

Slovenska policija je bila že v obdobju nekdanje Jugoslavije profesionalizirana v smislu prostovoljnega vstopanja v to organizacijo. Od slovenske samostojnosti dalje doživlja notranje reforme. Te so bile usmerjene predvsem v depolitizacijo policije, demilitarizacijo njenega usposabljanja in ustanavljanja politične kontrole nad njo.¹⁴⁰

Slovenska policija torej ni spremenila sistema zaposlovanja, ukinila pa je služenje vojaškega roka v policijskih vrstah, ki je bil ena izmed možnosti služenja vojaškega roka v nekdanji Jugoslaviji. S tem se je ukinila kategorija rezervnih policistov.

Glede na trend, ki se pojavlja v OS industrijsko razvitih držav, v Slovenski policiji z njim ni podobnosti, zato ga uvrščam na konec razporeditve.

6.8 *Odnos javnosti do policije*

Policijsko delo se odvija v javnosti in je njenim zahtevam nenehno izpostavljeno. Tako javnost na podlagi učinkovitega delovanja policije ustvarja določen odnos z njo. Odnos javnosti do policije je do določene mere specifičen, ker je narava dela policije reaktivna. To pomeni, da se policija odziva na že nastale dogodke ter jih skuša razrešiti. Na podlagi tega, kako policija reagira v določeni situaciji, je odvisno naše zadovoljstvo z njenim delom. Državljeni – kot predstavniki javnosti – se pojavljajo v dvojni vlogi: so objekt nadzorstva policije (npr. v kontroli prometa, ob prehodu državne meje) in hkrati subjekt nadzorstva nad policijo in njenimi postopki.¹⁴¹

Odnos javnosti do policije bom povzela iz javnomnenjske raziskave.¹⁴² Policiji v glavnem ali povsem zaupa 56,3 % vprašanih, se pa ocene zaupanja v policijo statistično značilno razlikujejo po regijah. Z delom policije je zadovoljnih oziroma povsem zadovoljnih 41,8 % vprašanih. Povprečna ocena zadovoljstva z delom policije, katerega so ocenjevali s šolskimi ocenami od 1 do 5, je 3,44. Tudi tu so velike razlike med regijami. Prav tako prebivalci posameznih regij različno ocenjujejo lastnosti policije (odzivnost, poštenost, vljudnost, strpnost, dostopnost, učinkovitost, strokovnost, odločnost, pravičnost, motiviranost za reševanje težav ljudi in odprtost za javnost slovenske policije) pa tudi področja policijskega delovanja (varnost v cestnem prometu, preprečevanje ilegalnih migracij, opravljanje kontrol na mejnih prehodih, odkrivanje storilcev kaznivih dejanj, korupcije, odkrivanje in preiskovanje kriminalnih združb, gospodarskega kriminala, preprečevanje zlorabe drog, zagotavljanje javnega reda in miru, obravnavanje in reševanje pritožb občanov, preventivno delo, hitrost prihoda policistov na kraj in odzivnost na klice državljanov). Najbolj kritične do dela policije so tri regije, in sicer koroška, osrednja in obalno-kraška regija. Najbolj je z delom policije zadovoljna zasavska regija. Na splošno bolj kritično policijo ocenjujejo tudi mlajši, respondenti z visoko izobrazbo ter urbana populacija, zaposleni v negospodarstvu, samozaposleni, študenti in moški. Bolj zadovoljni so starejši, respondenti z nižjo stopnjo izobrazbe, predvsem ženske, prebivalci podeželja, upokojenci in gospodinje.¹⁴³

V zadnjem letu je na televiziji možno spremljati več oddaj, v katerih se pojavljajo policijske osebnosti, ki na tak ali drugačen način predstavljajo delo in odnose znotraj policije in tudi njen odnos navzven. Velikokrat se odvijajo tudi polemike o pravilnem izvajanju policijskih pooblastil; nazadnje je bila zanimiva razprava tudi na temo spremembe Zakona o policiji.

Potrebno je omeniti še en element, ki kaže na zanimanje za policijo. Z ukinitvijo kadetskega sistema je policija pridobila na podpori javnosti in tako tudi pritegnila veliko mladih ljudi, ki se zanimajo za policijski poklic. Razlogi za to so različni, prevladujejo veselje do dela z ljudmi, sodelovanje pri nudenju pomoči in drugo. Slovenska policija tudi sama privablja že mlade s tem, ko jim odpira možnost za zaposlitev. Razlog za to je v sprejetju v Evropsko unijo, saj se bo s tem schengenska meja premaknila na slovensko južno mejo, kjer bo potrebnih veliko policistov za njeno varovanje in za varen prehod čez mejo.

Glede na specifičnost policijskega dela, tudi trend odnos javnosti do policije, enako kot trend struktura, nima podobnosti s trendom v OS industrijsko razvitih držav.

6.9 *Civilni uslužbenci*

Slovenska policija ima v svojih vrstah tudi civilne uslužbence. Ti spadajo pod kategorijo nepooblaščenih oseb. To razlikovanje je pomembno, ker so civilni uslužbenci kriminalisti, ki so pooblašcene uradne osebe, poleg njih pa so še uniformirani policisti, ki so prav tako pooblašcene uradne osebe.

Delež nepooblaščenih uslužbencev v Slovenski policiji je s spremembo družbeno-političnega sistema upadlo. Vzrok za to je predvsem v tem, da je Slovenska policija prepustila mnogo nalog proti plačilu civilnim organizacijam. Kljub temu so v policiji še vedno zaposleni nepooblašчени delavci, saj opravljajo določena logistična dela, za katera ni potrebno imeti policijske izobrazbe. Med te naloge spadajo administrativne, informacijsko-tehnične naloge.¹⁴⁴

Iz spodnje tabele je razviden šibek trend njihovega povečevanja, kar je posledica razvoja in zahtevnosti informacijske družbe, vendar je njihovo število v primerjavi s pooblaščenimi uradnimi osebami še zmeraj zelo majhno.

Tabela 9: Število pooblaščenih in nepooblaščenih delavcev MNZ od leta 1991 do 1999

Leto	Pooblaščne uradne osebe - PUO		Nepooblaščne uradne osebe	Skupaj
	uniformirani	neuniformirani		
1991	4.710	1.412	1.262	7.384
1992	4.847	1.644	1.305	7.796
1993	4.855	1.347	1.374	7.576
1994	5.034	1.498	1.470	8.002
1995	5.126	1.630	1.436	8.192
1996	5.181	1.654	1.536	8.371
1997	5.220	1.595	1.644	8.459
1998	4.925	1.356	1.788	8.069
1999	5.083	1.382	1.871	8.336

Vir: Statistični letopis MNZ 2000, (2000: 47).

V slovenski policiji ni podobnosti s trendom v OS industrijsko razvitih držav glede civilnih uslužbencev, saj policija ni v enaki meri opremljena s tako številčno mehanizacijo kot vojska in zaradi tega ne potrebuje velike tehnično-logistične podpore.

6.10 Homoseksualnost

V preteklosti so bile te marginalne skupine dosti bolj zapostavljene kot danes. Danes se homoseksualci prav tako pojavljajo v policijskih vrstah, za kar pa niso obvezni povedati za svojo usmerjenost.¹⁴⁵ Pri policijskem delu zaenkrat ni zaznati problemov zaradi njihove vključenosti v policijske vrste. Zaradi nedorečenega in nejasnega obravnavanja homoseksualcev v Slovenski policiji za ta trend ne morem opredeliti podobnosti in ga zato uvrščam na konec razporeditve.

6.11 Ugovor vesti

Ugovora vesti v Slovenski policiji ne poznajo.¹⁴⁶ Posamezniki, ki se odločijo za ta poklic, se kasneje ne odločajo za uporabo tega inštituta, saj nimajo te možnosti. Policijski postopki včasih zahtevajo tudi uporabo prisilnih ukrepov in sredstev in tu ugovor vesti ni prava odločitev, ker bi to lahko smatrali kot opustitev postopka,¹⁴⁷ kar bi imelo za posledice

disciplinsko odgovornost ali pa celo izključitev iz organizacije. Na podlagi tega vidimo, da ni nobene podobnosti s trendom, ki se pojavlja v OS industrijsko razvitih držav.

Po pregledu navedenih trendov v Slovenski policiji in njihovi primerjavi s trendi v OS IRD sem ugotovila, da se podobno kot v OS IRD pojavlja pet trendov, ti so nove naloge, ženske v policiji, družina, dominantni tip profesionalnega policista in odnos med mediji in policijo, tudi v Slovenski policiji. Trend dojemanja groženj sem uvrstila na prelomno mesto, ker se le delno ujemajo s trendom dojemanja groženj v OS IRD. Ostalih pet trendov, struktura, odnos javnosti do policije, civilni uslužbenci, homoseksualnost in ugovor vesti, pa se ne pojavlja tako kot v OS IRD.

Kot sem ugotovila že zgoraj, se trend novih nalog policije pojavlja podobno kot v OS IRD. Razlog za to vidim v spremembi političnega in varnostnega okolja, tako širšega kot ožjega. S spremembo političnega okolja so policijske naloge varovanja državljanov, na katerih je bil poudarek, prešle na odkrivanje in preprečevanje kaznivih dejanj. Ob tem se je področje že obstoječih nalog še razširil in poglobil. Vzrok za to leži v odprtju mej, preko katerih se prelivajo kriminalna dejanja in storilci, napredku tehnologije, pri čemer so storilci kaznivih dejanj vedno korak pred policijo tudi zaradi nenehne finančne stiske v policijski organizaciji. Opisano stanje je podobno tudi v OS IRD, zato je ta trend podoben. Drugi trend, ki se prav tako podobno pojavlja v Slovenski policiji in OS IRD, je povečanje števila žensk v obeh institucijah. Vzroke lahko iščemo v tem, da je organizacija še bolj zanimiva, če je za določen krog ljudi zaprta in nedostopna. Tako predstavlja vstop v tako organizacijo v tem primeru izziv za žensko populacijo. Prav tako je tudi slovenska policija enako kot OS IRD veljala za moško organizacijo in sedaj skušajo ženske z vstopom to omiliti, če ne celo izbrisati. Poleg tega se po strokovni plati izvajanja policijskih nalog pojavlja potreba po ženskih policistkah. Velja namreč načelo istega spola pri osebnem pregledu. To pomeni, da mora osebni pregled moškega voditi moški policist, pregled ženske pa ženska policistka. Tudi v primeru sporočanja tragičnih nesreč družinam, praviloma ženska policistka bolj sproščajoče deluje na družino, ki je izgubila člana, kot moški policist. Podobnost s trendom družine v OS IRD kaže tudi trend družine v Slovenski policiji. Vzrok za podobnost je v tem, da slovenska policija te značilnosti v nekdanji Jugoslaviji ni poznala. Poleg tega obstaja še težnja po čim bolj kakovostni ravni življenja, saj družina z dvema plačama lažje funkcionira kot samo z eno. Naslednja podobnost s trendi v OS IRD je tudi trend dominantnega tipa profesionalnega policista v Slovenski policiji. Čeprav je ta trend v slovenskih policijskih vrstah nenehno

prisoten, se sedaj še povečuje pomembnost profesionalnega policista. Razloge za podobnost trenda v Slovenski policiji s trendom v OS IRD gre iskati v neprekinjenosti pomena profesionalnosti pri policijskem delu v Sloveniji, v zahtevi javnosti, ki želi in zahteva od policije hitro, učinkovito in kakovostno delo, ter nenehen stik z javnostjo, ki tako izvaja nad delom policije tudi obliko družbenega nadzorstva. Še zadnji trend, pri katerem se kaže podobnost s trendom v OS IRD, je odnos medijev do Slovenske policije. Razlogi za to so v napredku tehnologije in komunikacijskih sredstev, v pravni ureditvi medsebojnega komuniciranja preko služb za stike z javnostjo. Naslednji trend dojemanje groženj je le delno podoben trendu dojemanja groženj v OS IRD. Razloge za to vidim v različni skupini oseb, ki te grožnje dojemajo. Na eni strani so OS, ki dojemajo tiste grožnje, katere dojemata državna politika kot zunanje grožnje in jih kot take zapiše v strateške in obrambne akte. Na drugi strani je skupina imenovana javnost, ki pa dojemata drugačne grožnje. To so notranje grožnje, ki izhajajo iz notranjevarnostnega prostora (onesnaževanje, kazniva dejanja, nered, hrup, itn.) in se zato razlikujejo od zunanje varnostnih. Podobnost dojemanja groženj je ob pregledu dojemanja groženj s strani policije, ki prav tako kot OS IRD dojemata kot grožnje terorizem, organiziran kriminal in drugo. Razlog vidim v moči in velikosti zunanjih groženj, ki vplivajo in se selijo v notranje varnostne grožnje. Prvi trend, ki se v Slovenski policiji ne pojavlja tako kot v OS IRD, je struktura policije. Razlogi so v organiziranosti policije. Že od ustanovitve Slovenske policije v nekdanji organizaciji je bil vstop vanjo prostovoljen, z ukinitvijo služenja vojaškega roka pa so prenehali obstajati rezervni policisti. Tudi trend odnos javnosti do Slovenske policije se ne kaže na način kot v OS IRD. Odnos javnosti do OS IRD je indiferenten, medtem ko vlada v Sloveniji trenutno kar veliko zanimanje javnosti za slovensko policijo. Razloge za to bi lahko iskali v specifičnosti dela policije, ki je v nenehnem stiku z javnostjo, saj mora z njo sodelovati, če želi dosegati vidne rezultate pri svojem delu, posledično javnost nad policijo izvaja obliko družbenega nadzorstva. Visoko stopnjo zanimanja javnosti za Slovensko policijo bi lahko pripisali tudi aferam v policijski organizaciji, ki dvigujejo prah v javnosti. Civilni uslužbenci so ravno tako prisotni v slovenskih policijskih vrstah kot v OS IRD, vendar pri nas ni zaznati njihovega povečanja. Razloge vidim v manjši stopnji opremljenosti glede tehnike in oborožitve, zato tudi ne potrebujejo tako velike logistične podpore. Glede homoseksualcev v Slovenski policiji ne obstajajo javne raziskave ali zapisi o njihovem obravnavanju, zato podobnosti z OS IRD ne morem določiti. Zadnji trend ugovor vesti tudi nima podobnosti s trendom ugovora vesti v OS IRD, ker ga slovenska policija kot institut ne pozna.

7 Primerjava trendov v Slovenski vojski in Slovenski policiji

Pregled spremembe v SV in SP nakazuje na možno delitev trendov v dve skupini. V prvo skupino sem razporedila trende, kjer pri medsebojni primerjavi obstaja podobnost, to so nove naloge, dominantni tip profesionalnega vojaka, policista, odnos med mediji in policijo ter vojsko, civilni uslužbenci, ženske v policiji in vojski, družina in homoseksualnost, v drugo skupino pa sem razvrstila trende, po katerih se Slovenska vojska in policija med seboj razlikujeta, to so dojemanje groženj, odnos javnosti, struktura sil in ugovor vesti.

Slovenski družbeni prostor, v katerem je Slovenska vojska dobila svoje novo ime in demokratično postavljene zakone, je nekoliko drugačen od evropskega. V evropskem prostoru poteka proces razvoja in spreminjanja postmoderne družbe, medtem ko se v slovenskem prostoru odvija proces vzpostavljanja demokracije in s tem postmoderne družbe. Kljub temu pa določeni vplivi, ki so značilni za industrijsko razvite zahodne države, že prodirajo v slovenski družbeni prostor. Tako se slovenska družba srečuje z mnogimi tegobami vzpostavljanja demokracije in spopadanja s postmodernimi vplivi.

V postmodernem obdobju se v obeh delih slovenskega varnostnega sistema v širšem smislu pojavljajo nove naloge. V Slovenski policiji so le-te prešle iz varovanja političnega sistema v varovanje posameznika in njegovih pravic ter svoboščin.¹⁴⁸ V slovenski vojski se je ključna naloga obramba domovine, ki je še vedno ena izmed nalog Slovenske vojske, delno umaknila nalogam zagotavljanja mednarodne varnosti z aktivnim sodelovanjem v mirovnih operacijah na kriznih žariščih, saj se s tem zagotavlja tudi varnost Republike Slovenije.¹⁴⁹ Torej vidimo, da se v Slovenski vojski in policiji pojavljajo nove naloge. Razloge za to podobnost gre iskati v vključevanju Slovenije in njenega varnostnega prostora v mednarodne evropske integracije, kjer naloge veljajo za vse člane enako.

Da se lahko oba varnostna sistema soočata z novimi grožnjami in vpeljeta nove naloge, je pomemben tudi dominantni tip profesionalnega vojaka in policista. Slovenska vojska je v svojem desetletnem razvoju izobraževala svoje častnike predvsem za usposabljanje in vodenje vojakov pri obrambi države. Spremenjeno varnostno okolje je povzročilo, da se je Slovenska vojska s svojimi enotami pričela aktivno udeleževati mednarodnih mirovnih operacij,

sodelovanje v multilateralnih enotah, na tujih vojaških vajah in usposabljanjih v tujini. To posledično zahteva spreminjanje vojaškega izobraževalnega sistema v smeri izobraževanja častnikov za nove naloge in misije SV. Vse oblike izobraževanja in usposabljanja častnikov Slovenske vojske potekajo na Centru vojaških šol in na šolanju v tujini. Za izobraževanje častniškega kadra sta pomembni dve šoli: poveljniško-štabna šola in šola za častnike. Pomemben korak v smeri pridobivanja strokovnega častniškega kadra je naredila tudi Fakulteta za družbene vede v Ljubljani, saj na smeri Obramboslovje vpeljuje vojaški modul obramboslovja, ki naj bi zagotavljal šolanje kariernega častnika SV.¹⁵⁰

Trenutno stanje, kot ga ocenjuje Kotnik - Dvojmoč¹⁵¹ še ni zadovoljivo, vzrok pa vidi v primanjkljaju vojaške inteligence, saj so zelo visoke položaje takoj po osamosvojitvi zasedli herojski poveljniki s pomanjkljivo splošno in vojaško strokovno izobrazbo.

Glede na trenutno izobrazbeno strukturo poklicnih pripadnikov SV je pripadnikov z visoko izobrazbo relativno malo. Število se povečuje pri srednje izobraženih 48,6% in pri pripadnikih z nižjo izobrazbo.¹⁵² Vzrok za tako stanje vidim v prehodu Slovenske vojske na poklicno vojsko in bolj profesionalno. Trenutno je velik poudarek na zaposlovanju vojakov za katere zahteva po visoki izobrazbi ni tako izrazita. Ostaja težnja po zaposlovanju bolj izobraženih vojakov, kar je pomembno za njihovo večjo možnost napredovanja in graditve karierne poti, če tako želijo.

V policijskih vrstah se povečuje pomen profesionalnega policista v vseh nalogah in situacijah.¹⁵³ Tudi v policijskih vrstah prevladujejo policisti s srednjo stopnjo izobrazbe (70 %). Potrebno je omeniti, da se v policijskih vrstah predvsem povečuje stopnja profesionalnosti in ne toliko številčno stanje profesionalnih policistov, saj so ti profesionalni že od vstopa v policijske vrste. Kljub temu lahko zatrdimo, da se tako v policiji kot v vojski povečuje pomen profesionalnega uslužbenca.

Vzroke za podobnost v trendu vidim v tem, da ima Slovenska policija postavljen formalni sistem izobraževanja policistov še iz časa nekdanje Jugoslavije, čeprav je leta 1998 doživel nekaj sprememb. S tem se kontinuiteta izobraževanja ni prekinila. Slovenska vojska sicer še nima dokončno postavljenega sistema izobraževanja visokega vojaškega kadra, se pa postavlja sistem sodelovanja z Univerzo v Ljubljani z namenom povečanja kakovosti častniškega izobraževanja.

Glede trenda odnos med mediji in policijo ter vojsko je zaznati korekten odnos med mediji in slovensko policijo ter med mediji in Slovensko vojsko. V Sloveniji smo po letu 1991 postavili temelje za demokratičen družbeni sistem, v katerem imajo tudi mediji svoje avtonomno in neodvisno mesto. Sistem obveščanja je v slovenskem obrambnem sistemu dokaj centraliziran. S tem je preprečena možnost neupravičenega ali nesprejemljivega vstopa vojaških oseb v javnost in javne zadeve. Informacije, pojasnila, podatke lahko v pisni obliki pripravi za javnost Služba za stike z javnostjo, ki je organizacijsko vezana na Kabinet ministra za obrambo. Slovenski vojaški podsistem je v stikih z javnostjo nekoliko bolj omejen. Kontakt z mediji poteka preko strokovnih uradov tako, da je poročanje medijev o dogajanju strokovno in korektno ter neodvisno.¹⁵⁴ Mediji pa niso odvisni le od informacij, ki jih dobijo od obrambnega ministrstva preko Službe za stike z javnostmi. Napredek tehnologije medijem omogoča, da lahko poročajo neposredno s kraja dogajanja. Tako po eni strani prenašajo informacije pomembne ne samo za javnost pač pa tudi za vojsko, po drugi strani pa vojski oziroma vojaškemu poveljstvu onemogočajo selekcijo ali celo možnost prikrivanja informacij s kraja dogajanja. Podobno sodelovanje poteka tudi med mediji in policijo preko Službe za stike z javnostjo. Tako je njeno sodelovanje z mediji in hkrati z javnostjo odprto in hkrati pod njenim civilnim nadzorom. Vzrok za podobnost trenda v obeh organizacijah vidim v pripadnosti istemu pravnemu sistemu, ki temelji na demokratičnih osnovah, in na dostopnosti tehnoloških dosežkov medijem.

Kategorija zaposlenih kot civilni uslužbenci je prisotna tako v Slovenski vojski kot v policiji. Civilni uslužbenci v policiji spadajo v kategorijo nepooblaščenih uradnih oseb. Ti so po spremembi družbeno političnega sistema po letu 1991 zelo počasi naraščali, saj je policija določene civilne naloge proti plačilu prepustila drugim civilnim ustanovam.¹⁵⁵ Tako se je potreba po zaposlovanju civilnih strokovnjakov v policiji zmanjšala, kar je posledica manjšega naraščanja civilnih uslužbencev v policiji. V nasprotju s Slovensko vojsko, je število civilnih strokovnih delavcev višje, vendar je zaznati trend njihovega upadanja z vpeljavo kategorije vojaški uslužbenci.¹⁵⁶ Torej je trend civilnih uslužbencev podoben pri obeh organizacijah. Razlog za majhno število civilnih uslužbencev v vojski in policiji je v tem, da SV zmanjšuje njihovo število z vpeljavo kategorije vojaški uslužbenec, ki je vojaška oseba, v policiji pa je razlog v manjši potrebi logistične podpore, v smislu manjšega obsega oborožitve.

Vedno pomembnejši dejavnik v policijskih in vojaških vrstah postajajo ženske. Te v zadnjih tridesetih letih vedno bolj prodirajo v vojske zahodnoevropskih držav, po koncu hladne vojne pa tudi v vzhodnoevropske. Slovenija je dosegla 13-odstotno zastopanost žensk v Slovenski vojski, kar jo postavlja ob bok najbolj feminizirani svetovni vojski Združenih držav Amerike (14,6 %) ter kanadski vojski (13 %). Vidik zastopanosti žensk v oboroženih silah pomeni korak k socialni reprezentativnosti le-te in njeni legitimnosti v spreminjajoči se družbeni ureditvi.¹⁵⁷

V obeh sistemih, varnostnem in obrambnem, je zaznati močan trend povečevanja števila zaposlenih žensk. V Slovenski vojski se množično pojavljajo sicer šele zadnjih nekaj let na vseh dolžnostih in opravljajo enake naloge kot njihovi moški kolegi.¹⁵⁸ Pred spremembo družbeno-političnega sistema je bila le peščica žensk z višjimi čini. Med vojaki z bojnimi nalogami žensk ni bilo. V slovenski policiji so ženske že dalj časa številčno bolj zastopane kot v vojski. Sedaj je zaznati še močnejši trend njihovega zanimanja in zaposlovanja.¹⁵⁹ Prav tako kot moškimi kolegi so tudi njim dostopna vsa delovna mesta v policiji.¹⁶⁰ Razlog za večje število žensk v Slovenski policiji kot v Slovenski vojski vidim v večji odprtosti policijske organizacije v primerjavi z vojsko. To je tudi potrebno, saj se policija pri opravljanju svojega dela neprestano srečuje z državljani. Razlog, zakaj se na splošno povečuje število žensk v obeh organizacijah, verjetno leži v tem, da sta obe organizaciji glede na svoje delo specifični in predstavljata nov izziv tudi ženskam. Zanimivi sta verjetno tudi zato, ker sta do sedaj veljali za bolj zaprti organizaciji za ženske ali pa so bili pogoji vstopa vanju ženskam pogosto nedosegljivi.

Podobno kot ženske se novosti odvijajo tudi na področju odnosa med policijo in družino ter med vojsko in družino. Dinamika zakonskega stanu je determinirana z dinamiko vojaškega in policijskega dela. Za Slovensko vojsko je to področje, tako imenovano vlaganje v mehke resorje organizacije oziroma v ljudi, še dokaj nerazvito. Projekt, ki postavlja temelje oskrbi slovenskega vojaka in njegove družine, se imenuje »Celostna skrb za pripadnike SV« (CSP SV). Dve področji iz tega že delujeta, to sta religiozna duhovna oskrba in psihološka dejavnost. Celostna skrb obsega vsebine, povezave in izvajanje programov v organizaciji, s katerimi podpira posameznikovo pripadnost kolektivu in organizaciji, ga vsak dan motivira za kakovostno opravljanje delovnih nalog in ga usmerja v osebnem razvoju. Ta projekt je v SV oblikovan na podlagi značilnosti Slovenije in Slovenske vojske. Družine zakoncev, ki so zaposleni v vojski ali policiji, se morajo do določene mere prilagajati njegovemu delu,

predvsem urniku dela, vendar vsebinsko niso vezane nanj. Drugi zakonec ima praviloma svojo službo, ki je neodvisna od službe zakonca, ki dela v policiji ali vojski.¹⁶¹ V Slovenski policiji je tako že vrsto let, tudi že pred spremembo družbeno-političnega sistema. V Slovenski vojski se je tak odnos vzpostavil po spremembi družbeno-političnega sistema po letu 1991. Vzrok, da se je ta trend pričel uveljavljati v Slovenski vojski šele po spremembi družbeno-političnega sistema, vidim v tem, da se mora tudi Slovenska vojska bolj prilagajati družbi in slediti njenim zahtevam, če želi preživeti. Tako drugega zakonca vojska ne more prisiliti v sodelovanje v vojaškem življenju bolj, kot je potrebno za normalno družinsko življenje, če tega sam ne želi. Vzrok za podobnost pojava trenda pri Slovenski policiji in vojski pa je v ekonomskem standardu, ki si ga morajo družine zagotavljati za lažje preživetje in tudi v tem, da veljata Slovenska policija in vojska v smislu zaposlitve dve enakovredni organizaciji vsem ostalim organizacijam zaposlitve na trgu delovne sile.

Analiza trenda dojemanja groženj pri Slovenski policiji in Slovenski vojski pokaže na srednjo stopnjo ujemanja tega trenda. V delu trenda, kjer policija kot institucija dojema grožnje terorizma, medetničnih konfliktov enako kot Slovenska vojska, je podobnost velika. V delu trenda, kjer javnost narekuje grožnje, ki jih sama dojema, obstaja razlika. Vzroki za podobnost ležijo v skupnem varnostnem prostoru (obe organizaciji spadata pod varnostno strukturo nacionalnovarnostnega sistema RS), ki vpliva tako na notranjo varnost (policijo) kot na zunanjo varnost (vojska). Vzroke za razlikovanje v trendu vidim v namenu obstoja posamezne organizacije. Slovenska policija organizacijsko spada v sistem notranje varnosti in tako s svojim delom skrbi za vzpostavljanje in ohranjanje notranje varnosti, Slovenska vojska pa spada pod obrambni sistem in skrbi za obrambno oziroma zunanjo varnost države.

Za učinkovito delovanje obeh varnostnih sistemov je pomemben tudi *odnos javnosti*. Slovenska policija je v neprestanem stiku z javnostjo, zato si mora prizadevati za korekten odnos do nje in tako se lahko pri policijskem delu zanaša na njeno pripravljenost sodelovanja. Vojska prav tako potrebuje naklonjenost javnega mnenja, saj tako lahko izpolnjuje svoj funkcionalni imperativ. Pričakovali bi, da se bo javnost zanimala za dogajanje v Slovenski policiji in vojski, vendar temu ni tako. Vzroke za to, da se slovenska javnost ne zanima za vojsko, vidim v pomanjkanju varnostne kulture, predvsem obrambnih vrednot ter v pojavu mirovništva. Vzroke za zanimanje javnosti za policijo pa vidim v večji odprtosti organizacije, s katero se ljudje lažje identificirajo, saj o njej veliko več tudi vedo. Seveda je ta organizacija ljudem tudi zelo potrebna, saj varuje njihov mir, premoženje in skrbi za varnost posameznika.

Glede homoseksualnosti v literaturi ni zaslediti raziskav na temo homoseksualci v Slovenski vojski. Družba to skupino ljudi prišteva k marginalnim skupinam, kar se kaže tudi v vojaških profesionalnih vrstah, saj vanje zaradi selekcijskih meril ne morejo vstopiti pijanci, narkomani, nekdanji kaznjenci in ljudje z aidsom. Še bolj nejasno stanje pa je s homoseksualci.¹⁶² V Slovenski policiji so v preteklosti, pred spremembo družbeno-političnega sistema, pred vstopom v policijske vrste kandidata varnostno preverili, kar bi lahko bila kontraindikacija za zaposlitev, vendar vzrok morebitne zavrnitve zaradi homoseksualnosti ni bil nikjer evidentiran.¹⁶³ Na podlagi teh ugotovitev ne morem zanesljivo trditi o podobnosti odnosa do homoseksualcev v Slovenski vojski in policiji.

Slovenska vojska je od leta 1994, s sprejetjem Zakona o obrambi, naprej pričela postavljati temelje za reforme in razvoj Slovenske vojske v smeri poklicne, bolj profesionalne vojske, s prostovoljnim načinom vstopanja vanjo. Vlada je sprejela odločitev, da se obvezno služenje vojaškega roka konča do junija 2004, medtem ko obveznost služenja v rezervi ostane do 2010. Na tem mestu je že nastopila sprememba, saj se služenje vojaškega roka predčasno zaključi in sicer 15. oktobra 2003. Slovenska vojska načrtuje, da bo dosegla svojo polno poklicno mirnodobno sestavo do leta 2008, hkrati se bo do leta 2010 oblikovala prostovoljna rezerva.¹⁶⁴ Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske predvideva krepitev mirnodobnega dela vojske za delovanje v miru in kriznih razmerah v širšem strateškem oziroma regionalnem okolju. Obseg vojne sestave je treba zmanjšati glede na spremenjeno ogroženost in dejanske kadrovske in materialne zmožnosti za oblikovanje enot do največ 26.000 pripadnikov. V Slovenski policiji se v strukturnem smislu ni kaj dosti spremenilo po letu 1991, saj ima policija že od ustanovitve stalno poklicno sestavo. Tako vidimo, da trend strukture velja le za Slovensko vojsko, ne pa tudi za policijo. Vzrok za to vidim v nalogah, ki jih opravljata Slovenska vojska in policija. Nekdaj je bila poglavitna naloga Slovenske vojske obramba države, za kar je bila potrebna večja številčnost, da je bila s tem zagotovljena večja moč. Danes se poleg te naloge pojavljajo še ostale, ki pa ne zahtevajo številčnosti, ampak večjo stopnjo profesionalnosti. V policiji je tudi potrebna številčnost, vendar morajo biti vsi policisti tudi profesionalni, saj tako zahteva način njihove izvedbe dela. Drugi razlog je v organizaciji policije, saj je način vstopanja vanjo že od začetka prostovoljen.

Prav tako ne obstaja podobnost pri trendu ugovor vesti pri primerjavi Slovenske policije in slovenske vojske. Ugovora vesti v Slovenski policiji pred spremembo družbeno političnega

sistema po letu 1991 sploh niso poznali. Tudi sedaj ta institut v Slovenski policiji ne obstaja oziroma se ga ne poslužujejo.

V Slovenski vojski je bilo leta 1995 264 takih, ki so služenje vojaškega roka opravili v civilnih ustanovah. Leta 1996 jih je bilo že trikrat več (759), leta 1997 jih je bilo že 1038 in leta 1998 1937, kar pomeni vsak peti nabornik tistega leta.¹⁶⁵ Enega izmed razlogov za to lahko verjetno pripišemo temu, da je šele leta 1996 stopila v veljavo uredba o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe, ki pravno formalno ureja to področje. Med drugimi so razlogi tudi demografski, saj se število moških v Sloveniji zmanjšuje, in sicer 3,8 odstotka na leto. Na drugi strani se povečuje število zdravstveno nesposobnih za vojaško službo, vedno močnejša so v zadnjih letih tudi mirovniška gibanja.

Na podlagi pregleda razvoja Slovenske vojske in policije lahko zaključim, da se pri obeh organizacijah pojavljajo postmoderni trendi na podoben način kot v OS industrijsko razvitih držav. V Slovenski policiji se pojavlja pet trendov na podoben način kot v OS IRD, to so nove naloge, ženske, družina, dominanten tip profesionalnega vojaka, odnos med mediji in policijo. Trend dojemanja groženj se podobno pojavlja le delno. V Slovenski vojski se na podoben način pojavljajo naslednji trendi dojemanje groženj, nove naloge, odnos med mediji in SV, odnos javnosti, ženske, družina, ugovor vesti, struktura. S tem se potrди hipoteza 1: postmoderni trendi, ki se pojavljajo v OS IRD, so prisotni tudi v Slovenski vojski in policiji. Glede na število postmodernih trendov, ki se podobno pojavljajo v Slovenski vojski in policiji kot v OS IRD, lahko podam oceno postmodernosti Slovenske vojske oziroma policije. Zaradi podobnosti Slovenske vojske, ki temelji na osmih trendih, oboroženim silam industrijsko razvitih držav, lahko zatrdim, da je Slovenska vojska postmoderna. V Slovenski policiji obstaja pet trendov, ki kažejo podobnost s postmodernimi trendi v OS IRD in pet trendov, ki niso podobni postmodernim trendom v OS IRD. Tako se hipoteza 2 potrди le delno, saj lahko le Slovensko vojsko označimo za postmoderno. Z vidika prisotnosti postmodernih trendov je Slovenska policija bližja policijam industrijsko razvitih držav kot pa Slovenska vojska armadam v industrijsko razvitih evropskih državah. Tako je bila hipoteza 3 zavrnjena, ker se v Slovenski vojski na podoben način kot v OS IRD kaže osem trendov od enajstih, in delno nepotrjena, ker se v Slovenski policiji kaže na podoben način le pet in pol trendov od enajstih.

V diplomski nalogi sem ugotovila, da Slovenska vojska pridobiva značilnosti, ki so značilne za oborožene sile industrijsko razvitih držav, in da postaja vedno bolj primerljiva z njimi.

Slovenska policija ima prav tako značilnosti postmodernih trendov OS IRD in lahko rečem, da ima postmoderne značilnosti. Da pa bi ugotovili, ali se enako, kot se Slovenska vojska približuje OS IRD, Slovenska policija približuje policijam IRD, bi bilo potrebno preučiti trende, ki se pojavljajo v policijskih organizacijah IRD in jih primerjati s Slovensko policijo. Določena pomanjkanja skušata obe organizaciji v fazi reformiranja še urediti. Ko bosta dosegli predvideno in vnaprej določeno stopnjo primerljivosti z vojskami in policijami industrijsko razvitih držav, ne smeta na tej točki ostati, ampak se morata ustrezno z razvojem družbe v državi in v mednarodnem okolju prilagajati novim spremembam.

V bodoče čaka Slovensko vojsko in policijo še strma pot do zastavljenih ciljev. Slovenska vojska se je z ukinitvijo naborniškega sistema zapisala med prostovoljne oborožene sile, s čimer se proces profesionalizacije še ne konča. Slovenska vojska bo morala ustanoviti učinkovit sistem zaposlovanja, da bo lahko pridobila kvaliteten kader na trgu delovne sile. Pojavlja se tendenca pomembnosti ekonomskega standarda in ne toliko vrste dela. Zato bo morala Slovenska vojska za opravljanje profesionalnega vojaškega dela nuditi ustrezno raven plač in drugih oblik standarda (vključno s stanovanji), da jih bo pritegnila in obdržala v svojem sistemu ter hkrati od njih zahtevala kvalitetno opravljanje dela. V ta namen bo potrebno racionalizirati stroške. Samo tako se bo lahko zagotovila zadostna raven finančnih sredstev ob nenehni težnji zategovanja obrambnega proračuna. Tudi Slovenska policija ima pred seboj še veliko dela, da bo dosegla raven policij IRD. Menim, da je država ob spremembi družbeno političnega sistema pozabila na varnostno kulturo, kar se sedaj odraža v stopnji kriminala, prometnih nesreč, družbenega in domačega nasilja, huliganstva itn., ki ga policija sama brez pomoči državljanov ne more nadzorovati. Slovenska policija bo morala pogledati preko mej in bolj pospešeno prilagajati novosti in spremembe sistemu delovanja policije. Gre za t.i. »community policing«, ki ga mnoge države izvajajo in s tem zmanjšujejo vse oblike kriminalnih dejanj. En izmed korakov v smeri vrednot in novega načina dela (community policing) je bil storjen z ukinitvijo kadetnega sistema izobraževanja policistov. Menim, da se bo z dvigom starosti policistov še pozitivno spremenil tudi odnos do poklica policista, tako s strani samih policistov kot tudi s strani državljanov. Tako se bo posledično dvignila tudi varnostna kultura, ki bo pripomogla k varnejšemu in kvalitetnejšemu življenju.

8 Literatura

8.1 Knjige

1. Gaertner, Heinz, Hyde-Price, Adrian, Reiter, Erich (2001): Europe's New Security Challenges. London: Lynne Rienner Publisher, Inc.
2. Gazdić, Sašo (1997): Nasilje in post ali Esej o nasilju v postmodernem svetu. Ljubljana: Društvo Apokalipsa.
3. Grizold, Anton (1999a): Evropska varnost. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Grizold, Anton (1999b): Obrambni sistem Republike Slovenije. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
5. Jameson, Fredric (1992): Postmodernizem. Ljubljana: LDS.
6. Jelušič, Ljubica (1997): Legitimnost sodobnega vojaštva. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Kos, Janko (1995a): Na poti v postmoderno. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
8. Kos, Janko (1995b): Literarni leksikon: Postmodernizem. Študije, zvezek 43, Ljubljana: Znanstveno raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede.
9. Kotni-Dvojmoč, Igor (2000): Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav (študija primera). Doktorska disertacija, Ljubljana: FDV.
10. Kuzmanić, Tonči (2002): Policija, mediji, UZI in WTC (Antiglobalizem in terorizem). Ljubljana: Mirovni inštitut.
11. Manning, Peter K. (1997): Police work: The Social Organization of Policing. II ed., Waveland Press.
12. Markeš, Janez (2001): Točka nacionalnega nesporazuma. Ljubljana: Promag d.o.o.
13. Mikulan, Marija (1997): Preprečujmo kriminal skupaj. Ljubljana: Mihelač.
14. Moskos, C. Charles, Chambers, John Whiteclay II (1993): The New Conscientious Objection: From sacred to Secular Resistance. New York: Oxford University Press.
15. Rengger, Nicholas J. (1995): Political theory, modernity and postmodernity: beyond enlightenment and critique. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.
16. Roberg, Roy, Crank, John, Kuykendall, Jack (2000): Police & Society. 2nd ed., Los Angeles, CA: Roxbury.

8.2 Članki

1. Anželj, Darko (2002): Slovenska policija v procesu prilagajanja Evropski Uniji. Teorija in praksa, Let. 39, št. 4, str. 705-719.
2. Anžič, Andrej (2002): Mednarodni terorizem varnostni izziv in dileme. Teorija in praksa, Let. 39, št. 3, str. 454-466.
3. Bebler, Anton (2002): Nacionalni interesi Republike Slovenije in varnostne sestavine evroatlantskih integracij. Teorija in praksa, Let. 39, št. 4, str. 638-645.
4. Bric, Roman (2000): Uradne informacije vedno preverjam. Revija Slovenska vojska, Let. VIII, št. 8, str. 10.
5. Bric, Roman (2002a): Vedno večja podpora profesionalni vojski. Revija Slovenska vojska, Let. X/1, št. 2, str. 8-11.
6. Bric, Roman (2002b): Naborniki še do leta 2004. Revija Slovenska vojska, Let. X/13, št. 7, str. 13-20.
7. Brodnik, Urša (2002): Ženske v oboroženih silah (Primerjalna študija). Zbornik »Seksizem v vojaški uniformi«, str. 88-96.
8. Bukinac, Zorica (1995): Integracija žensk v oborožene sile nekaterih držav članic NATA. Zbornik »Ženske in oborožene sile«, str. 93-111.
9. Centa, Aleš (2003): Projekt PROVOJ. Revija Slovenska vojska, Let. XI, št. 2, str. 11-13.
10. Grizold, Anton (2002a): Nova evropska varnostna arhitektura. Nacionalna in mednarodna varnost. Iz obramboslovnih raziskav III, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Grizold, Anton (2002b): Nove dimenzije koncepta nacionalne varnosti: kompleksno ogrožanje varnosti v luči terorističnega napada na WTC in Pentagon. Slovenska vojska, št. 2 (1. febr. 2002), str. 8-11.
12. Grizold, Anton (1992): Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti. V Grizold, Anton (ur.), Razpotja nacionalne varnosti: Obramboslovne raziskave v Sloveniji, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Grizold, Anton, Vegič, Vinko (2002): Članstvo v NATU: rešitev sodobne varnostne dileme Slovenije? Teorija in praksa, Let. 39, št. 3, str. 383-401.
14. Haltiner, KW. (2000): Policemen or Soldiers? Organizational dilemmas. V: Malešič, M. (ed.). International Security, Mass Media and public Opinion. Ljubljana: ERGOMAS and University of Ljubljana, Faculty of Social and Science, Defence Studies Department, Defence Research Centre.
15. Haltiner, K (2003): The Decline of the european Mass Armies. Handbook of the Sociology

- of the Military (ur. Giuseppe Gaforio), str. 405-416.
16. International Military And Defense Encyclopaedia. Washington, New York: Brassey's (US), Inc., 1993, Vol. 5.
 17. Jelušič, Ljubica (1998): Spreminjanje odnosov med vojaštvom in civilnim okoljem v postsocializmu: Slovenija. V Anton Grizold (ur): Perspektive sodobne varnosti: Iz obramboslovnih raziskav II. Ljubljana, FDV.
 18. Jelušič, Ljubica, Krajnc, Viktor (2002): Izobraževanje slovenskih častnikov za nove naloge. Revija Slovenska vojska, Let. X, št. 1, str. 14-17.
 19. Jelušič, Ljubica (2002a): Globalnost varnostnih interesov in groženj. Teorija in praksa, Let. 39, št. 4, str. 613-620.
 20. Jelušič, Ljubica (2002b): Security sector reform in Slovenia: Waging Success and Failure before the End of Transition. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Working paper No. 99.
 21. Jelušič, Ljubica (2002c): Feminizacija vojske. Zbornik »Seksizem v vojaški uniformi«, FDV.
 22. Kalič, Franc (2000): Slovenska vojska in mediji. Revija Slovenska vojska, Let. VIII, št. 8, str. 6.
 23. Kolenc, Tadeja (2002): Zaupanje v policijo – javnomnenjski izsledki. 3. slovenski dnevi varstvoslovja, Visoka policijsko-varnostna šola.
 24. Kotnik-Dvojmoč, Igor (2000): Herojski poveljnik, menedžer ali diplomat? Častnik Slovenske vojske. Revija Obramba, Let. 32, št. 2, str. 12-15.
 25. Kotnik-Dvojmoč, Igor (2000/2001): Varnostna tveganja in grožnje v sodobnem svetu. Ujma, št. 14/15, str. 215-223.
 26. Malešič, Marjan (2002): Nacionalna in mednarodna varnost. Iz obramboslovnih raziskav III, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 27. Meško, Gorazd (2000): Pogledi na preprečevanje kriminalitete v pozno modernih družbah. Teorija in praksa, Let. 37, št. 4, str. 716-727.
 28. Moskos, C. Charles, Williams, John Allen, Segal, David R. (2000): Armed forces after Cold War. V The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War. New York: Oxford University Press.
 29. Moskos, C. Charles (2000): Toward a Postmodern Military: The United States as a Paradigm. V The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War. New York: Oxford University Press.
 30. Pagon, Milan, Lobnikar, Branko (1993): Ženske v policiji (nekaj tujih izkušenj). Policija

- na prehodu v 21. stoletje, Zbornik posvetovanja, Višja šola za notranje zadeve, Ljubljana.
31. Pečar, Janez (1993a): Policija jutri – izzivi (bližnje)prihodnosti. V Policija na prehodu v 21. stoletje. Zbornik posvetovanja, Ljubljana.
 32. Pečar, Janez (1993b): Policijski profesionalizem in specializacija. Teorija in praksa, Let. 30, št. 3-4, str. 311-323, Ljubljana.
 33. Pečar, Janez (2001): Policija in (lokalna) skupnost. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Let. 52, št. 2, str. 132-140, Ljubljana.
 34. Pešec, Mojca (2002): Ženske v Slovenski vojski. Zbornik Seksizem v vojaški uniformi, FDV.
 35. Pišlar, Marko (2003): Neskladja rešili s preoblikovanjem formacij. Revija Slovenska vojska, Let. XI, št. 3, str. 7-9.
 36. Poročilo o delu policije za leto 2002. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. Ljubljana 2003.
 37. Prezelj, Iztok (2001): Grožnje varnosti, varnostna tveganja in izzivi v sodobnih družbah. Teorija in praksa, Let. 38, št. 1, str. 127-141.
 38. Prezelj, Iztok (2002a): Ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije in vključevanje v NATO. Teorija in praksa, Let. 39, št. 3, str. 426-441.
 39. Prezelj, Iztok (2002b): Konceptualizacija nacionalnih interesov. Teorija in praksa, Let. 39, št. 4, str. 621-637.
 40. Rezultati raziskovalnega projekta »slovenska mladina in vojaški poklic 2002«: Hočejo mladi v vojsko – ali nočejo?
 41. Sodobna vojska (2003): Predstavitve vojska: Slovenija. Dodatek k Reviji Obramba, Let. 35, št. 9.
 42. Sotlar, Andrej (2001): Racionalizacija in preseganje »obrambne dileme malih držav«: Med policizacijo vojske in militarizacijo policije. Dnevi varstvoslovja 2, Visoka policijsko-varnostna šola, str.795-808.
 43. Škrjanc, Robert (2001): Desetletje rasti. Revija Obramba, Let. 33, št. 6, str. 4-5.
 44. Šonc, Miloš (2000): Za kakovost življenja v vojski. Slovenska vojska, Let. VIII, št. 14, str. 19.
 45. Ulčar, Miroslav (2001): Brez tmskega dela ni uspehov. Naš pogovor:Brigadir Ladislav Lipič, načelnik generalštaba Slovenske vojske. Revija Obramba, Let. 33, št. 4, str. 4-7,21.
 46. Vegič, Vinko (2000): Ali v Evropi pojutrišnjem ne bo več nabornikov? Revija Obramba, Let. 32, št. 10, str. 8-10.
 47. Vešnar, Marjan (2003): Celostna skrb za pripadnike Slovenske vojske. Revija Slovenska

vojska, Let. XI, št. 13, str. 22-24.

8.3 *Internet*

1. Politi, Alessandro (1997): European Security: The New Transnational Risks. October, 1997.
<http://www.iss-eu.org/chaillet/chai29e.html> (27.02.2003)
2. White, Orrick (1999): The »Feminization« of Security: Implications for Canadian strategy in the Post-Cold War era. Conference of Defence Associations Institute, Second Annual Graduate Student Symposium, 12.-13. November, 1999.
<http://www.cda-cdai.ca/symposia/1999/white99.htm> (03.03.2003)
3. Treverton Gregory F., Marten van Heuven, Manning Andrew Edward (1998): Toward the 21st Century: Trends in Post-Cold War International Security
http://www.isn.ethz.ch/securityforum/Online_Publications/WS4/Trev.../Treverton-00.ht
(28.02.2003)
4. Terrorism and European integration, Newsletter 35, October 2001
<http://www.iss-eu.org/newsletttr/n35e.html> (27.02.2003)
5. Struktura Slovenske vojske (04.07.2003)
(http://www.mors.si/mors/slovenska_vojska/organiziranost/struktura_sv.htm)
6. Modernizacija Slovenske vojske (05.07.2003)
<http://nato.gov.si/slo/nato/vrhunsko-zasedanje-praga/slovenija-nato/modernizacija-vojske/>
7. Javno mnenje, politbarometer (2003)
www.uvi.si/slo/javno-mnenje/pdf

8.4 *Zakoni in podzakonski akti*

1. Zakon o obrambi (Ur.l. RS, št. 82/1994, 44/1997, 87/1997, 13/1998 Odl.US: U-I-101/95, 33/2000 Odl.US: U-I-313/98, 87/2001, 47/2002 (67/2002 - popr.))
2. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 56-2957/2001)
3. Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske
<http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/2000/032/B/521483599.htm> (14.08.2003)
4. Uredba o uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti in o izvajanju civilne službe (Uradni.list. RS, št. 34/1996, 97/2001)

5. Uredba o vojaških uslužbencih
http://objave.uradni-list/bazeul/URED/2003/054/B/52_2690_5037.htm (22.09.2003)
6. Usmeritve in obvezna navodila za pripravo letnega načrta dela policije v letu 2003
http://www.mnz.si/si/upl/up_nad_pol/usmeritve_2003_v1.doc (10.06.2003)
6. Usmeritve za pripravo srednjeročnega načrta razvoja in dela policije
www.mnz.si/si/1511.php (10.04.2003)

8.5 Priloga 1: Nestrukturiran intervju z brigadirjem Antonom Turkom

Časovni mejnik za spremembe v Slovenski vojski:

Slovenska vojska je v malo drugačni situaciji, ker se je ustanovila šele po osamosvojitvi, po spremembi družbenopolitičnega sistema 1991, zato se zelo težko uvrstimo v klasifikacijo, ki velja v mednarodnem okviru. Zaradi tega dejstva je težko primerjati Slovensko vojsko s tujimi oboroženimi silami, saj je njen razvoj potekal nekoliko drugače, obstajajo pa nekatere značilnosti, ki so prisotne tudi v Slovenski vojski

Grožnje (sprememba groženj; sprememba družbenih dejavnikov)

1. Katere grožnje po vašem strokovnem mnenju ogrožajo mednarodno varnost?

a) Ali katere izmed naštetih ogrožajo slovensko nacionalno (zunanjo) varnost?

b) Ali so se po vašem mnenju zunanje grožnje R Sloveniji po spremembi družbeno političnega sistema po letu 1991 spremenile?

c) Če da, v kakšnem smislu (vsebinsko)?

d) Če da, kaj po vašem mnenju vpliva na spremembo groženj?

e) Katere grožnje bi lahko navedli?

f) So to po vašem mnenju nove grožnje ali grožnje, ki že obstajajo, le da so sedaj stopile v ospredje;

Grožnje so se v teh desetih, dvanajstih letih spremenile. Slovenija takoj po osamosvojitvi ni bila mednarodno priznana, države so jo postopoma priznavale. Grožnje so bile vezane na varnostno-politično situacijo na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini, kasneje seveda tudi v Zvezni republiki Jugoslaviji oziroma na Kosovem. S postopno normalizacijo razmer na Balkanu, so se grožnje spremenile. Za Slovenijo predstavlja grožnja terorizem, mednarodni kriminal tako kot tudi v drugih evropskih državah. V primerjavi z obdobjem pred letom 1991 se o terorizmu niti ni tako množično govorilo, zato za marsikoga ni predstavljal grožnje. Po dogodkih v Združenih državah Amerike 11. septembra je terorizem kot grožnja stopil v ospredje.

Nove naloge (spremembe mednarodne varnosti; spremembe družbe; migracije; onesnaževanje okolja; mirovne operacije)

1. *Ali so se pojavile tudi nove naloge vojske po spremembi družbeno političnega sistema po letu 1991?*

a) *Če da, katere bi lahko navedli?*

b) *Od česa je odvisna oziroma kaj vpliva na spremembo nalog?*

c) *Se je spremenila njihova vsebina ali so se pojavile popolnoma nove naloge, ki jih prej vojska ni poznala oziroma opravljala?*

Ključne naloge vojske od leta 1990 so se bistveno spremenile. Leta 1990/91 je bila ključna naloga Slovenske vojske obramba domovine, z vključevanjem Slovenije v zvezo NATO pa so se naloge spremenile. Leta 1990 je bila vojska v glavnem skoncentrirana v kvantiteto, zgrajena na ogromnem številu rezerve. Leta 1995 so se naloge in celotna struktura Slovenske vojske začele spreminjati. SV se je vedno bolj ozirala v mednarodno okolje. Slovenska vojska se je 1997. leta prvič vključila v mirovno operacijo v Albaniji (operacija Alba) z majhno vojaško enoto, kasneje je sodelovala na Cipru, v mirovni operaciji Unficip, in tudi na območju nekdanje Jugoslavije.

Struktura vojske (uniformirani / civilni uslužbenci; sprememba njihovega števila)

2. *Ali se je struktura Slovenske vojske po spremembi družbeno političnega sistema po letu 1991 spremenila (v mislih imam predvsem število uniformiranih in civilnih delavcev)?*

a) *Če da, kakšen trend je opaziti? Ali gre za povečano zaposlovanje uniformiranih, civilnih delavcev?*

b) *Ali so s tem poplunjene potrebe glede na sistematizirana delovna mesta?*

c) *Kakšen trend je po vašem mnenju opazen, če upoštevamo obdobje pred hladno vojno, obdobje hladne vojne in po njej? Kako se zmanjšuje oziroma povečuje število omenjenih dveh kategorij zaposlenih?*

Slovenska vojska je bila od svojega nastanka dalje naborniška vojska. Z ukinitvijo naborniškega sistema prehaja v poklicno vojsko, dopolnjeno s prostovoljno rezervo in do leta 2010 z obvezno rezervo. Struktura SV se reformira v organizacijsko-formacijskem smislu kot tudi v številčnem smislu. Številčno se zmanjšuje iz 70.000 vojakov na 30.000. Struktura je trenutno nepravilna, razmerje med častniki in podčastniki ni ustrezno, saj prevladujejo častniki. Število civilnih oseb se z vpeljavo kategorije vojaškega uslužbenca zmanjšuje. Gre za kategorijo pripadnikov SV, ki nosijo uniformo, in so drugače označeni

s posebnimi oznakami. To so pravniki, ekonomisti, kuharji, zdravniki itd., ki za opravljanje svojega dela ne potrebujejo strokovne vojaške izobrazbe.

Profesionalnost (etični kodeks; profesionalno združenje; teoretična znanja; skupno usposabljanje)

4) Ali po vašem mnenju zaposleni v vojski posedujejo visoko stopnjo specializiranega, teoretičnega znanja?

a) Ali zaposleni v vojski pri svojem delu uporabljajo določene metode in načrte dela?

b) Če da, zakaj je to potrebno?

c) Ali se zaposleni v vojski ravnaajo v skladu kodeksa vojaške etike?

d) V čem je po vašem mnenju smisel takšnega kodeksa?

e) Ali obstaja skupno usposabljanje za delo v vojski?

f) Če da, kakšen je namen le-tega?

Pripadniki SV so večinoma visoko vojaško strokovno usposobljeni. Izobraževanje in usposabljanje se izvaja v okviru Centra vojaških šol. Kar nekaj pripadnikov SV se je šolalo v tujini, predvsem v Nemčiji in ZDA. Največji primanjkljaj glede usposobljenosti pripadnikov SV je v metodičnem delu z ljudmi, v metodah izobraževanja, v vodenju. Pripadniki, ki prihajajo iz šol, bodo prinesli določene spremembe v pozitivni smeri. Tisti pripadniki SV, ki glede svoje izobrazbe niso veliko storili, bodo morali pričeti razmišljati o drugih zaposlitvenih alternativah.

Odnos javnosti do vojske (podpora javnosti; zaupanje javnosti)

3. Kako bi opisali odnos javnosti do vojske? Ali se ta zanima za njene naloge in delo?

a) Ali javnost podpira obstoj in delo vojske?

b) Ali menite, da javnost zaupa vojski, če da, v kakšni meri?

c) Ali javnost podpira delo vojske, če da, kje menite, da se to kaže?

d) Ali je bilo tako tudi v času pred spremembo družbeno-političnega sistema po letu 1991? Je možno opaziti kakšen trend glede odnosa javnosti do vojske (v smislu zanimanja za njeno delo)?

e) Ali je veliko zanimanje za delo vojaka?

f) Kateri so najbolj pogosti razlogi za tako odločitev?

Slovensko javno mnenje je bilo v času osamosvajanja izredno pozitivno naravnano do SV. Razlogi so verjetno v pozitivnem razpletu dogodkov in uspelem osamosvojitvenem procesu. Priljubljenost v družbi je kasneje nihala. Javnost se je zanimala za dva dogodka s

smrtnim izidom v SV in tudi za vzroke za samomore v SV. Večje zanimanje za javnost je povzročilo tudi prvo aktivno udeleževanje SV v mirovnih operacijah v BiH in na Kosovu. Ob odprtju organizacije za nove zaposlitve se je zanimanje za vojaško službo dvignilo. Letno SV zaposli 600-800 novih pripadnikov.

Odnos medijev do vojske (vpetost medijev v vojsko, vojaški mediji, neodvisni mediji)

4. *Kako bi opisali odnos medijev do vojske?*

- a) *V kolikšni meri se mediji zanimajo za delo vojaka? Se je to zanimanje povečalo/zmanjšalo pred spremembo družbeno-političnega sistema po letu 1991?*
- b) *Kako po vašem mnenju mediji poročajo o vojaškem delu: korektno, nekorektno?*
- c) *Ali so bili mediji kdaj v zgodovini bolj integrirani v vojsko kot danes? Če da, kako bi to utemeljili?*
- d) *Ali je kdaj vojska nadzorovala (cenzurirala) poročanje medijev?*
- e) *Ali se to dogaja še danes?*

Sistem dela z mediji se je dograjeval tako, da sedaj poteka po ustaljenem sistemu preko Službe za stike z javnostjo. Poročanje medijev je v večini primerov korektno, s posameznimi anomalijami.

Civilni uslužbenci (število civilnih uslužbencev, kvalificiranost civilnih uslužbencev)

5. *Ali so v vojski zaposleni tudi civilni uslužbenci? Če da, kakšne naloge opravljajo?*

- a) *Ali so bili zaposleni tudi že pred letom 90 oziroma v obdobju pred spremembo družbeno-političnega sistema v R Sloveniji po letu 90? Če da, koliko bi ocenili njihov odstotek?*
- b) *Ali se po vašem mnenju njihovo število povečuje?*
- c) *Čemu bi pripisali vzrok njihovega povečevanja /zmanjševanja?*

Civilni uslužbenci so pripadniki SV in opravljajo različne naloge: od visoko strokovnih nalog do podpornih dejavnosti, vozniki, kuharji. Njihovo število se zmanjšuje z uvedbo kategorije vojaškega uslužbenca, vzrok je v profesionalizaciji vojske. Težnja je, da bi večino formacijskih dolžnosti opravljali uniformirani ljudje, predvsem vojaki, častniki, podčastniki, vojaški uslužbenci, nedvomno pa je, da nekatere dolžnosti v SV ne morejo opravljati uniformirani pripadniki, ampak jih opravljajo civilisti.

Ženske v vojski (trend zaposlovanja žensk v vojski)

6. *Ali so v Slovenski vojski zaposlene tudi ženske? Kje prevladujejo: uniformirane, civilne uslužbenke? Ali to pomeni, da opravljajo popolnoma iste naloge kot njihovi moški kolegi?*

- a) *Kaj za vas kot poznavalca delovnega področja vojske pomeni vključitev žensk v vojaško delo?*
- b) *Je opazen trend povečevanja/zmanjševanja njihovega zaposlovanja?*
- c) *Kakšen trend bi lahko ocenili v obdobju pred spremembo družbeno-političnega sistema po letu 1991 in danes?*
- d) *Ali je njihovo vključevanje posledica zahtev in trendov okolja ali potreba v vojski?*
- e) *Kaj menite, ali so ženske enako sposobne opravljati delovne naloge kot njihovi vojaški kolegi?*
- f) *Ali prihaja na terenu do zapletov zaradi vojakinj?*
- g) *Kakšno je zanimanje žensk za vojaško delo?*

Zanimanje žensk za delo v SV je izjemno visoko. Interes žensk obstaja tudi pri zaposlovanju poklicnih vojakinj. Formalno razlike med moškim vojakom in žensko vojakinjo ne obstajajo, vsem so odprte vse dolžnosti in ravni napredovanja.

Vloga družine (neodvisen poklic zakonca; skrb za družbeni ugled uslužbenca vojske)

7. *Kakšno vlogo ima po vašem mnenju zakonec zaposlenega v vojski? Ali je kakorkoli vezan na službo zakonca, ki dela v vojski?*
- a) *Kakšno stanje je bilo glede tega pred spremembo družbeno-političnega sistema leta 1991? Ali je bil takrat zakonec obvezan sledit karieri zakonca vojaka (oficirja / častnika)?*
V SV obstaja kar nekaj zakonskih zvez med pripadnikom in pripadnico SV. Delo v vojski je specifično, zato se mora tudi družinsko življenje v določeni meri prilagajati. Pripadniki vojske niso državni uslužbenci in tako niso vezani na osemurni delovni čas. Odhodi v tujino na mirovne operacije ali izobraževanje pa dodatno obremenijo družinski ritem življenja.

Homoseksualnost (zaposlovanje homoseksualcev, izražanje spolne usmerjenosti)

8. *Ali mi lahko potrdite, da se v vojaških vrstah nahajajo tudi homoseksualci? Če se, kako so obravnavani?*
- a) *Ali so obvezni svoje naravnost povedati?*
 - b) *Če da, kaj se z njimi zgodi, ostanejo brez zaposlitve, jih obravnavate kot vse ostale, jih premestite na drugo delovno mesto ...?*
 - c) *Ali pomnite kakšne primere v svoji poklicni vojaški karieri?*
 - d) *Kakšen je bil odnos do homoseksualcev v preteklosti? So izgubili službo, če se je za njih razvedelo; so bili kako drugače kaznovani ali obravnavani zaradi svoje usmerjenosti?*

Homoseksualci so bili v določenem obdobju zelo preganjana marginalna skupina, sedaj se ta situacija nekoliko spreminja. V SV so prisotni tudi homoseksualci, ni pa zaznati kakšnih večjih problemov zaradi tega. SV se bo morala s prehodom v profesionalno vojsko s tem problemom več ukvarjati, saj se mora kljub okostenelosti še vedno prilagajati okolju, v katerem obstaja.

Ugovor vesti (obstoj ugovora vesti, način (oblike) izražanja ugovora vesti, število ugovorov vesti)

9. *Ali je v vojski možen ugovor vesti? Če da, v kakšni obliki?*

a) *Ali je bil prisoten tudi v preteklosti pred spremembo družbeno-političnega sistema po letu 1991? Kakšne oblike so bile takrat prisotne?*

b) *Ali je možno zaznati trend upadanja/povečevanja ugovora vesti v vojski?*

c) *Kdo se po vašem mnenju največ odloča zanj in zakaj?*

Po letu 1995 se število ugovora vesti povečuje. Zaslediti je tudi primere, kjer se institut ugovora vesti zlorablja z namenom izognitve služenju vojaškega roka. Pravilno je, da sta na razpolago obe možnosti, tako služenje v vojski z orožjem kot ugovor vesti in posledično služenje vojaškega roka v civilnih ustanovah, vendar ne bi smelo prihajati do zlorab tega instituta. Z ukinitvijo naborniškega sistema se ne ukinja naborništvo, saj zaenkrat še obstaja obvezna rezerva, ki bo kasneje prerasla v prostovoljno rezervo.

8.6 Priloga 2: Nestrukturiran intervju z doc. dr. Andrejem Anžičem

Groženje (indikatorji: sprememba groženj, sprememba družbenih dejavnikov)

1. *Katere grožnje po vašem strokovnem mnenju ogrožajo mednarodno varnost?*

Organizirani kriminal, migracije in druge, ki so s tem povezane. Vojaške grožnje so sekundarnega pomena.

a) *Ali katere izmed naštetih ogrožajo slovensko državno (notranjo) varnost?*

Organiziran kriminal, terorizem pa je na prvem mestu..

b) *Ali so se po vašem mnenju notranje grožnje R Sloveniji po spremembi družbeno-političnega sistema v R Sloveniji po letu 90 spremenile? Če da, v kakšnem smislu (vsebinsko)?*

Terorizem je že stara oblika grožnje, pojavne oblike se spreminjajo. Prenašajo se na posamezne geografske sredine, ki se tudi spreminjajo. Organizirani kriminal je prisoten že vrsto let, spreminja in dopolnjuje se njegova struktura, na primer trgovina z ljudmi, z orožjem, trgovina z drogami.

c) *Če da, kaj po vašem mnenju vpliva na spremembo groženj?*

Na njihovo spremembo vplivajo politične, gospodarske, ekonomske in druge spremembe, zlasti pa konflikti med njimi.

d) *So to po vašem mnenju nove grožnje ali grožnje, ki že obstajajo, le da so sedaj stopile v ospredje?*

Te grožnje so že v preteklosti obstajale, s tem da sedaj dobivajo nove pojavne oblike in pridobivajo na novi intenzivnosti.

Nove naloge (indikatorji: spremembe koncepta nacionalne varnosti, spremembe družbe, migracije, onesnaževanje okolja, mirovne operacije)

d) *Ali so se pojavile tudi nove naloge policije po spremembi družbeno-političnega sistema v R Sloveniji po letu 90? Če da, katere bi lahko navedli?*

Pojavila se je cela vrsta novih nalog. V predhodnem sistemu je bila funkcija policije predvsem varovanje političnega sistema (to je bila klasična funkcija policije), zdaj pa je varovanje posameznika in človekovih pravic.

e) *Od česa je odvisna oziroma kaj vpliva na spremembo nalog?*

Vstop v evropski civilizacijski pravno-kulturni prostor v povezavi z vstopom demokracije v slovenski prostor.

Struktura policije (indikatorji: uniformirani, neuniformirani, civilni uslužbenci, sprememba njihovega števila)

10. *Ali se je struktura policije po spremembi družbeno-političnega sistema v R Sloveniji po letu 90 spremenila (v mislih imam predvsem število uniformiranih, neuniformiranih in civilnih delavcev)?*

Težko je primerjati milico in Slovensko policijo danes. Milica je bila nekoč samo milica ene od šestih republik, danes je Slovenska policija del samostojne, neodvisne in suverene države. Posledično se je spremenila tudi struktura, zlasti s prevzemom shengenske ureditve. To pomeni povečanje števila uniformiranih policistov, ker bo južna slovenska meja s Hrvaško postala zunanja meja Evropske unije.

d) *Kakšen trend je po vašem mnenju opazen, če upoštevamo obdobje pred hladno vojno, obdobje hladne vojne in obdobje po spremembi družbeno-političnega sistema v R Sloveniji po letu 90? Kako se zmanjšuje oziroma povečuje število omenjenih treh kategorij zaposlenih?*

Opazen je trend povečevanja uniformiranih delavcev.

Profesionalnost (indikatorji: etični kodeks, profesionalno združenje, reševanje pritožb na strokovni ravni, teoretična znanja, skupno usposabljanje)

5) *Ali po vašem mnenju zaposleni v Slovenski policiji posedujejo visoko stopnjo specializiranega, teoretičnega znanja?*

Profesionalnost ne zajema le sposobnost reagiranja na nepredvidljive situacije, ampak tudi ustrezno stopnjo izobrazbe. V slovenski policiji je prisotna določena raven profesionalizacije. Potrebno je tudi razvijati instrumente za zagotavljanje le-te. Ti so sistem notranjega nadzora, ustrezna ureditev za reševanje pritožb.

g) *Ali zaposleni v Slovenski policiji pri svojem delu uporabljajo določene metode in načrte dela? Če da, zakaj je to potrebno?*

V Slovenski policiji je izdelan letni katalog usposabljanj. To so redne oblike usposabljanja in v povezavi z delom. Usposabljanje je specializirano. Policisti kriminalisti potrebujejo znanje kriminalistike, zato morajo obiskovati osnovni kriminalistični tečaj. Poleg tega so še usposabljanja za posamezna področja kriminalistike. Podobno je tudi pri uniformiranih policistih.

h) *Ali se zaposleni v policiji ravnaajo v skladu s Kodeksom policijske etike?*

Da.

i) *V čem je po vašem mnenju smisel takšnega kodeksa?*

Etični kodeks prvenstveno ni pravo ali pravni red. Etika je sposobnost ločevanja dobrega od zla in v tem smislu je etičnost policijskega dela izjemnega pomena.

Odnos javnosti do policije (indikatorji: podpora javnosti, zaupanje javnosti)

11. Kako bi opisali odnos javnosti do policije? Ali se ta zanima za njene naloge in delo?

Odnos je ambivalenten. To pomeni, da ko posameznik policijo rabi, bi jo želel imeti tisti trenutek ob sebi, takrat, ko je ne potrebuje, je izjemno kritičen, večkrat tudi neutemeljeno.

g) Ali javnost podpira delo policije?

Korektno in strokovno delo policije javnost podpira. Velik pomen pri oblikovanju javnega mnenja tudi o policiji pa imajo sredstva javnega obveščanja.

h) Ali menite, da javnost zaupa policiji, če da, v kakšni meri?

Javnost zaupa delu policije, saj brez tega zaupanja ni mogoče opravljati policijskih nalog.

c) Ali je veliko zanimanje za delo policista?

Zanimanje za poklic policista je izjemno.

d) Kateri so najbolj pogosti razlogi za tako odločitev?

Motivi so zelo različni. Prevladuje veselje za delo z ljudmi, sodelovanje pri nudenju pomoči sodržavljanom.

Odnos med mediji in policijo (indikatorji: policijski mediji, neodvisni mediji, vpetost medijev v policijo)

1) V kolikšni meri se mediji zanimajo za policijsko delo? Se je to zanimanje povečalo/zmanjšalo po hladni vojni?

Mediji se zelo zanimajo za policijsko delo. Policijski management je v dnevnem kontaktu in servisiranju, posredovanju informacij medijem.

f) Kako po vašem mnenju mediji poročajo o policijskem delu: korektno, nekorektno?

Poročanje medijev o policijskem delu je večinoma korektno. Obstajajo tudi posamezni primeri, kjer gre za medosebni obračun, kar je nestrokovno in nekorektno.

g) Ali so bili mediji kdaj v zgodovini bolj integrirani (obstoj policijskih medijev) v policijo kot danes? Če da, kako bi to utemeljili?

Socializem je bil sistem nepravne države, sistem enostrankarskega političnega sistema in sistem enotne oblasti. Medijem v socializmu ne moremo pripisati avtonomije, kakršno imajo v pravno demokratično urejeni državi.

h) Ali je kdaj policija nadzorovala (cenzurirala) poročanje medijev?

V socializmu je policija nadzorovala poročanje medijev s cenzuro.

i) *Ali se to dogaja še danes?*

Ne.

Civilni uslužbenci (indikatorji: število civilnih uslužbencev, kvalificiranost civilnih uslužbencev)

12. *Ali so v policiji zaposleni tudi civilni uslužbenci? Če da, kakšne naloge opravljajo?*

Civilni uslužbenci so zaposleni v policiji in opravljajo različne naloge od administrativno-tehničnih do visoko strokovnih informacijskih nalog.

d) *Ali so bili zaposleni tudi že pred spremembo družbeno-političnega sistema v R Sloveniji po letu 90?*

Civilni uslužbenci so bili zaposleni v policiji pred spremembo družbeno-političnega sistema. Njihovo število je nihalo glede na potrebe, ki jih je narekoval razvoj informacijske tehnologije.

e) *Ali se po vašem mnenju njihovo število povečuje?*

Število civilnih uslužbencev se povečuje, vendar minimalno. Razlogi so v razvoju tehnologije in družbe. V nekdanjem sistemu so spremljajoče dejavnosti opravljali civilni uslužbenci v policiji, sedaj pa se te naloge prepušča za to pooblaščenim servisom na trgu proti plačilu. Razumljivo pa je, da skupne službe, kot so logistika, ki zagotavlja funkcioniranje policijskega dela, obstaja naprej.

Ženske v policiji (indikatorji: trend zaposlovanja žensk v policiji)

13. *Ali so v Slovenski policiji zaposlene tudi ženske? Kje prevladujejo: uniformirane, neuniformirane, civilne uslužbenke? Ali to pomeni, da opravljajo popolnoma iste naloge kot njihovi moški kolegi?*

Ženske so zaposlene v Slovenski policiji. Prevladujejo v uniformiranem delu policije. Opravljajo popolnoma iste naloge kot njihovi moški kolegi.

b) *Kaj za vas kot poznavalca delovnega področja policije pomeni vključitev žensk v policijsko delo?*

Vključevanje žensk v policijsko delo je neizogibna nujnost. Ne le z vidika opravljanja nalog, ki zahtevajo isti spol, tu so tudi pravni vidiki.

h) *Je opazen trend povečevanja/zmanjševanja njihovega zaposlovanja?*

Opazen je trend povečevanja žensk v policiji.

i) *Kakšen trend bi lahko ocenili v obdobju hladne vojne pa do danes?*

Opazen je trend močnega povečevanja zaposlenosti žensk v policiji v primerjavi s prejšnjim obdobjem.

j) *Ali je njihovo vključevanje posledica zahtev in trendov okolja ali potreba zaradi narave delovnih nalog v policiji?*

Eno in drugo.

k) *Ali menite, da so ženske enako sposobne opravljati delovne naloge kot njihovi policijski kolegi?*

Na mnogokaterih področjih so ženske celo boljše pri opravljanju policijskih nalog.

l) *Ali prihaja na terenu do zapletov zaradi policistk v postopku? Ali menite, da je teh več, ker postopek opravljajo policistke?*

Praviloma ne.

m) *Kakšno je zanimanje žensk za policijsko delo?*

Izjemno veliko.

Vloga družine (indikatorji: neodvisen poklic zakonca, skrb za družbeni ugled uslužbenca policije)

14. *Kakšno vlogo ima po vašem mnenju zakonec zaposlenega v policiji? Ali je kakorkoli vezan na službo zakonca, ki dela v policiji? Kakšno stanje je bilo glede tega v obdobju hladne vojne in pred njo? Ali je bil takrat zakonec obvezan sledit karieri zakonca policista?*

Značaj policijskega dela determinira tudi družinske odnose. Tisti policisti, ki se pri svojem delu srečujejo z dokumenti zaupne narave, so izpostavljeni varnostnemu preverjanju, prav tako pa tudi njihove družine. Družina, razen v prej omenjenem primeru, ni vezana na delo zakonca v policiji.

Homoseksualnost (indikatorji: zaposlovanje homoseksualcev, izražanje spolne usmerjenosti)

1. *Ali mi lahko potrdite, da se v policijskih vrstah nahajajo tudi homoseksualci? Če se, kako so obravnavani?*

Tu gre predvsem za ugibanja, ker raziskave na to temo ne obstajajo. Glede na številčno stanje homoseksualcev v slovenski populaciji je določeno število le-teh verjetno prisotno tudi v policiji.

a) *Ali so obvezni svojo naravnost povedati?*

Svoje spolne usmerjenosti ob vstopu v policijo niso obvezni povedati.

e) *Če da, kaj se z njimi zgodi, ostanejo brez zaposlitve, jih obravnavate kot vse ostale, jih premestite na drugo delovno mesto ...?*

f) *Ali pomnite kakšne probleme v zvezi s homoseksualnostjo v svoji policijski karieri?*

Takega primera dr. Anžič ne pomni.

g) *Kakšen je bil odnos do homoseksualcev v preteklosti? So izgubili službo, če se je razvedelo; so bili kako drugače kaznovani ali obravnavani zaradi svoje usmerjenosti?*

V preteklosti je bil odnos do homoseksualcev veliko bolj negativen. Osebe, ki so vstopale v policijske vrste, so bile varnostno preverjene. Tako je bila lahko njihova spolna usmerjenost kontraindikacija zaposlitvi.

Ugovor vesti (indikatorji: obstoj ugovora vesti, načini (oblike) izražanje ugovora vesti, število ugovorov vesti)

15. *Ali je v policiji možen ugovor vesti? Če da, v kakšni obliki?*

d) *Ali je bil prisoten tudi v preteklosti, pred obdobjem hladne vojne, pred spremembo družbeno-političnega sistema v R Sloveniji po letu 90? Kakšne oblike so bile takrat prisotne?*

e) *Ali je možno zaznati trend upadanja/povečevanja ugovora vesti v policiji?*

c) *Kdo se po vašem mnenju največ odloča zanj in zakaj?*

V primeru, da je oseba služila vojaški rok v nadomestnem civilnem služenju zaradi odklanjanja orožja, taka oseba ne more stopiti v policijske vrste. Eden izmed pogojev za vstop v policijo je bil tudi odslužen vojaški rok z orožjem. Z ukinitvijo služenja vojaškega roka ta pogoj ne bo več veljaven. Opravljanje policijskih nalog zahteva tudi izvajanje prisilnih ukrepov in uporabo prisilnih sredstev. Zato ugovor vesti tu ne pride v poštev, saj bi v nasprotnem primeru prišlo do opustitve postopka ter bi policist moral disciplinsko in kazensko odgovarjati.

-
- ¹ Grizold, 2002a:2-3
 - ² Grizold, 2002a:22
 - ³ Buzan, Waever, Wilde, 1998:63
 - ⁴ Winkler, 1993:28
 - ⁵ Grizold, 2002a:22
 - ⁶ Wyllie, 1997:18
 - ⁷ Gaertner, Hyde-Price, 2001:8
 - ⁸ Gaertner, Hyde-Price, 2001:9
 - ⁹ Zajc, 2001 v Jelušič
 - ¹⁰ Kaldor, 1997, v Jelušič, 2002:616
 - ¹¹ Kos, 1995a
 - ¹² Kos, 1995b
 - ¹³ Grizold, 1992: 63
 - ¹⁴ Irwin in Fine, 1995, v Prezelj, 2001:127
 - ¹⁵ Prezelj, 2001:127
 - ¹⁶ Grizold, 1999b:17
 - ¹⁷ Schultz, Godson, 1993, v Grizold, 1999b:19
 - ¹⁸ Prezelj, 2002:426
 - ¹⁹ Grizold, 1999b
 - ²⁰ Grizold, 1999a
 - ²¹ Haltiner, 2000:20
 - ²² Enloe, 1980:154
 - ²³ Sotlar, 2001
 - ²⁴ Enloe, 1990:153, v Sotlar, 2001
 - ²⁵ Haltiner, 2000:20-21
 - ²⁶ Sotlar, 2001
 - ²⁷ Jelušič, 1997: 68
 - ²⁸ Jelušič, 1997: 68-69, v Sotlar, 2001
 - ²⁹ C. Enloe, 1990:153-154, Sotlar, 2001
 - ³⁰ Enloe, 1990: 154-155
 - ³¹ Haltiner, 2000:20-21
 - ³² Treverton, van Heuven, Manning, 1998
 - ³³ Omenjeni koncept je bil najprej predstavljen ob napadu ameriških letal na Libijo v letu 1988. Podobna strategija je bila uporabljena tudi pri napadu na Panamo in Grenado. Bistvena značilnost koncepta je omejena uporaba oboroženih sil za umiritev razmer v lokalnih kriznih žariščih z omejenim ciljem, v primeru, da prej uporabljene metode mednarodnega pritiska in specialne vojne niso uspešne.
 - ³⁴ Kotnik, 2000
 - ³⁵ Moskos, 2000
 - ³⁶ Podrobneje glej Haltiner, K (2003): The Decline of the European Mass Armies.
 - ³⁷ To so posamezniki stari od 18 do 32 let ali od 22 do 32 let, odvisno od države.
 - ³⁸ Kotnik-Dvojmoč, 2000/01
 - ³⁹ Kotnik-Dvojmoč, 2000/01
 - ⁴⁰ Kotnik-Dvojmoč, 2000/01:218-220
 - ⁴¹ Wright, McManus, Future Survey Annual, 1993
 - ⁴² Razvitih industrijskih držav
 - ⁴³ Nerazvite industrijske države
 - ⁴⁴ Moskos, 2000:17
 - ⁴⁵ Kurt Gastayger, predavanje 14/5-93, v Kotnik-Dvojmoč, 2000
 - ⁴⁶ Kotnik-Dvojmoč, 200
 - ⁴⁷ Kotnik-Dvojmoč, 2000
 - ⁴⁸ Kotnik-Dvojmoč, 2000
 - ⁴⁹ Moskos, 2000
 - ⁵⁰ Moskos, 2000
 - ⁵¹ C. Kelleher, 1978:3
 - ⁵² Kotnik-Dvojmoč, 2000
 - ⁵³ Oetting, 1984: 89, v Kotnik-Dvojmoč, 2000
 - ⁵⁴ Moskos, 2000
 - ⁵⁵ Jelušič, 1992:143
 - ⁵⁶ Kotnik-Dvojmoč, 2000

-
- ⁵⁷ Huntington, 1957:8, v Jelušič, 1997
- ⁵⁸ Moskos, 2000
- ⁵⁹ Moskos, 2000
- ⁶⁰ Moskos, 2000
- ⁶¹ Moskos, 2000
- ⁶² Moskos, 2000
- ⁶³ Moskos, 2000
- ⁶⁴ Moskos, 2000
- ⁶⁵ Jelušič, 2002b:2
- ⁶⁶ Škrjanc, 2001
- ⁶⁷ Ulčar, 2001
- ⁶⁸ Jelušič, 2002b:2
- ⁶⁹ Centa, 2003:11
- ⁷⁰ Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije
- ⁷¹ Prezelj, 2002a:431
- ⁷² Prezelj, 2002b:625
- ⁷³ Bric, 2002a
- ⁷⁴ Turk, 2003
- ⁷⁵ Te so: humanitarne operacije in operacije reševanja in zavarovanja ljudi in imetja na ogroženih območjih, operacije vzpostavljanja miru (ang. peace-making oprations), operacije krepitev miru (ang. peace-reinforcing operations), operacije ohranjanja mir (ang. peace-keeping operations), operacije graditve miru (ang. peace-building operations) in operacije v sklopu nadzora nad krizami (ang. crisis management).
- ⁷⁶ Sodobna vojska, 2003:7
- ⁷⁷ Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske, 2001
- ⁷⁸ Bric, 2000
- ⁷⁹ Kalič, 2000
- ⁸⁰ Jelušič, 1998:89-90
- ⁸¹ Jelušič, 2002a
- ⁸² Javno mnenje, politbarometer)
- ⁸³ Za raziskvo je bil izbran vzorec 1730 naključno izbranih prebivalcev iz vse Slovenije. Podatke so dobili z osebnim anketanjem, vprašalnike pa je izpolnilo 1095 ljudi.
- ⁸⁴ Bric, 2002a
- ⁸⁵ Možnosti izvrševanja vojaške obveznosti: služenje vojaškega roka z orožjem, služenje vojaškega roka brez orožja, nadomestna civilna služba (civilno služenje).
- ⁸⁶ 20 odstotkov jih je za civilno služenje, 10 odstotkov za služenje vojaškega roka brez orožja, 44 odstotkov jih meni, da so vse tri možnosti služenja enako koristne.
- ⁸⁷ Jelušič, 2002c
- ⁸⁸ Pešec, 2002
- ⁸⁹ Turk, 2003
- ⁹⁰ Bukinac, 1995:111
- ⁹¹ Turk, 2003
- ⁹² Šonc, 2000:19
- ⁹³ Vešnar, 2003:23-24
- ⁹⁴ Turk, 2003
- ⁹⁵ Za služenje vojaškega roka z orožjem bi se po raziskavi odločilo kar 66 odstotkov fantov.
- ⁹⁶ Slovenska mladina in vojaški poklic 2002
- ⁹⁷ Modernizacija SV, 2003
- ⁹⁸ Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske, 2001
- ⁹⁹ Pišlar, 2003:7
- ¹⁰⁰ Zakon o obrambi
- ¹⁰¹ Za naslednja leta ni podatkov.
- ¹⁰² Bric, 2002
- ¹⁰³ Kotnik-Dvojmoč, 2000
- ¹⁰⁴ Kotnik-Dvojmoč, 2000/1:2
- ¹⁰⁵ Kotnik-Dvojmoč, 2000:13
- ¹⁰⁶ Jelušič, Krajnc, 2002:14-16
- ¹⁰⁷ Tabela sicer prikazuje podatke do leta 2010, vendar sem za potrebe naloge prikazala le stanje do leta 2005.
- ¹⁰⁸ Ni podatka

-
- ¹⁰⁹ Zajeti doktorat in magisterij
¹¹⁰ Ministrstvo za obrambo, 2003
¹¹¹ Jelusič, 1997:94
¹¹² Jelusič, 1998:95
¹¹³ Elliot/State, s.259, v Pečar, 1993
¹¹⁴ Ibidem
¹¹⁵ Pečar, 1993:11
¹¹⁶ Pečar, 1993a
¹¹⁷ Bohigian s.143, v Pečar, 1993b
¹¹⁸ Pečar, 2001:136-137
¹¹⁹ Usmeritve in obvezna navodila za pripravo letnega načrta dela policije v letu 2001)
¹²⁰ Usmeritve za pripravo srednjeročnega načrta razvoja in dela policije)
¹²¹ Schulz, 1989 v Pagon, Lobnikar, 1993:72
¹²² Schulz, 1989, V Pagon, Lobnikar, 1993:73
¹²³ Pagon, Lobnikar, 1993
¹²⁴ Poročilo o delu policije, 2002
¹²⁵ Anžič, 2003
¹²⁶ Regioli at al., s.47, v Pečar, 1993
¹²⁷ Pečar, 1993
¹²⁸ Potts, s.131 v Pečar, 1993
¹²⁹ Magisterij in doktorat so skupaj zajeti pod rubriko visoka izobrazba.
¹³⁰ Poročilo o delu policije za leto 2002, 2003:8
¹³¹ Poročilo o delu policije za leto 2002, 2003:59
¹³² Čampa, Pagon, 2000
¹³³ Anžič, 2003
¹³⁴ Pečar, 1993b:17-18
¹³⁵ za več informacij glej Pagon, Lobnikar, 2001
¹³⁶ Pagon, Lobnikar, 2001:235
¹³⁷ Pagon, Lobnikar, 2001
¹³⁸ Kanduč, 2000
¹³⁹ Pagon, Lobnikar, 2001
¹⁴⁰ Jelusič, 2002
¹⁴¹ Anžič, 1990 v Kolenc, 2002
¹⁴² Kolenc, 2002
¹⁴³ za več informacij glej Kolenc, 2002
¹⁴⁴ Anžič, 2003
¹⁴⁵ Anžič, 2003
¹⁴⁶ Zakon o policiji
¹⁴⁷ Anžič, 2003
¹⁴⁸ Anžič, 2003
¹⁴⁹ Zakon o obrambi
¹⁵⁰ Jelusič, Krajnc, 2002
¹⁵¹ Kotnik-Dvojmoč (2000/01
¹⁵² Ministrstvo za obrambo, 2003
¹⁵³ Anžič,2003
¹⁵⁴ Jelusič, 1998
¹⁵⁵ Statistični letopis MNZ 2000
¹⁵⁶ Zakon o obrambi
¹⁵⁷ Jelusič, 2002c
¹⁵⁸ Pešec, 2002
¹⁵⁹ Poročilo o delu policije 2002
¹⁶⁰ Anžič, 2003
¹⁶¹ Vešnar, 2003
¹⁶² Jelusič, 1998:95
¹⁶³ Anžič, 2003
¹⁶⁴ Modernizacija SV, 2003
¹⁶⁵ Slovenska mladina in vojaški poklic, 2002